

קובץ גליונות

פרשת שלח

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

דברי שי"ח -
דרכי החיזוק -
פניני השוקי המד -
תורת רבותינו -
שיעור חומש -
עומק דעת -
הארה מוסרית -
מים חיים -
מסביב לשולחן -
דובב שפתיים -
גאון יעקב -
פנינים משולחן רבינו -
יחי ראובן -
דהזיתיה -
פתח העירוב -

זכות הלימוד בקובץ

לע"נ סבתי האשה הצדקנית

מרת הדסה דינה ע"ה (דרמר)

בת הרה"ג רבי יצחק זצ"ל (רוזנטל)

ראש ומקים "מדרש בני ציון"

נלב"ע י"ח סיון תשמ"א

תנצב"ה

זכות הלימוד בקובץ

לע"נ האשה מרת חיה טובע

בת ר' חיים יוסף הכהן ע"ה

נלב"ע כ"ה סיון תשע"ג

תנצב"ה

לתרומות והקדשות

ע"ג הקובץ ניתן לפנות למס':

053-3145900

ניתן לשלם גם במכשירי

'קהילות' ו'נדרים פלוס' ע"ש קובץ גליונות

לכל הלומדים החשובים שליט"א

ב"ה זוכים אנחנו להגיש בפניכם מדי שבוע מזה מעל שש שנים

את ה"קובץ גליונות" להגדיל תורה ולהאדירה

בקשות רבות להכנסת עלונים נוספים מקבלים אנחנו מדי שבוע,

ובנוסף עלויות רבות יש בהכנת החומרים ועריכתם ובהפצת הקבצים

כדי שגיעו לכל עיר ועיר,

אך אם אין קמח אין תורה,

נותנו עדיין מס' שבתות עד לסיומה של השנה

בהם ניתן להקדיש את יקיריכם

לזכות ולהצלחה ולע"נ

מחיר הקדשה מיוחד לשבתות הקיץ בלבד

בסך 300 ₪ וכל הקודם זוכה

בואו ותזכו להיות שותפים

בזיכוי הרבים הגדול

להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכת התורה

מערכת 'קובץ גליונות'

כ"ו סיון	קרח	כ"ג אב	עקב
ג' תמוז	חוקת	ל' אב	ראה
י' תמוז	בלק	ז' אלול	שופטים
י"ז תמוז	פינחס	י"ד אלול	כי תצא
כ"ד תמוז	מטות	כ"א אלול	כי תבוא
ב' אב	מסעי	כ"ח אלול	נצבים - ראש השנה
ט' אב	דברים	ו' תשרי	וילך - שבת שובה - יו"כ
ט"ז אב	ואתחנן	י"ג תשרי	האזינו - חג הסוכות

להקדשות ע"ג קובץ
או המעונינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם
ובכל עניני קובץ
ניתן לפנות למס': 053-3145900
פקס: 077-2092005
או במייל: k.gilyonot@gmail.com

לקבלת הקובץ במייל
ניתן לשלוח בקשה
למערכת 'קובץ גליונות'
kovetz+subscribe@googlegroups.com

יו"ל בסיוע:

יתדות תשמו

להחדרת ערכי

היחדות ע.ר.

עדיף לשלם ולתרום במכשירי
"קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי
הכנסת,
יש לחוץ על לחצן
'קופות נוספות'
ובחיפוש קובץ גליונות,
או בטלפון:
נדרים פלוס:
486 03-7630585 שלוחה -
קחילות:
4311 073-2757000 שלוחה -
או בהעברה לבנק: מרכזתיל-
17
סניף: 745
מס' חשבון: 71262
ע"ש קובץ גליונות

גיליון מס' 336 פרשת שלח
תשע"ט שנה שביעית

גליון זה יוצא לע"נ
הגאון האדיר ר' גדליה
ב"ר ראובן השל זצוק"ל נדל
ממעתיקי השמועות
נלב"ע ט"ז סיון תשס"ד
הוצר"ה

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

פנינים על הפרשה

מוסר ולימוד המוסר

למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים, לפי שלקחה על עסקי דיבה שדברה באחיה, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר (רש"י)
פלוני נכנס ושאל. מה עיקר הדגש להשריש בלב הצאצאים? יראת שמים ובדרך כלל אפשר לעשות זאת על ידי שלומדים איתם מוסר, וכמה
ללמוד הכל לפי הענין.

אמרת. לפני כארבעים שנה, הקה"י דיבר איתי כי ראוי ללמוד עם יוצאי חלצי על גיהנום מות והשראת הנפש, ודיברתי איתם על כך עם
תיאורים במידה מרובה, האם גם היום בזמננו זו הדרך? וכי העולם השתנה? גם היום כך הוא שצריך ללמוד על גיהנום והשראת הנפש ועולם
הבא.

המשיך רבנו בחינך: יהודי אמר לרבו: היום ביזו אותי והשפילו אותי והיה לי צער נורא, שאלו רבו, ומה החזרת למשפיל, ענהו, נתתי לו
נשיקה, שאלו רבו, מי זה? והשיב לו: הספר "שבט מוסר".

כולל ערב בבני ברק שחברי הכולל מעוניינים לקבוע 'סדר מוסר' על חשבון זמן הכולל, זמן הלימודים שם הוא מ 9-11. וב 20 דקות לפני 11
החליטו ללמוד מוסר, אך ראש הכולל מתנגד ואומר שאם יעשו כן - זה גל. יש כאן ב' חלקים, האם הנדבנים נותנים על דעת כן, ובזה אם
ראש הכולל יסכים, נתנו על דעתו. ויש כאן את הנושא מה שראש הכולל מעב.

והנה אף שאין הכסף שלו מ"מ אפוטרופוס הוא ודעתו קובעת. אבל הדבר תלוי מדוע מעב, אם משום שגם הוא מבין שצריך ללמוד מוסר רק
שדעתו שלא ללמוד על חשבון סדרי הכולל, זכותו לקבוע כן, אבל אם משום שהוא מתנגד למוסר בכלל, זה שטויות ואין לאפוטרופוס כוח על
שטויות.

ולענין לימוד המוסר הוסיף רבנו, כבר כתב במשנה ברורה סי' א' ס"ק י"ב שצריך לקבוע אדם ללמוד מוסר כל יום ויום אם מעט אם הרבה
וכו', ובשער הציון כתב שהוא חיוב יותר ממשניות, ויש עוד במשנה ברורה בענין לימוד מוסר בס' תר"ג סק"ב ושה"צ.
האם רבנו שמע מהחז"א איזו התבטאות על מוסר? הוא סבר שצריך ללמוד מוסר, אבל לא למסד את זה, ולפעמים אם שייך ונחוץ ילמד כמה
שעות, ולפעמים אם לא צריך לא ילמד. אמרו בשמו שאמר אני בעד מוסר ומתנגד למוסרניק.

אמרת. מסרו לי עובדה מבנו או נכדו של השל"ה הק' שלמד עם חבורת תלמידים 36 פעם ש"ס בעיון, ואחרי פטירתו ביקשו 'בית דין של
מעלה' להושיבו עם סבו, אך סבו לא הסכים כי לא למד עם תלמידיו מוסר. ואחרי ז' להסתלקותו ביקשו יוצאי חלציו להמשיך את שיעוריו
ובאו לביהמ"ד, ונבהלו שהנה הוא יושב על מקומו. כי הוא בא לומר להם שפסקו את דינו שירד למטה ויזהרים ללמוד מוסר, ועל ידי זה יתוקן
הדבר ויוכל לשבת ליד סבו, ע"כ. האם ידוע לרבנו הדבר (כאמת)? לא כהנ"ל, אלא שהיו ב' גדולים שאחד לא רצה שהשני יישב לידו, כי הוא
חיבר ספר מוסר וחברו לא חיבר במוסר.

מה שאני חברתי אורחות יושר הוא מטעם המעשה הנ"ל - שהרי יתבעו בשמים למה מוסר לא, וכמדומה שמהאי טעמא גם אבא הדפיס ספר
מוסר [ומה שלא הדפסתי חלק נוסף של "אורחות יושר" כי הדפסתי מה שחשבתי שצריך לעורר, ותו לא צריך].

יש שרוצים לומר בשם החזון איש שמוסר יוצאים ידי חובה באגדות ש"ס, ואם כן אם הם למדו כל הש"ס יש בזה מוסר, ואמרו כי הנצי"ב
אמר: אנו לא צריכים מוסר יש לנו שו"ת רע"א. הרי גם לפי מה שאתה אומר הרי לבעלי בתים זה לא מספיק, [כי לא לומדים ש"ס, ואם נכון
המעשה הנ"ל עם נכד השל"ה הרי המדובר היה בהללו שלמדו אגדות הש"ס ואעפ"כ לא היה דין] אכן גם תלמידי חכמים לא צריכים ללמוד את
המוסר באגדות הש"ס בתורת לימוד מוסר.

אבא ז"ל היה לומד ספרי מוסר? מידי לילה היה לומד מוסר, בספרים הרגילים כגון שערי תשובה ומסילת ישרים. (כל משאלותיך)

עלי שי"ח

"כיצד מקרבין (ב)?"

התגובות הרבות שקיבלנו מכל שכבות הציבור, מהעוסקים בקירוב, וגם מהמתקרבים עצמם, הן בארץ והן בגולה מעידות על הצורך והביקוש הרב
לפרוש את משנתו של רבינו שליט"א בנושא, ולכן אנו נקדיש לזה אי"ה עוד שני מאמרים.

במאמר זה נביא עוד כמה הוראות בנושאי הקירוב שהשיב רבינו במענה לשאלות העוסקים:

שאלה המצויה במסגרות שונות של קביעות שקובעים שם תפילה בציבור: בדרך כלל בין הבחורים נמצאים גם כאלה שעוד לא לבושים כבני תורה,
שהולכים בלי מגבעת ומעיל עליון ויש שגם הולכים עם מכנס וחולצה קצר. גם אותם רוצים וצריכים לקרב. השאלה אם אפשר להגיש אותם לתפילת
מנחה או ערבית במטרה לקרב אותם וגם כדי שלא ירגישו מנוכרים, תשובת רבינו היתה ברורה: לכתחילה אין להגיש אותם. הם צריכים לראות
ולחזיר ששליח ציבור האמיתי, לובש בגדים 'נורמליים', אבל אם קרה ואחד מהם ניגש כבר לעבור לפני התיבה, כאן יש צד קולא, שכיון שאם יורידו
אותו יתבייש מאוד, אין צריך לומר לו לרדת (כמוכן אין ללמוד מזה הלכה למקרים אחרים).

נושאי השקפה: שאלו, איך להתייחס לנושאים של מדינה, יום העצמאות, יום ירושלים, ואם ניתן לכל הפחות לדבר על 'חצי כוס המלאה' על עובדת
היותנו יכולים לשמור תורה (וד"ל) ומי שרוצה יכול גם ללמוד תורה, ולהבדיל לא כמו שהיה בתקופות ארוכות בין הגויים בחו"ל, ענה רבינו: על כגון זה
אמרו חז"ל יפה שתיקה לחכמים וקל והומר טפשים. אם מוכרחים לדבר, אפשר, אבל להימנע מכך ככל היותר.

הערות לבחורים המתחזקים: האם ראוי להעיר לבחור שמגיע עם עגילים, או לבוש שחץ שאינו הולם, שעליו לשנות את דרכיו? תשובה: אם זה יעזור,
צריך להעיר אבל בצורה חכמה שיביא תועלת.

שאלות נוספות עוד עסקו בנושאי מנהגי ספרד ואשכנז, הורים המתנגדים לבן, ואיזה עבירות המורות ביותר וכו' אבל התועלת בפרסום הדברים
מועטה מאוד, כי כל דבר צריך לשאול לגופו של ענין, ואנו משתדלים לפרסם מה שיביא תועלת.

המאמר הבא והאחרון בנושא זה, יעסוק אי"ה בשאלה הקדמונית, האם על כל אחד ראוי לעסוק בקירוב, ומדוע רבינו שליט"א לא יצא לעסוק בזה.

בברכת שבת טובה

י' חמ"א תש"ע

להצטרפות לרשימת מקבלי הגליון במייל ניתן לשלוח בקשה לכתובת: divreysiach+subscribe@googlegroups.com

ניתן לתרום ולהקדיש ע"ג הגליון לע"ג, לרפואה ולהצלחה וכד', נשמח לקבל עובדות, הנהגות, ושו"ת מרבינו.

על הדף בענין חינוך קטן בציצית

ערכין ב' ב' דתניא קטן היוודע להתעטף חייב בציצית קטן השמוד תפילין אביו לוקח לו תפילין. וכ' התו' הא דלא נקט לישנא דלוקח גבי ציצית כמו גבי תפילין דמסתמא טלית יש לו א"נ משום דתפילין דמיהן יקרין שייך בהו לקיחה, מבו' דלב' התו' אס' אין לו טלית אביו צריך ליקח לו טלית (וק' הא כ' התו' לעיל דהכל חייבין ציצית דוק' אס' יש להם טלית אבל אס' אין להם אינם חייבין ליקח טלית דלא ענשינן עלה אלא בעידן ריתחא וא"כ מ"ל שיש בזה מצות חינוך כיון שאף בגדול אין עליו חיוב לקנות וי"ל דפשיט"ל לתוס' דאע"ג דבגדול אין עליו חיוב לקנות טלית מ"מ בקטן חייב אביו לקנות לו טלית דהא עיקר מצות חינוך שידע לכשיגדיל לעשות המצוה ושיהא רגיל בזה וא"כ כיון דלכשיגדיל בודאי יהי' לו טלית יש על אביו חיוב מעתה לקנות לו טלית כדי להרגילו שכשיגדיל ויהי' לו טלית ידע שיש חיוב לעשות בו ציצית ולא איכפ"ל במה שאין חיוב לקנות טלית שאין החינוך על קניית הטלית אלא החינוך שכשיש לו טלית חייב בציצית, ורא' לזה מדאמר' בנויר כ"ט א' האיש מדיר את בנו בנויר כדי לחנכו במצות א"ה אפי' נדרים נמי לא מבעיא קאמר וכו' משמע מל' הגמ' שיש בזה חיוב לחנכו ועכ"פ מצו' וק' הא אמר' נזיר חוטא הוא וגם בנדרים אמר' כל הנזיר נקרא רשע וכו' ואמאי יש בזה מצו' לחנכו (ועי' תו' מנחת פ"א א' ד"ה התורה), ולמשנ"ל א"ש דנהי דאין ראוי לנזיר מ"מ על האב מוטל להרגילו שאם נדר או נזר חייב לקיים כדי שידע כשיגדיל שצריך לקיים מוצא שפתינו.

(מס' ציצית סי' ד' ע"ש)

לדמותו של 'מחנך המחנכים' הגאון רבי מאיר הכהן מונק זצ"ל שנלב"ע בשבוע האחרון

ידידות של אמת שררה במשך שנים רבות בין מרן רבינו שליט"א, לבין להבחי"ח הגאון רבי מאיר מונק זצ"ל, ממייסדי התלמוד תורה הוותיק 'תורת אמת' בבני ברק, ומי שהיה אחראי במשך עשרות שנים לניווט ספינת החינוך בקרב התלמידים והמלמדים בארץ ישראל בהוראתם של מרנן גדולי ישראל צוק"ל שליט"א.

רבי מאיר זצ"ל גדל כיתום מאביו, אצל אמו הגב' מונק ע"ה, שניהלה במסירות במשך שנים רבות בתקופה של בני ברק הקדומה, את מוסד הוותיק 'בתי אבות' פונביז' ביד רמה, ובצילה גדל. באותם שנים זכה גם להסתופף בצילו של מרן בעל החזון איש, כשכל פעם שהתפלל שם שחרית הוא נשא כפים במנינו של החזון איש.

וסיפר רבינו שליט"א, שלא אחת לא היה לוי במנין של החזון איש, ורבינו עצמו - כיון שהוא בכור, היה יוצק מים על ידו של רבי מאיר זצ"ל... מאז נוצר ביניהם קשר, שנמשך עד לתקופה האחרונה ממש.

במשך השנים, היה רבי מאיר זצ"ל נועץ לא אחת ברבינו שליט"א, ובאחד הספרים שחיבר רבינו גם כותב בראש הספר כמה מילות הוקרה.

על פי המסופר, רבינו פנה אליו באחד הפעמים כשלמד בכולל 'חזון איש' ושאל אותו אם יוכל ללמדו קשר של תפילין, שכן בגמרא חולין דף ט' אמרו שתלמיד חכם צריך שיידע גם קשר של תפילין, ואינו בקי בזה עדיין....

בשנים המאוחרות יותר, נעשה רבינו למחותן איתו, כשנכדו, בן חתנו הגאון רבי יצחק קולדצקי שליט"א השתדך עם נכדתו. רבינו אז שמח מאוד שנוצר ביניהם קשר של קיימא.

בתקופה האחרונה כשנחלש, העתיר רבינו בעדו הרבה, וכששמע שהוא נלב"ע הצטער מאוד, תנצב"ה.

בתמונה הנדירה לפני כעשור שנים:

רבינו משמש כסנדק בברית לנכד משותף עם הגר"מ זצ"ל, בן לנכדו הגאון רבי יעקב י. קולדצקי שליט"א (ויש"כ על כל עזרתו). מעניין, כי במשך הברית הביט בו רבינו וכשאיחלו מזל טוב זה לזה, חייך רבינו ואמר, ברוך ה' מזקינים... רבי מאיר זצ"ל, שהיה ידוע כמחנך דגול, הגיב בשנינות: לא מזקינים, מתבגרים...

יפה מראה

כהודאה להש"ת על הולדת בני בשעה טובה ומוצלחת, ולרגל הכנסתו בבריתו של אברהם אבינו, (א"ה ביום ה') הננו להביא כאן מענינא דיומא. ויהי רצון שנוזכר לבשר ולהתבשר רק בשורות טובות אצל כל ידידינו שליט"א. הכותב בברכה והודאה, יצחק גולדשטון.

ברית מילה ב' (חלק א' התפרסם בפרשת תצוה)

הנה שמענו, כי אמר רבינו שהסנדק המכובד בהחזקת התינוק בשעת ברית מילה, צריך לשבת על הכסא כשמוגיע זמנו. דהיינו, אחרי שמכריזים כסא של אליהו, אז מניחים את התינוק על המקום שהכינו לכבודו של אליהו, ואז מתיישב הסנדק.

ואמר רבינו - בשנים האחרונות קשה לי להמתין אז אני כבר מתיישב עוד קודם על כסא הסנדק.

[ויש הרבה מקומות שאותו כסא הוא גם כסא של הסנדק וגם כסא של אליהו, ויש קהילות שנוהגים לעשות שני מקומות מכובדים, ונהריה נהריה ופשטיה].

נבקש מקוראינו מי שבידו תמונות מרבינו כשהוא סנדק בברית מילה, במקומות שונים בארץ ישראל, וכן תמונות מענינות ממצות סנדקאות שיזכה אותנו בהם, וישלח לכתובת המייל הרשומה כאן ושכרו מן השמים.

בתמונה: (צולמה בחודש תשרי תש"ז)

מרן משמש כסנדק בברית (לבנו של הרה"ג רבי אחי כהן שליט"א מירושלים), ומקבל את התינוק מידי הגאון רבי בן ציון פלמן זצ"ל. ניתן להבחין בפרט הלכתי מעניין: מרן נשאר כשהכובע לראשו, ורק בזמן המילה הוריד את הכובע ועטף את ראשו בטלית.

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

✡ רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

☎ 053-3145900 ☎ 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשידי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת, יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 - שלוחה 1586

קהילות 073-2757000 - שלוחה 4310

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחת מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

הרע (ענין שמות רבה מא, ז, ואבות ו, ב), והוא זמן חירותנו בכל שנה ושנה, כי חוזרת בו ההשפעה של חירות רוחנית.

וכן חג הסוכות הנקרא "זמן שמחתנו", הוא זמן שיש בו השפעה לשמחה של מצוה, שמחה בקדושה, אשר זהו ענין שמחת יום טוב וכדאיתא במדרש (שיה"ש רבה א, לא) על הפסוק "זה היום עשה השם נגילה ושמחה בו", אמר רבי אבין אין אנו יודעים במה לשמוח אם ביום אם בהקב"ה, והיינו שיש לפרש הפסוק בשני אופנים, הא' נגילה ושמחה בו – ביום, וב' נגילה ושמחה בהשם, במי שמחים, האם ביום או בהקב"ה? "בא שלמה ופירש נגילה ושמחה בד' בהקב"ה, בד' בישועתו, בד' בתורתו, בד' ביראתו. אמר רבי יצחק בד' בעשרים ושתים אותיות שכתבת לנו בתורה, בי"ת שניים כ"ף עשרים הרי בד'", והיינו שמהפסוק נגילה ושמחה בד' אנו למדים שמצות שמחת יום טוב היא לשמוח בהקב"ה ובתורתו – שמחה בקדושה.

וחג הסוכות הוא זמן שמחתנו שיש בו השפעת שמחה של קדושה, וכמו בחג הפסח שיש השפעה של חירות מטומאת מצרים, חירות של תורה, ובחג השבועות יש השפעה של תורה, כך גם בסוכות זמן שמחתנו יש השפעה של שמחה בקדושה.

החיוב להתנהג כפי ההשפעה

וממילא גם עכשיו בימי התשלומין של חג השבועות, הרי עדיין נמשכת ההשפעה של שבועות, והם גם כן ימים שיש בהם השפעה של קדושה ושל תורה, וכמו שבכל שנה חוזרת ההשפעה בשבועות, כך גם השנה זכינו לחזרת ההשפעה, וההשפעה נמשכת עוד ששה ימים, השפעה של תורה, של תשוקה לתורה ושל הצלחה בתורה.

ובמציאות בדרך כלל תמיד אחרי שבועות צריכים חיזוק, מפני שהתאמצו הרבה בליל שבועות ובכל התקופה הקודמת, וכבר רוצים לנוח, אבל באמת צריכים להמשיך את הקדושה!

ובודאי שכל השפעה מן השמים, כדי שההשפעה תשפיע באמת צריכים להתנהג כפי ההשפעה, וכאשר מתנהגים כפי ההשפעה אזי ההשפעה נמשכת, ומקבלים את ההשפעה, אבל אם יש השפעה ומתנהגים שלא כפי ההשפעה, הרי זה חמור יותר.

וכמו שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (ג, טו) "לפי גודל המצוה יגדל עונש מי שיחדל לעשותה", ומביא שם ראיה לזה מקרבן פסח ומילה שהם מצוות עשה ויש עונש כרת על ביטולן, למרות שכל חייבי כריתות הם על עבירות שבמעשה, כגון חילול שבת ועריות, ועוד הרבה דברים שיש עליהם כרת, שלושים ושש כריתות המבוארים בריש מסכת כריתות, אבל פסח ומילה למרות שמבטלן בשב ואל תעשה ואינו עושה שום מעשה, רק שאינו נימול, או שאינו מקריב קרבן פסח, אף על פי כן יש כרת, מפני שהן מצוות גדולות וחשובות מאד, ולכן מגיע עליהן כרת, כי לפי גודל המצוה יגדל עונש מי שיחדל לעשותה.

וכך גם עכשיו בימי ההשלמה שאחרי שבועות, שיש בהם השפעה של תורה, וכן בפסח ובסוכות, ובכל זמן שיש בו השפעה, אם יש השפעה ומתנהגים שלא לפי ההשפעה, זה חמור מאד.

חובת כל אדם לפי כוחו

ואמנם החיוב הוא לכל אחד לפי כוחו, ויש כאלה שאינם יכולים כל הזמן ללמוד, ויש שעסוקים בפרנסה וכדומה, וכבר כתב המסילת ישרים בסוף הספר כי תלוי כל אחד לפי מצבו, ויכול להיות אדם פשוט שעושה

סגולת ימי ההשלמה לאחר שבועות

הנה ביום ראשון היה חג השבועות, ובחג השבועות יש חיובים של קרבנות, עולת ראייה ושלמי חגיגה, בזמן שבית המקדש קיים, שכל אחד חייב לבוא לבית המקדש ולהקריב, כמו שכתוב (דברים טו, טז) שלוש פעמים בשנה ייראה כל זכורך וגוי במקום אשר יבחר בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות, ויש חיוב להיראות בבית המקדש, ולהקריב עולת ראייה, וכן חגיגה שהוא קרבן שלמים. אלו הם הקרבנות שמקריבים ביום חג השבועות עצמו.

ויש דין של תשלומין, בכל שלושת הרגלים, שאפשר להשלים את הקרבנות במשך שבעה ימים, בפסח ובסוכות יש תשלומין בחג עצמו, שמי שלא הקריב ביום ראשון מקריב ביום שני וכו' עד סוף שבעה ימים, וכן בשבועות יש תשלומין, שכל המועדים הוקשו זה לזה (חגיגה יז, א) ויש תשלומין לקרבנות חג השבועות עד שבעה ימים לאחר החג. כגון אם חל חג השבועות ביום ראשון, יש תשלומין לקרבנות עד שבת, ואמנם בשבת לא מקריבים כי קרבן יחיד אינו דוחה את השבת, אבל זהו הזמן של התשלומין, שבעה ימים אחר החג, עד י"ב בסיון, שבהם אפשר להקריב את הקרבנות כאילו שהוא עדיין שבועות.

וגם לענין תחנון יש מנהגים, ומובא במשנה ברורה (קלא, לו) "יש מקומות נוהגין שלא ליפול כל הששה ימים שאחר שבועות מפני שהקרבנות של חג השבועות היה להם תשלומין כל שבעה", וכן המנהג בשיבתנו שלא לומר תחנון בימים אלו.

השפעת הקדושה חוזרת בכל שנה

וכבר דיברנו בענין חג השבועות, שנקרא "זמן מתן תורתנו", ולכאורה הלא מתן תורה היה פעם, ומה זה נוגע לעכשיו, ומדוע נקרא גם היום זמן מתן תורתנו? אבל הביאור בזה, כידוע שכתבו בספרים (דרך השם להרמח"ל ח"ד פ"ז) כי בכל שנה חוזרת ההשפעה שהייתה פעם, וכל זמן מן הזמנים שהייתה בו השפעה של רוחניות בכלל ישראל, ההשפעה חוזרת בכל שנה כשמגיע אותו הזמן.

וכיון שבשבועות היה מתן תורה, והוא זמן שזכו בו להשפעה של תורה, ההשפעה חוזרת בכל שנה, והוא "זמן מתן תורתנו" לא רק מצד שהיה בו פעם מתן תורה, אלא גם היום, בכל שנה ושנה זה זמן מתן תורה שיש בו השפעה של תורה, ולכן בחג השבועות מוסיפים הרבה בלימוד התורה, כי הוא זמן השפעה של תורה.

ולא רק בחג השבועות, אלא גם בכל המועדים, כגון חג הפסח הנקרא "זמן חירותנו", ולכאורה הרי החירות הייתה פעם ביציאת מצרים, וביותר הלא השעבוד נפסק כבר כמה חודשים לפני שיצאו מצרים, כמו שאמרו (ר"ה יא, א) בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים, ופירש רש"י כי ששה חודשים לפני גאולתם פסק השעבוד, ואם כן כבר כמה חודשים לפני פסח הייתה החירות מהשעבוד.

ברם, עדיין הייתה אז ההשפעה של טומאת מצרים, וכדאיתא בזוהר (פרשת יתרו) שהיו שקועים במ"ט שערי טומאה, והיו צריכים להתקדש ולהתרחק מן הטומאה, וכשיצאו ממצרים נתרחקו מן ההשפעה של טומאה, והתחילה השפעה של קדושה, השפעה של תורה, עד לחג השבועות שבו הגיעו לשיא מדרגתם וזכו לקבלת התורה.

ולכן גם עכשיו, בכל שנה ושנה, מפסח ועד שבועות זהו זמן שיש השפעה של תורה לכלל ישראל, וחג הפסח עצמו נקרא זמן חירותנו על שם החירות הרוחנית, שזכו בו לחירות מן הטומאה, חירות מיצר

תורה בשלמות – כשאדם מרותק לתורה!

תורה זה כפשוטו, עסק התורה בשלמות, כל אחד לפי כוחו. ועסק התורה צריך להיות בצורה שמעניינת, כל אחד לפי טבעו מה שיותר מושך ומעניין אותו, שיהיה מרותק לתורה! דברי תורה "מתוקים מדבש" (תהלים יט, יא), ו"כדייטגמא חדשה" (רש"י דברים ו, ו), וצריכים ללמוד מתוך התעניינות ומתוך הרגשת המתקנות, ואם לומדים מתוך שעמום זה לא השלמות! ישנם צעירים שלא יודעים את זה, שעסק התורה צריך להיות בצורה מעניינת, כל אחד לפי הטבע שלו מה שיותר מעניין אותו, מה שהוא אוהב ללמוד, וככל שהאדם יותר מרותק לתורה זה נקרא תורה אמיתית.

ומעשה שהיה באחד שרצה לקבל אהבת השם, ונסע לירושלים לאדם בעל מדרגה שיגיד לו איך מקבלים אהבת השם, והלה אמר לו שילמד ספר 'שב שמעתתא' ומזה יקבל אהבת השם, והוא לא שאל שאלות אלא קיים את הדברים והתחיל ללמוד שב שמעתתא, ובאמת הרגיש שזה משפיע עליו, שהלב משתנה, והתפילה היא אחרת, וכל ההרגשה היא אחרת, ומרגיש יותר קרבת אלוקים.

וביקש אחר כך לדעת מה אפשר עוד חוץ מלימוד השב שמעתתא, כיצד יוכל להוסיף עוד אהבת השם. ואמרתי לו כי הדבר פשוט, שהרי מהו הענין שלימוד השמעתתא מביא לאהבת השם? הענין הוא מפני שזה ספר עמוק ומרתק מאד [שכתבו המחבר בהיותו צעיר, עוד לפני בר מצוה. עיין בהקדמה] והלימוד בזה מעניין ומרתק מאד, וכשלמד בזה היה ראשו מרותק לתורה, ונתקדש בקדושת התורה, והקדושה משפיעה ומביאה גם לאהבת השם. ואם כן לאו דווקא שב שמעתתא, אלא כל לימוד שלומד, אם ילמד בצורה המושכת, שמעניינת ומרתקת אותו, זה גם כן כמו שב שמעתתא, ויתקדש עוד בזה.

וידוע מעשים שהיו בכמה גדולים שהוצרכו לעבור ניתוח כואב עם הרדמה, וביקשו שלא ירדו אותם אלא יודיעו להם כעשר דקות קודם הניתוח כדי שייכנסו לתוך סוגיא והיו מרותקים בדברי תורה ועל ידי זה לא ירגישו את הכאב של הניתוח. כמדומה שמסופר כן על הגאון רבי אהרן כהן זצ"ל, וכן על החזון איש והבית הלוי, שלא הרגישו את הניתוח מתוך שהיו מרותקים לתורה. זהו כוח התורה, כשאדם מרותק, זה נקרא תורה בשלמות, כל אחד לפי כוחו כמובן.

מדרגת התפשטות הגשמיות בתפילה

וגם בתפילה שייך דבר כזה, כמו שמסופר על מרן הגר"י זצ"ל שהיה מתפלל שמונה עשרה בקול רם בשביל הכוונה, ופעם אחת בראש חודש שמעו ששכח לומר יעלה ויבוא, וניסו להזכיר ולומר לו "יעלה ויבוא", אך הוא לא שמע כלום, מרוב שהיה מרוכז ומרותק בתפילתו. וכעין זה מסופר על מרן החזו"א זצ"ל.

והוא כמו שכתוב בשולחן ערוך (או"ח צח, א) שיש מדרגה בתפילה שמגיעים להתפשטות הגשמיות וקרוב למעלת הנבואה, שהראש כל כך מרותק לתפילה עד שלא מרגיש כלום! כל החושים הגשמיים לא פועלים, וגם חוש השמיעה אינו פועל. כזו מדרגה שייכת בתפילה. ויתכן שגם בגמילות חסדים שייך דבר כזה, עם אהבת חסד.

ויש הרבה מדרגות בעניינים אלו, כמו שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (ג, יז) כי המעלות העליונות נמסרו במצוות עשה "ולכל אחת מהנה כמה מדרגות", יש הרבה מדרגות בכל מעלה ומעלה, והדרך לזכות לכל המדרגות היא רק על ידי התמדה בלימוד המוסר, שעוסקים בזה ומתקדמים ומתקדמים, וכל אחד יכול להתקדם. יהי רצון שנזכה כולנו לעלות מעלה-מעלה בכל המדרגות!

כל מה שהוא יכול והוא בשלמות לפי כוחו, ועל ידי זה הוא מתקדש ויכול להגיע גם למדרגת רוח הקודש, אם הוא עושה כל מה שבכוחו ואינו יכול יותר מזה, אך אם יכול לעשות יותר ואינו עושה, אפילו אם הוא עושה הרבה, אבל הוא יכול עוד משהו ואינו עושה, זה יותר גרוע, ויש חטא בידו, כי אינו עושה כל מה שבכוחו. יתכן שיהיה אדם פשוט שהוא בשלמות, ולעומת זה אדם חשוב שאינו בשלמות, כי עוד משהו חסר, שהוא יכול עוד משהו ואינו עושה.

הצורך בביקורת עצמית תמידית

ומרן הגר"י פוברסקי זצ"ל אמר בשם מרן הגה"צ רבי ירוחם זצ"ל כי אדם שחושב שהוא מושלם ואין בו שום חיסרון (א פארטיקער) זה הכי גרוע שיכול להיות, שאינו יודע שצריך כל הזמן ביקורת עצמית תמידית, שכל הזמן צריך להתעלות ולהתעלות, ומי שלא יודע את זה ולא מקיים את זה, אין שום עצה עבורו.

אדם צריך להיות תמיד בערנות נגד היצר הרע, שכבר כתב בחובות הלבבות (יחוד המעשה פ"ה) "וואתה ישן לו והוא ער לך", היצר הרע לא ישן אף פעם, ואילו האדם ישן, וצריך תמיד להתעורר ולהתחזק כנגד היצר. ובמעשה רב (אות ס') מובא בשם הגר"א שצריך ללמוד ספרי מוסר כמה פעמים ביום, לא רק פעם אחת כנהוג בישיבות, אלא יותר מזה, צריך לעמוד על המשמר בביקורת עצמית תמידית.

וידוע המאמר "אם אינך עולה דע שאתה יורד", כמו שכתוב (משלי טו, כד) "אורח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה", וביאר הגר"א כי "האדם נקרא הולך שצריך לילך תמיד מדרגה לדרגה ואם לא יעלה למעלה ירד מטה מטה ח"ו, כי בלתי אפשרי שיעמוד בדרגה חדא, וזהו אורח חיים למעלה וגוי' למען וגוי' כדי שלא יטה לרדת למטה שאולה, ומחמת האורח חיים יסור משאול", ורק המלאכים נקראו עומדים, אבל האדם אינו עומד, אלא או שהוא בירידה או בעלייה, ודרך העלייה היא על ידי שימת לב וביקורת עצמית.

ביאור ענין יפשפש וימשמש במעשיו

ובמסילת ישרים פרק ג' הביא מה שאמרו חז"ל (עירובין יג, ב) נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו, ואמרי לה ימשמש במעשיו. ויש לפרש נוח לו שלא נברא – שעדיף היה להישאר רק הנשמה בלי גוף, ואז יש את תענוגי הנשמה, שהנשמה מתענגת, נשמה בלי גוף, אבל עכשיו שנברא – עם גוף, וכבר יש בו יצר הרע, אזי יפשפש במעשיו או שימשמש במעשיו.

וביאר המסילת ישרים כי יפשפש וימשמש הם שני עניינים: **הפשפש** במעשים הוא לחקור על כלל המעשים ולהתבונן בו, הנמצא בהם מעשים אשר לא ייעשו אשר אינם הולכים על פי מצוות השם וחוקיו, כי כל אשר יימצא מאלה יבערם מן העולם. אך **המשמש** הוא החקירה אפילו במעשים הטובים עצמם, לחקור ולראות היש בעניינים איזה פנייה אשר לא טובה או איזה חלק רע שיצטרך להסירו ולבערו, והרי זה כמשמש בבגד לבחון הטוב וחזק הוא או חלש ובלוי. כן ימשמש במעשיו לבחון תכונתם בתכלית ההבחנה עד שישאר זך ונקי. עכ"ל.

והיינו שהפשפש הוא באופן כללי לבדוק את המעשים האם הם טובים או רעים, ומשמוש הוא דבר נוסף, לבדוק במעשים הטובים עצמם, האם הם בשלמות, שלא נתערב בהם איזה נגיעה, משהו כוונה של גשמיות חוץ מלשם שמים, וצריך שתהיה הכוונה רק לשם שמים, בלי שום פניות ונגיעות של גשמיות, כבוד או דברים אחרים. ואמנם זה דבר קשה מאד ואינו פשוט, לא רק לפשפש אלא גם למשמש.

וכלל המעשים הטובים שהאדם חייב להיות בשלמות, הם שלושה דברים עיקריים, כמו שאמרו (אבות א, ב) על שלושה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים.

לעילוי נשמת

רבי **חיים ישראל רוזנברג** ז"ל
ב"ר **יצחק יהודה** ז"ל
מחיפה - בני ברק. תנצב"ה

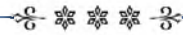
מוקדש לזכות **יצחק אהרן בן חיה, אליהו בן חיה**
אלחנן בן חיה, יהודה בן חיה, מאיר בן חיה
שמואל בן חיה, שמעון בן חיה
להצלחה בתורה ויראת שמים ומידות טובות!

לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית
מרת **גיטא פייגא קרול** ע"ה
בת הגאון רבי **יעקב** זצ"ל
נלב"ע י"א סיון תשס"ב - תנצב"ה

גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת מזכה הרבים הגה"צ רבי **נסים יגן** זצ"ל
נלב"ע ש"ק פרשת בהעלותך התש"ס - תנצב"ה

פניני חשוקי חמד

מאוצרותיו המתוקים של מרן הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. זראש כולל 'בית דוד' חולון

הציעו לבחור שידוך גיורת,

והתברר שסב הכלה רצח בשואה את סב הבחור

למטה יהודה כלל בן יפנה (יג-1).

שאלה: מעשה בבחור שהציעו לו שידוך, בחורה שלומדת במוסד לעולות מאירופה, והיא מצויינת במידות ויראת שמים. נפגשו וראו שיש התאמה בין הצדדים, אולם כשהורי הבחור התחילו לברר על מוצא הבחורה, התברר שהיא גיורת, ולא עוד אלא שסבה של הבחורה היה נאצי ימ"ש, ושימש בתפקידו במחנה בו היה כלוא סבו של הבחור, ושם נהרג הי"ד, לאחר בירור מדוקדק נודע שאותו נאצי הוא זה שהרג את סב הבחור, כמובן שההורים הודיעו לבחור שהם אינם יכולים לשאת זאת, ומבקשים ממנו שיוריד את ההצעה מהפרק, והבחור בא לשאול כדת מה לעשות?

תשובה: ביסוד השאלה האם יש להימנע מלהתחתן עם גיורת נכדה של נאצי, שאלתי את מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל והשיבני שאין בכך מניעה, שהרי מבני בניו של המן למדו תורה מבני ברק (עיין גיטין דף נו ע"ב), ואם אכן הגיורת היתה, כהלכה אין שום צד איסור, וכל השאלה היא 'רגשית', עכ"ד.

ונראה לבאר דברי מו"ח זצ"ל על פי מה שביאר הקהלות יעקב (יבמות סימן מד) את הוראת רבי יהודה שהתיר למי שאביו גוי ללכת למקום שלא מכירים אותו ולהעלים 'יחוסו' (יבמות דף מה ע"א), והדבר מפליא להיבא אזל ליה איסור אונאה וגניבת דעת, וכתב מרן הקה"י יסוד והוא שאם בדיעבד הצד השני יתרצה בשידוך אין חובה לגלות המום, וטעמו שמאחר והזיווג קשה כקריעת ים סוף, וכשהצדדים מסכימים להינשא השמחה אצלם גדולה, לכן מום כזה שבגללו לא ידרוש הצד המרומה להתגרש בדיעבד, אינו נחשב מום ואין חיוב לגלותו. ולכן אף שלכתחילה אף בת ישראל לא תסכים להינשא לבן נכרי, אולם בדיעבד אחרי שכבר נישאו ונתקשרו זה לזו בחיבה, יש להניח שלא תסכים בת ישראל להתגרש כשיודע לה זהות בעלה, כי קשים הם הגירושין, ומי יודע מי יזדמן לה עוד. ולכן אם בדיעבד לאחר שכבר נישאה לו, לא תדרוש להתגרש ממנו, לא נחשב לאיסור גניבת דעת ואונאה, ע"ש.

זה הביאור בתשובת מו"ח זצ"ל מכיון שכל הענין הוא 'רגשי', וכשברור לנו שהצדדים יהיו מרוצים זה לזה ולא יאבו להתגרש אחר הנישואין, אזי אין להימנע מלגמור את השידוך. וקל וחומר הוא, אם לדעת הקהילות יעקב מותר להעלים את מוצאו, ק"ו בנדונינו שנודע הדבר מלכתחילה, שאין מניעה מלהתחתן.

יתירה מכך מצאנו חידוש גדול בדברי היעב"ץ (בבא מציעא דף ס ע"א) דמה ששנו חז"ל שם דאין מפרכסין את האדם, הוא דדוקא בעבד כנעני, אבל עבד עברי שהוא עני ומצוה לפרנסו, אין לו איסור לפרכס עצמו כדי שיוכל להימכר, ומוסיף וכותב בזה הלשון: 'ואין צריך לומר

שמותר לפרכס וליפות הבת לקדשה להגון, שתמצא חן בעיניו, אפילו היא כעורה, כההיא עובדא דנדרים (דף סו ע"א)... בנות ישראל נאות הן אלא שהעניות מנוולתן', עכ"ל. נכתב שהאיסור לפרכס עצמה הוא רק כשמסתיר מומין כגון זקנה שאינה בת בנים ונמשחירה שערותיה שתיראה כצעירה יכולה להוליד, ע"ש ובמש"כ בחשוקי חמד שם).

ומבואר בזה שכלל ישראל מצווים לדאוג לכל אחד ואחת מישראל שיוכלו למצוא את זיווגן, וכן בענייננו מצוה לדאוג לאותה בחורה גיורת שתימצא את זיווגה. ואף על פי שפליגי קמאי אם יש 'ערבות' על גרים (עיין נדה דף יג ע"ב ברש"י ותוס'), מ"מ להלכה הוכיח הפרי מגדים (א"ח סימן נג א"א ס"ק יט) שיש 'ערבות' שהרי השו"ע פסק בסתם שגר יכול לשמש כש"ץ, וע"כ שיש 'ערבות' בין ישראל לגרים 'דאם לא כן איך גר יהיה ש"ץ ומוציא בחזרת התפלה אחרים', ע"ש. וכמו שמצווה לדאוג לבת ישראל שתימצא זיווגה עד כדי שמותר לה לפרכס עצמה שתיראה נאה, אם כן בוודאי שאין להימנע בגלל שיקול 'רגשי' שלא לשאת את אותה גיורת.

ומה שחושש הבחור למוצאה של הבחורה שהוא מהנאצים ימ"ש זרע עמלק, שתי תשובות בדבר:

א. הפוסקים דנו רבות בענין קבלת גר עמלקי (יעירין בספר משנת הגר פ"א סעיף כב), ולהלכה קיימא לן שגירותו גיורת, וכיאר באבני נזר (א"ח סימן תקח) בטעם הדבר, דהנה נאמר 'לא יומתו בנים על אבות' חזק אמור גם ביחס לעמלק, ואעפ"כ נצטוונו להכרית ולמחות את זרעו. והטעם, שגלוי וידוע לפני הקב"ה ששנאתם טמונה בלבם, פוק חזי מעשה המן האגגי, ובאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם כתיב 'פוקד עוון אבות על בנים'. אבל אם עשו תשובה וקיבלו שבע מצוות, הא אין אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם, ושוב אין נענשים בעוון אבותם. ולכן גר זה שרצונו טהור להיות דבוק בשכינה וודאי ביטל את תכונות נפשו המקולקלות ואין מניעה לגיירו, ע"ש.

ב. אמרו חז"ל (יבמות דף כב ע"ב ועוד) 'גר שנתגייר כקטן שנולד דמי', ואין לבחורה שום קשר עם מוצאה, והרי היא כגוף אחר לגמרי.

וביסוד זה של 'כקטן שנולד' מצינו חידוש נפלא להגאון רבי יוסף ענגיל ז"ל (ציונים לתורה כלל כג), שמבאר את דברי הגמרא בזבחים (דף מה ע"א) 'קדשי עכו"ם שהם קדשי בדק הבית מועלין בהן' ובפשטות יש בהם דין מעילה כקדשי ישראל שאם הזיד במעילה יתחייב מלקות, ולכאורה הרי זו התראת ספק שמא יתגייר וישאל על הקדישו, [והתיינח ישראל שיש חזקה שלא יישאל שהרי עכשו לא נשאל, אבל גוי שאני שבגיתו אינו יכול להישאל]. ותיריך הגר"י ענגיל (בתירוצי השני) על פי הכלל 'גר שנתגייר כקטן שנולד דמי', אם כן כיון שהוא אחרי הגירות גוף אחר, יש לומר דלא מהני חרטתו לישראל כיון שאין זה אותו הגוף שהקדיש, והוי כחרטת איש אחר לגמרי, שלא היה הוא המקדיש, דלא מהני שאלה ידידה, עכ"ד.

אם כן הוא הדין בנדון דידן אותה בחורה כיון שנתגיירה הרי היא כגוף אחר ואינה מתייחסת אחר סבה הרוצה, ואין לחוש למעשי אבותיה, ועינינו הרואות שהיא מצויינת במידותיה והליכותיה.

ולכאורה יש להביא ראיה שמותר לישא גיורת בת רוצה, שהרי כלב בן יפונה נשא את בתיה בת פרעה, כמובא במגילה (דף יג ע"א) "אמר הקב"ה יבא כלב שמרד בעצת מרגלים, וישא את בת פרעה שמרדה בגלולי בית אביה". יעוין שם ברש"י שבתיה ירדה לרחוץ מגילולי בית אביה היינו לטבול לשם גירות. ומי לנו רוצה גדול מפרעה הרשע שהיה שוחט תינוקות ישראל ורוחץ בדמם ועוד. ועל כרחק כיון שנתגיירה בתו תו ליכא למיחש למעשי אביה.

ויש קצת לחלק כי פרעה עשה כן מפני שאיצטגנינו אמרו לו שתניק מבני ישראל יטול את כתר מלכותו, ולכן ברשעותו עשה כל טעדיק לענות את ישראל, אבל הנאצים ימ"ש עשו כן רק לשם רשעות ותאוות רצח, כי אף יהודי לא עירער על שלטונם.

לסיכום: אם הצדדים מרוצים זה לזה וברור להם שאחרי הנישואין יתהדק הקשר ולא יאבו להיפרד בשום אופן בגלל מוצאה של הבחורה, [וההורים לא יצירו את צעדיהם] אזי אין מניעה מלגמור את השידוך למזל טוב. (חש"ח זבחים מה ע"א).

נשבע שלא יכניס את בנו ללמוד בת"ת

בשם "בית אברהם" ונתחלפו המנהל והמורים

אם יראו את הארץ אשר נשבעתי לאבותם וכל מנאצי לא יראוה (יד-בב).

שאלה: לראובן היה בן שלמד בתלמוד-תורה בית אברהם בעיר פלונית, הבן חזר פעם הביתה כואב ודואב, כנראה שלא התנהג בדרך ארץ כלפי המורה, לכן הכהו מכות נמרצות, ראובן התקשר למורה ושאל אותו למה הרבצת לבני מכות נאמנות? השיב לו שזלזל בכבודו והסית את התלמידים נגדו. גם המנהל צידד לטובת המורה. הדבר חרה לראובן ונשבע שלא ישלח שום ילד לת"ת בית אברהם.

עבר זמן מה והמנהל וצוות המורים עזבו את הת"ת, וכעת נכנס שם מנהל חדש וצוות מורים צדיקים ונבונים. האם מותר לראובן להכניס שם את בנו, או שמא כיון שהת"ת נקרא "בית אברהם" אסור כי נשבע בהזכרת השם שלא יכניס בנו ללמוד ב"בית אברהם", ויעוין ברמ"א (ור"ד סימן רל) שכתב: ומכל מקום לא ישאל עליו לכתחילה אלא מדוחק, וכתב הברכי יוסף "הגאונים היו מחמירים הרבה בזמנם בשבועות, ויעוין בש"ך (שם סק"א) שכתב: מתי שיבא לידי... אני משיב עליהם להתענות בה"ב, וכן ליתן מעות לדבר מצוה... שאומר מה אכפת לי אם אשבע כל מה שארצה אלק אצל חכם ויתיר לי. האם אפשר להתיר לו בלי התרה?

תשובה: נאמר בנדרים (דף סה ע"א) רבי מאיר אומר יש דברים שהן כנוול ואינן כנוול ואין חכמים מודים לו, כיצד אמר קונם שאני נושא את פלונית שאביה רע אמרו לו מת או שעשה תשובה, קונם לבית זה שאני נכנס שהכלב רע בתוכו או שהנחש בתוכו, אמרו לו מת הכלב או שנהרג הנחש הרי הן כנוול ואינן כנוול.

וכן פסק בשולחן ערוך (ור"ד סימן רלב ס"ט): מי שפירש בשעת נדרו על מה נדר, הרי זה כתולה נדרו באותו דבר ואם

לא נתקיים הדבר שנשבע בגללו, מותר. כגון שאמר: שאיני נושא את פלונית שאביה רע, ושמעו שמת או שעשה תשובה, אין צריך התרה דהוי כאלו פירש שנודר על זה התנאי, וכיון שנתבטל נתבטל הנדר.

מאידך בשולחן ערוך (שם ס"ו) כתב: קונם שאיני נושא פלונית שהיא כעורה, והיתה יפה בשעת הנדר, שאם היה יודע שהיא נאה לא היה נודר. אבל אם היתה כעורה ויפופה, חל הנדר. והקשה הט"ז (ס"ק יא) למה בכעורה ויפופה לא אמרין שהנדר בטל מעצמו, כי תלה הנדר ביופיה. ותירץ שאין דרך הכעורה להיעשות יפה, מה שאין כן במת אביה או עשה תשובה.

ויעוין עוד בפתחי תשובה (ס"ק יח) שכתב בשם הגאון מהר"י אשקאפה בשו"ת ראש יוסף (סימן ה דף י"ג) דה"ה אפילו לא פירש למה נדר, אלא שיש הוכחה לכך, ע"ש. ושם ביאר שדין זה הוא על פי המבואר שבנדרים הולכים אחר הכוונה, יעוין שו"ע (ור"ד סימן רח ס"א) ח"ל: הולכין אחר הענין ולא אחר משמעות הדיבור.

ולפי זה יש לומר גם בענינו שמכיון שסיבת השבועה נבעה בגלל המורה והמנהל, והם פרשו, לכן אין זה אותו "בית אברהם" שעליו נשבע ראובן. וגם כאן הוא דבר שכיח שמנהל ומורה עוזב בית ספר.

ויש להוסיף על כך דהנה הר"ן בנדרים (דף מז ע"א ד"ה קונם לבית זה) כתב, ח"ל: והוי יודע דכי היכי ד"בית זה" חמור מ"ביתך" לענין מכרו לאחר [שאם אמר קונם לבית זה שאני נכנס, מכרו לאחר אסור, ביתך שאני נכנס מכרו לאחר מותר] הכא נמי "ביתך" חמור מבית זה, לענין נפילה, דאי אמר "ביתך" שאני נכנס, ונפל ובנאו אסור להיכנס בו, דעל שהוא ביתך משמע. ואי אמר "בית זה" ונפל אף על פי שחזר ובנאו, אסור להכנס בו, דכל שהוא ביתך משמע. ואי אמר "בית זה" ונפל, אף על פי שחזר ובנאו מותר בו, דכיון דנפל אזדא.

ובפרשת דרכים (דרוש ח) הביא את דברי הריטב"א דאף שאמר קונם ביתך זה, או ביתך שאני נכנס, אם נפל מותר להכנס בו, שהריטב"א הביא ראיה להתיר מדרש קהלת (פ"י סימן כ) 'אשר נשבעתי באפי אם יבואון אל מנוחתי, למנוחה זו אינם באים, אבל באים למנוחה אחרת. אמר רבי יהושע בן לוי, משל למלך שכעס על בנו וכו', ונשבע שלא יכנס בו לפלטין. מה עשה? סתרו ובנאו והכניסו נמצא מכניס את בנו ומקיים את שבועתו, מבואר בזה שדעת הריטב"א שאף בלי שאמר "בית זה", שרי להיכנס לתוכו אף שנפל.

ובשו"ת עונג יו"ט (בהקדמה) יישב המדרש גם על פי שאר שיטות הראשונים, דהרי הקב"ה נשבע שלא יראו את הארץ אשר נשבעתי לאבותם (במדבר יד כג), היינו שלא יזכו לרשת את הארץ בזכות אבותם, אבל אחרי חורבן בית ראשון, דבטלה קדושת הארץ, וקדושת ארץ ישראל לא קדשה לעתיד לבא, שוב מותר להם לבא לרשת בזכות עצמם, עכ"ד.

ונראה דכוונתו היא דהפלטין הראשון נבנה על דעת שלא יכנס בו שום אדם שלא ברשות המלך, וממילא אסור לבן להכנס לתוכו בלי רשות המלך, ואילו הבית השני נבנה מראש כדי שכן המלך יוכל להיכנס לתוכו.

למדנו מדברי העונג יו"ט שהאוסר בית, אם נשתנה הקדושה של הבית, האיסור בטל, כל שכן אם אוסר את הבית בגלל עוולות של מנהל והמורים ונתבטלו העוולות מותר להכניס את בנו לשם. (חש"ח נדרים סה ע"א).

י"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות"
ניתן לשלוח חידושי תורה מגדולי ישראל ל:
k.gilyonot@gmail.com

גליון תורת רבותינו

ליקוטים מתורת מרנן ורבנן גדולי ישראל זצוק"ל ויבדלחט"א

שלח תשע"ט

מרגלים - 'כולם אנשים'

שלח לך אנשים ויתרו את ארץ כנען אשר אני נתן לבני ישראל איש אחד איש אחד למטה אבותיו תשלחו כל נשיא בהם (יג, ב)

יש להתפלא על כל ענין המרגלים עם כל הכרוך בו, אנשים אלה שהיו גדולי ישראל שנבחרו ע"פ ה', ומקרא מפורש נאמר עליהם 'כולם אנשים' - לשון חשיבות, איך הגיעו לידי חטא כזה כבד אשר בגללם איבדו את עצמם מהעולם וכל הדור כולו.

ובפרט אחר כל הנפלאות במעמד הר סיני ויציאת מצרים - איך לא האמינו לדבר ה' שהארץ היא טובה ושיוריש את הגוים מפניהם.

בפליאה זו הביא מרן ראש הישיבה רבי שמואל רוזובסקי זצוק"ל את דברי המדרש "אנשים גדולים היו אלא שעשו את עצמם ככסילים" וע"ז נאמר "כי דור תהפוכות המה בנים לא אמן במ" רואים אנו איפוא כי גם האדם הגדול ביותר אם אינו שומר את עצמו - עלול בשעת רפיון רוח לרדת למדרגת "כסיל" עושה את עצמו כסיל ועושה מעשה כסילות וגורם רעה גדולה לעצמו ולדורו ח"ו. [ראה עוד באורך בזכרון שמואל עמ' תקפ"ח]

חטא המרגלים

שח מרן הגראי"ל שטינמן זצ"ל בישבת כפר סבר שק"פ שלח י"ט סיון תש"ח: מהפרשה נראה שלא רק ה' למרגלים חטא, על שדברו לשה"ר על הארץ שתארו את גדול האנשים פרות הארץ שהיא ארץ אוכלת יושבי', ופרש"י שראו קוברים מיתיהם, ובעצם הרי זה לא נקרא כ"כ לשה"ר שבסוף הפרשה הקודמת כתוב שמרים לקתה בצרעת על שדברה לשה"ר על משה, ולמה נסמכה לפ' מרגלים, לומר שהם לא לקחו לקח ממעשה מרים ובכ"ז ספרו לשה"ר דבשלמא שם

מרים דברה לשה"ר גמורה על משה אבל המרגלים דברו על הארץ ולא על אדם, וספרו רק האמת מה שראו אבל זה לא ה' עיקר חטאם מה שספרו לשה"ר אלא מה שלא לקחו לקח, וזה נקרא אי אמונה ובטחון בה' ומזה בא שכשבאו לארץ וראו הכל ספרו ארץ אוכלת יושבי' אפס כי עז העם אף שזה אמת, אבל כל הלשה"ר, נובע ממה שלא לקחו לקח, ממעשה מרים, וזהו מש"כ בקרא למטה יוסף למטה מנשה, ושואלים למה הזכיר כאן יוסף ודוקא לפני מנשה ולא לפני אפרים ומובא בדעת זקנים שכאן שקל למטרפס', על שיוסף דבר דבה, וכו' לפני מנשה, שהמרגל מאפרים, ה' יהושע בן נון, שלא דבר לשה"ר היינו שיוסף קבל כאם עונש, על שהביאו דבת אחיו, וענשו לא אילו רגעים של יסורי גיהנום שענשם נורא, שהגמ' אומרת שכל יסורי איוב בעוה"ז, אינם שווים לרדע א' יסורי גיהנום בעוה"ב, ועונש כזה לא נתנו ליוסף רק שיה' נזכר שמו בפרשת המרגלים, וזהו כמעט שלא מפורש, רק ברמז, וצריך להבין זאת, ומזה יש לנו ללמוד, שלא לחכות עד שננקוט בענשים, אלא די כשרומזים, שעשו דבר רע, צריך תיכף לתקן כמו שביוסף ענשו מפורש רק ברמז. (רשימות תלמידו הרה"ג ר' מאיר וונדר שליט"א)

סלח נא לעון העם הזה כגדל חסדך וגוי' (י"ד י"ט)

בגמרא בסוטה י"ד א' איתא שביקש משה רחמים על פושעי ישראל שיחזרו בתשובה. נראה דתפילת אחרים מועלת לחוטא שיחזור בתשובה, וכן ציין הגרע"א בברכות י' א' להחייא דתענית כ"ג ב' דהיא בעיא רחמי דליהדרו בתיובתא, וכן נמי ציין למדרש הנעלם פרשת וירא דאיתא התם אמר רבי מצוה לו לאדם שיתפלל על הרשעים כדי שיחזרו למוטב ולא יכנסו לגהינם.

ויעוי' מהרש"א בסוטה שם שהעיר דהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, ובשלמא כשאדם מבקש בעצמו שפיר הוא

ה'נופל' לחזור באותה-הדרך, אשר ממנה הוא כבר מעד, ובה הוא נפל. ולכן יש באות ה' פתח נוסף בצידו השמאלי. פתח לדרך-חדשה, בה יוכל הנופל להיכנס למתכונת העולם. באשר מתחילה קבע החטא בנפש החוטא, "דרך", ל...נפילה. ועל כן, ובכדי שיוכל לשוב עד לבלי נפול עוד, צריך לקבוע "דרך-חדשה" לתשובה.

וכפי שכתב רבנו יונה ז"ל בתחילת הספר שערי-תשובה, מן הטובות אשר היטיב הבורא יתברך עם ברואיו, שהכין להם הדרך...

היצר המרגל

ויקרא משה להושע בן נון יהושע. (פר' שלח, במדבר יג, טז)

פסוק זה נכתב לאחר מניית שמות המרגלים, ולא בעת שילוחם, לאחר הפסוק הבא. ונראה, ששם זה ניתן לו, לא בעת השילוח, אלא קודם לכן. ולכן לא כתוב: **ויתפלל**, כפי שכותב רש"י, שכך עשה. אלא כתוב: **ויקרא**. כי הכתוב כאן מתייחס אל מה שנוגע לשאר הכתובים כאן, ולא אל מה שאירע בעת ההיא, שאז משה רבנו 'התפלל' עליו ולא רק 'קרא' את שמו כך. ונבאר להלן.

והנה בתורה כתובה רשימת הנשיאים, וכתוב: **"למטה אפרים הושע בן נון"**. וממש בעת שליחותם, נאמר: **"ויקרא משה להושע בן נון יהושע"**. ומשמע, שרק אז התחיל לקרוא לו כך.

ואולם, יעוין ברשב"ם שהביא, שאף קודם שליחותם לרגל, קראו משה בשם, יהושע. ככתוב (בפר' בהעלתך, במדבר יא, כח) לענין אלדד ומידד.

ולכאורה אף קודם לכן מצינו, בעת מלחמת עמלק (סוף פרשת בשלח, שמות יז, ט-יג-יד). וכן בעת קבלת-התורה (בפר' משפטים, שמות כד, יג). וכן בחטא העגל (בפר' כי תשא, שמות לב, יז ואילך). ומדוע כתוב זאת בתורה רק כאן, בעת שילוחם כמרגלים, שאז קרא לו משה, יהושע.

ותירץ לי אדמו"ר הגה"צ רבי חיים עזרא ברזל זצוק"ל. דהנה בגמ' (סוכה נב.) מובא, שיש ליצר-הרע ז' שמות, והקב"ה קראו רע. והביאור בשמות הללו, שכל אחד ואחד מאלו המובאים בגמרא (שם), קרא ליצר-הרע בשם כזה או אחר, היה זה 'בדיוק' כפי שהוא היה חש, ומצא בנטיית-כחו הטמון אצלו, בסלידתו מן היצר-הרע. ובכדי שיוכל להתמקד, בדיוק היכן להילחם כנגדו במלחמה ניצחת ומכרעת, לא הטמינו לכסות על פשעיו, שלא יצליח. אלא גילהו, בכדי שיכירו היטיב, ויידע את מעללי טבעו ואת טיב אופיו, עד שיוכל להילחם בו עד כלותו ממנו.

כמו כן יש יצר-הרע הבא עם כח הנקרא, מרגל. ככתוב בספר חרדים לרבי אלעזר אזכרי זצוק"ל, (דברי כבושין, מצוי כמעט בסוף הספר. ובהוצאה הישנה פרק ד, ובחדשה פרק סו): ... המאכסן המלך בביתו, כמה מכבד הבית ומרביצו. והואיל ולבות בני-ישראל הם ביתו יתברך, ראוי לכבדן מכל אבן ועפר הרהורי עברות ומחשבות בטלות, ולהרביצן במים טהורים, מי-שושנים, הם דמעות העיניים. גם לרחצן כדרך שרוחצין הרצפה לפני המלכים, וימנע רגל זר וערל מטנף

בכלל בחירתו ולא חשיב בידי שמים, אבל מחמת בקשת אחרים ראוי שיחשב כבידי שמים, וסיים שם וי"ל וק"ל, ומדברי מרן זללה"ה בשלהי טהרות בקרא דמי יתן והי' לבבם זה ליראה אותי נראה דכל מה שהקב"ה נותן מחמת תפילת נבראים לא חשיב בידי שמים דכל ישראל כאיש אחד, ובשל"ה מסכת יומא הלכות תשובה הביא מספר חרדים דכשם שחייב אדם להתפלל על עצמו כך חייב להתפלל על פושעי ישראל.

וכל זה כשאין שום התעוררות מצד החוטא לשוב, הרי כל המתפללים בעדו שליחותי' עבדי, וכמתפלל בעצמו דמי, ואף למה שהקשה המהרש"א לעיל.

ללא מוסר-השכל, הדרך רצופת מכשולים

שלח לך אנשים (פר' שלח, במדבר יג, ב)

כותב רש"י, למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים, לפי שלקתה על עסקי דבה שדברה באחיה. ורשעים' הללו ראו, ולא לקחו מוסר.

ויש להבין, וכי משום שהם לא לקחו מוסר, יקראו נשיאי-ישראל הללו בשם כה גרוע, רשעים ?

רואים מכאן, אומר כבוד מו"ר מרן הגאון רבי דוד פוברסקי זצוק"ל שמי שלא לומד ו'לוקח' לעצמו לקחי-מוסר מכל מה שקורה לנגד עיניו, הריהו רשע על עצמו, ורשע על כל מה שיעשה כלפי אחרים. ואמנם, הם היו שלוחים של משה רבנו לתועלת כלל ישראל ולקיים הבטחת ה', אבל מכיון שהם לא 'לקחו' מסר-השכל לעצמם, הרי כל מה שיעשו ברכם, יכשל.

ויעוין בדברי הרמב"ם (פרק א מהל' תעניות הלכה ג) שכתב, שכל שאינם זועקים בעת צרה, הרי זה דרך אכזרית. שגורמת להם, להידבק במעשיהם הרעים. ולכאורה במה יש כאן דרך אכזרית, כאשר הינה מוקף בתוככי צרה קשה ?

אלא מפני שהאדם שאיננו מסיק מסקנות שונות ולקחי מוסר, הריהו מכניס את עצמו לסכנה. והמשך ההליכה במשעולי החיים, בכך. הינה הליכה בדרך, שכל פסיעה ופסיעה, הינה הליכה ב...דרך אכזרית, על עצמו ! ומי יודע האם בכלל, והאיק, יוכל לשוב מהשחתה אכזרית מעוללת כל רע שכזאת.

הבה יצייר כל אדם לעצמו, האם יסכים שבני-ביתו יכנסו לסכנת-חיים זו, שנמצאת על סכנת-דרכים. ומדוע לא יחוש על עצמו, ולו רק בכדי שלא יהיו בני ביתו נכשלים בדרכי אביהם.

וכה מבאר כבוד מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל בדברי הגמ' (מנחות כט): שמתכונת העולם-הזה נבראה, באות ה'. שכל היוצא ממנה, בפתחה שלמטה, נופל ואינו יכול לשוב. וזאת, כדי ללמד את כל באי-העולם את מהותו ואת טבעו של זה העולם, שכל היוצא ממנו, יכול לצאת ממתכונת העולם, בנופלו מטה.

אבל השב בתשובה ורוצה להיכנס לתוככי חיי העולם, עליו להתייצב על דרך-חדשה לחלוטין. כי לא יוכל האדם

שהם אמת, ורק בשקר איכא איסור דמוציא שם רע, מ"מ בבני אדם שנתחדש איסור לשון הרע אף בדברים של אמת, הרי בכלל איסור זה גם הוצאת שם רע בשקר, וק"ו הוא, ויש בו חומרא יתירה, אבל אינו איסור בפ"ע, תדע דמלא תלך רכיל ילפינן אזהרה למוציא שם רע כדאמר כתובות מ"ו א, ובירושלמי פ"ק דפאה ה"א ילפינן מיניה אזהרה ללשון הרע, וכן בסנהדרין כ"ט א' ל"א א' ילפינן מיניה אזהרה לדיין שלא יאמר אני מזכה וחבירי מחייבין, אלמא דהאי קרא הוי אזהרה גם לאמת וגם לשקר, וכן בסוגיא לקמן ב' אמרין כל המספר לשון הרע נגעים באין עליו כו' ומשמע דאף לשון הרע בדבר של אמת וכדמסקינן בשלהי סוגיא ה"ד לישנא בישא כו', ולפי גירסת השטמ"ק וכ"ה ברי"ף פ"ב דשבת מסקינן והיינו דר"ל דאר"ל מאי דכתיב זאת תהיה תורת המצורע זאת תהיה תורתו של מוציא שם רע, אלמא דמשוין לשון הרע ומוציא שם רע, ואע"ג דודאי מוציא שם רע חמיר טפי, מ"מ כיון דשניהם בלאו אחד, שפיר יש להשוותם לעיקר העונש.

וימצאו איש מקושש עצים ביום השבת (ט"ו ל"ב)

כתב רש"י ז"ל דיודעין היו שמקושש במיתה אבל לא היו יודעין באיזה מיתה. והקשה מרן הגאון רבי דוב לנדו שליט"א א"כ היאך התרו בו והא צריך להתרות באיזה מיתה הוא נהרג. וי"ל דקודם שנודע הדין באיזה מיתה הוא נהרג אין צריך להתרות בו במיתה הראוי' לו אלא סגי להתרות במיתה סתם. ועי' סנהדרין פ"ז שהק' כן.

כי לא פרש מה יעשה לו (ט"ו ל"ד)

כתב רש"י ז"ל לא היו יודעים באיזה מיתה ימות אבל יודעים היו שהמחלל שבת במיתה.

כתב החדושים ובאורים דמבואר בגמרא סנהדרין דהיו כבר עונשי מיתה מסורים לב"ד קודם מתן תורה, וכמו שהזכירו על נגיעה בהר סיני ואזהרתו במיתה, ולישנא דגמרא שריבה בהן [בישראל] הכתוב מיתות הרבה ואע"ג דקודם מתן תורה ה', אפשר דאפ"ה כבר ניתן עונש סקילה לשבת כשנצטוו במרה, ואף דנסתפקו בדבר במקושש, מ"מ מזה גופא מוכח דלאו סייף, ומיהו התם לאחר מתן תורה הוי, ואפשר דאף בעונשין דשבע מצות כבר נשתנו מדין בני נח, ומיהו ביומא ס"ו ב' משמע דבע"ז היו עדיין בדין סייף וכמ"ש רש"י שם, ולכן יש לפרש דסגי במה שלאחר מתן תורה ריבה בהן הכתוב מיתות הרבה, ומשמע נמי דעכו"ם שנתקרב לסיני היה דינו בסייף, ורק לישראל ובהמתן נאמר כי סקל יסקל וגו', דאל"כ הרי באותה שעה היה גם לעכו"ם שתי מיתות, ואפשר דעכו"ם בכלל לא הוזכרו מלגשת אל ההר.

צריכה לגופה במלאכה בלא הוכחה להעדים

ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו איש מקושש עצים ביום

השבת. (פ' שלח, במדבר טו, לב ואילך).

במהרש"א בחידושי אגדות (ב"ב קיט:): הביא מדרש, שעשה כן כדי שידעו באיזה מיתה דנין את המחלל שבת.

הוא יצר-הרע, כדאיתא בזוהר, דהיינו דכתיב (משלי כה, יז) הקר רגלך מבית רעך. שרגלך הוא **היצר המרגל** הארץ הלזו. רוצה לומר, האדם שהוא מאדמה חושב ללכדו וכו' וכו'.

בשבת בבוקר כאשר אמר לי זקני זצוק"ל דברים אלו, התוודע אלי והוסיף לספר דבר מה על עצמו. וכה סיפר: לפנות בוקר, בשעה שהרגלתי את עצמי להשכים, הגיע לכאן מישוהו, וייעץ לי להמתין עוד קצת ... ולאחר מעט את קימתי, הרי אני לא צעיר, אז מדוע עלי להשכים כל כך ... לא שמעתי לעצתי, ומיהרתי לגרשו מהבית ואמרתי לו 'מי נתן לך דריסת-רגל בבית'.

כאן חזר לדברים הנ"ל ואמר, יש יצה"ר שלפני הכל הוא שם 'דריסת-רגל' בבית לא שלו, אז במקום לריב איתו, דבר ראשון 'מגרשים' את דריסת-הרגל שהניח בבית לא שלו. וזהו היצר הרע שנקרא 'מרגל'.

באותה עת התעברה זקנתי הרבנית ברזל ע"ה, ואמרה לי שהיא שמעה אותו צועק בלילה, רק לא ידעה אז האם זה חלום שלה או מציאות, עכשיו היא מבינה את כל מה שאירע.

כך משה רבנו, בתחילת הכירו את תלמידו יהושע כאשר בא ללמוד אצלו, אז חיפש ותהה על קנקנו, לידע את מהותו של תלמידו, עם איזה 'שם' הוא נשמע להתעורר ולהתפתות בתכונת יצרו. וידע, שיש לטפל - מיד, באותו כח הטמון בקרבו, כדי שיוכל ללמדו תורה. (וכדברים הללו משמע ברמב"ן בסוף פרשת בשלח עיי"ש).

וכך נראה מלשון הגמרא (סוטה לד:): יהושע 'כבר' בקש משה עליו רחמים. ומשמע מזה שבעבר הרחוק, כבר ביקש משה רחמים עליו.

[סיפר לי הרה"ג רבי מיכאל שוטלנד שליט"א מחשובי הלומדים בישיבת מיר, שנסע עם אביו לבני ברק במוניות שירות. ונכנס למונית זקני הגה"צ רבי חיים עזרא ברזל זצוק"ל, ועל אתר הכיר את אביו רבי אברהם חיים זצ"ל שהיה תלמידו עשרות שנים קודם לכן בישיבת 'תפארת-צבי' בירושלים. אותו תלמיד מתחילה לא הכיר את רבו, אבל רבו מיד הכירו היטיב והחל לשוחח עמו בדרכם. מה שמלמד אותנו עד כמה מי שהוא 'רב' ל'תלמידו', יש לו יכולת להכיר את תלמידו, הרבה יותר ממה שהם מכירים את רבם].

ולמה ד' מביא אותנו אל הארץ הזאת לנפל בחרב (י"ד ב')

יש לעיין מה חטאו אבותינו בקבלם את דבת הארץ, הלא לא מצאנו איסור בקבלת לשון הרע על עצים ואבנים, ועוד דאע"ג דלקבולי לא מיבעי למיחש מיבעיא, וגם לא מצאנו שסירובם לעלות היה בגלל שאוכלת יושביה, דכל תלונותיהן היה שיפלו בחרב, וכתב החדושים ובאורים דצ"ל דהמרגלים עצמם לא העבירו דבתם לכל העם, אלא דחברך חבא אית ליה, ונמצא שכל העם הוציאו הדבה, וגם הם ידעו שאין הדבר אמת, דהא המרגלים רק ראו שקוברים מתים, וזה מה שסיפרו לעם, אבל לתלות הדבר בארץ, בזה שוין המרגלים והעם.

ונראה דאע"ג דבעצים ואבנים ליכא איסור לשון הרע בדברים

שכיון שעשה מלאכה גמורה, אף על פי שאין לו שום צורך בזה, חייב.

וא"כ ה"נ זהו סברת התורה"ד, דדוקא כשיש צורך אחר אז מפקיע מיניה שם מלאכה, משא"כ בלא צורך כלל נשאר ע"ז שם המלאכה וחייב בין לר"י ובין לר"ש.

וכן יש לפרש בכונת רש"י בביצה (דף ח.) שכתב בהא דחופר בור וא"צ אלא לעפרה דפטור וז"ל דכיון דאינו צריך אלא לעפרה ולא לגומא אינו בונה ולא חורש אלא מקלקל וכו' ע"ש.

ומשמע מדבריו דרך משום דיש צורך אחר דהיינו העפר לכן הו"ל מקלקל אבל בלא שום צורך אחר אף לר"ש חייב.

אמנם ברש"י בשבת (דף לא:) משמע איפכא שכתב וז"ל לעולם כר' יהודה ס"ל דמשום אין צריכה לגופה לא מיפטור הואיל וצריכה לדבר אחר מלאכת מחשבת הוא וכו' ע"ש.

משמע מלשונו דכל מה שמחייב ר' יהודה הוא מפני שיש צורך אחר דלכן הו"ל מלאכת מחשבת אבל בלא צורך אחר אף ר"י מודה דפטור.

ועכ"פ לפי"ז צ"ע הכא בדברי המהרש"א שכתב דהא דעשה המקושש מלאכה כדי ללמד דין המיתה, הוי מלאכה שאצל"ג דפטור לר"ש, ורק שהעדים לא ידעו וכו"ל.

והרי הכא אין לו שום צורך אחר במלאכה שעשה, לא פליגי כלל ר"ש ור"י, ורק דלהתורה"ד חייב לכו"ע אפי' לר"ש, ולהמ"א והמנ"ח בכה"ג פטור הוא לכו"ע אפי' לר"י וכמ"ש, ומה כתב דהכא הוי מלשאצל"ג שפטור לר"ש, ולר"י חייב, הרי אין תלוי כלל בר"ש ור"י.

ודוחק לומר דהכא נחשב צורך אחר מה שרצה ללמד שיש חיוב מיתה ובאיזה מיתה, שהרי אין זה צורך בעצם המעשה כלל.

וכן מבואר בריטב"א בשבת דף ק"ו דצורך מצוה לא נחשב צורך אחר לומר דעי"ז יחשב מלאכה שאצל"ג, ועכ"פ יהיה מוכרח מהמהרש"א דלא כהמג"א ודלא כהתורה"ד אלא דבזה ג"כ פליגי ר"ש ור"י.

והנה להתורה"ד יש לדון מה יהיה שיעור המלאכה בכה"ג דהא מבואר ברשב"ם (ב"ב נה:) דשיעור כגרוגרת להוצאת שבת הוא משום דבעינן מלאכת מחשבת, ולא חשיבא הוצאת דבר מאכל בפחות מכגרוגרת.

וא"כ לכאורה זה שייך דוקא כשצריך את ההוצאה לצורך גופו או לצורך אחר דהוי השיעור כפי הצורך ההוא, אבל כשאין לו שום צורך בהוצאה ורק שלא יהיה במקום זה לכאורה אין חילוק אם הוא כגרוגרת או פחות, וצ"ע. (מתוך שיעורי רבי דוד ב"ב קיט: ישועת דוד חלק ה סימן ד. ובישועת דוד או"ח סימן כו האריך בזה).

והקשה, איך באמת חטא באיסור שבת בשביל זה, להודיע באיזה מיתה דנין את המחלל שבת.

ותירץ, דכיון שלא היה צריך למלאכה זו אלא כדי לידע באיזה מיתה וכו', הו"ל מלאכה שאין צריכה לגופה כמו חופר גומא ואי"צ אלא לעפרה שהוא פטור לר"ש, ואפ"ה חייב היה מיתה בידי אדם, כיון שהעדים לא ידעו שהרי התרו בו ועשה על דעת כן, א"כ, מה שחשב בלבו הו"ל דברים שבלב והיו דנין אותו למיתה ע"פ העדים.

וכן פירש נמי את דברי המדרש שהביאו התוס', דהו"ל מלשאצל"ג ע"ש.

אלא דלכאורה צ"ב, דהא סו"ס בעינן שיעידו העדים שעשה מלאכה הצריכה לגופה. וא"כ, ע"כ שראו שהיה לו צורך במלאכה ולא סגי בזה שלא ידעו כוונתו שהיא אינה צריכה לגופה.

וצ"ל, דבאמת עשה המעשה באופן שהעדים ראו שהוא צריך לגופה, ורק דלמעשה כל כוונתו היה רק כדי להודיע, ולכן הוא מצד עצמו לא חטא, כיון שפטור הוא לר"ש.

אכן אכתי קשה איך היה סבור שמותר לו לעשות כן כר"ש, דסו"ס הרי הוא פלוגתא דר' יהודה ור"ש, ולדעת הרמב"ם הלכה כר"י דחייב, וא"כ אף לדעתו שהוא מלאכה שאצל"ג, הרי הוא חוטא בחילול שבת, ואיך ס"ד שמותר לו לעשות כן.

ועוד צ"ב, דהרי הכא משמים חייבוהו מיתה, ואם אליבא דאמת כל כונתו היה רק ללמד החיוב מיתה והוי מלשאצל"ג דפטור למה חייבוהו מיתה משמים.

ועוד צ"ע, דהנה נחלקו התורה"ד והמג"א (או"ח סימן שי"ד) כשעושה מלאכה שאינו צריך לא לגופה ולא לשום צורך אחר כלל.

דבתורה"ד כתב (הובא במג"א שם סק"ה) דבכה"ג לכו"ע חייב, ואף ר"ש מודה.

ובמג"א שם הקשה עליו דהא הוי מלאכה שאצל"ג וגם אינו מתכוין וגם מקלקל ולכו"ע פטור בכה"ג אפילו לר"י ע"ש. וכ"כ במנ"ח.

אכן בסברת התורה"ד יש לבאר, דס"ל דדוקא באופן שעושה המלאכה בשביל צורך אחר, בזה אמרינן דאותו צורך מבטל מיניה שם מלאכה, כגון שחופר בור וא"צ אלא לעפרה, דהצורך לעפר מבטל שם מלאכת חורש ובונה.

משא"כ כשאין לו שום צורך אחר, שפיר נשאר ע"ז שם המלאכה וחייב.

דוגמא לדבר, דאטו אם יתפור אדם מנעלים בלא צורך, ויזרקם לשוק, לא יחשב מלאכה ויהיה פטור, הרי פשוט

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

פרשת שלח תשע"ט

והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ. (י"ג, כ').

הנה בביאור מה שאמר להם 'והתחזקתם', שמשמע שהיו צריכין להתחזקת מיוחדת, יש לפרש כפשוטו, דכיון דהיו פירות כבדין מאוד, וכמו שכתב ברש"י בפסוק כ"ג חשבון כבוד הפירות, על כן היו צריכין להתחזקת מיוחדת ליטול עמהם הפירות, ולכן אמר להם שיתחזקו, שיוכלו ליטול עמהם הפירות.

וברמב"ן כתב, דהיו צריכין חיזוק, שלא יפחדו פן יכירו בהם שהם מרגלים, בלקחם מפרי הארץ.

ויש לבאר בזה עוד, דהנה איתא בגמ' בב"ב דף ל"ו ע"א, אמר רב יהודה, האי מאן דנקיט מגלגל ותובליא, ואמר איזיל איגזרה לדקלא דפלגיא וכו' מהימן, מאי טעמא, משום דלא חציף איניש למגזר דיקלא דלא דיליה, ומבואר דלא חציף איניש ללקוט פירות שאינם שלו, וצריך עזות בשביל לעשות כן.

ולפי זה יש לבאר, דזהו ההתחזקות שהיו צריכין, שיעזו פניהם לקחת פירות של הכנענים, ועל כן אמר להם 'והתחזקתם'.

ואולם חי אני וגו' כי כל האנשים וגו' וכל מנאצי לא יראוה ועבדי כלב וגו'. וידבר ה' אל משה ואל אחרן לאמר וגו' אם אתם תבאו אל הארץ וגו' כי אם כלב בן יפונה ויהושע בן נון וגו'. (י"ד, כ"א-ל"ה).

הנה לכאורה נכפל ענין הגזירה שתי פעמים, ונאמרה בשתי פרשיות, דבתחילה כתוב 'ואולם חי אני וגו', כי כל האנשים וגו', וכל מנאצי לא יראוה', שבפסוקים אלו נאמרה הגזירה שלא יכנסו לארץ, ואח"כ בפסוק כ"ו, שוב חוזר הכתוב על הגזירה ואומר 'אמור עליהם חי אני נאום ה' וגו' במדבר הזה יפלו פגריכם וגו', וצריך ביאור למה נכפלה ונכתבה הגזירה בשתי פעמים.

והן אמנם דבפעם השניה נתפרש יותר כל הפרטים על מי נגזרה הגזירה, וכמפורש בפסוק כ"ט ובדברי רש"י שם, שהגזירה היתה על אותם שנמנו, ולאפוקי שכטו של לוי וכו', אבל עדיין אינו מובן מדוע נאמר כן בחזרה מיוחדת על כל ענין הגזירה.

עוד צריך ביאור מאי טעמא בפרשה הראשונה הכתוב מוציא מן הכלל רק את כלב, כדכתיב בפסוק כ"ד 'ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו וגו', ואילו בפרשה השניה הכתוב מוציא מהכלל גם את כלב בן יפונה, וגם את יהושע בן נון, כמפורש בפסוק ל'.

ונראה בביאור הדברים עפ"י מה דאיתא במדרש (מדרש תנחומא י"ג), דמבין עשרים שנה ומעלה, בין שהיה עמהם בעצה, בין שלא היה עמהם בעצה, לא נכנס לא"י, אבל פחות מבין עשרים שנה והביא שתי שערות רק אם היה עמהם בעצה לא נכנס. הרי מבואר דהיו כאן שתי גזירות נפרדות, גזירה על כל מבין עשרים ומעלה, וזה היה בין היה עמהם בעצה, ובין לא היה עמהם בעצה, וגזירה נפרדת היה על מי שהיה עמהם בעצה, גם אם הוא פחות מבין עשרים [והביא שתי שערות]. ועיין בחידושי מרן רי"ז הלוי מה שביאר לפי דברי המדרש הא דכתיב 'וכל מנאצי לא יראוה', דבא לרבות דגם הפחותים מבין עשרים, אם הם בכלל מנאצי, אז הם בכלל הגזירה שלא יראוה, וזהו כונת הכתוב 'וכל מנאצי'.

מעתה יש לומר, דלכן נכפלה הגזירה ונכתבה בשתי פרשיות חלוקות, דבאמת היו כאן שתי גזירות נפרדות, וכל אחת נכתבה בפרשה בפני עצמה, דבפרשה הראשונה נאמרה הגזירה על מי שהיה עמהם בעצה, וכמו שנאמר שם, 'כי כל האנשים וגו', וגזירה זו היא גם על פחות מבין עשרים, וזהו שסיים הכתוב 'וכל מנאצי לא יראוה', דר"ל דגם הפחותים מבין עשרים, אם היו עמהם בעצה, והיו בכלל המנאצים, ה"ה בכלל הגזירה. ואח"כ נכתבה עוד פרשה נוספת בפני עצמה, שכל מבין עשרים ומעלה, לא יכנס לארץ ישראל, שזהו גזירה נוספת בפני עצמה על כל מבין עשרים, בין היה עמהם בעצה ובין שלא היה עמהם בעצה, וזהו הפרשה השניה, שחזר הכתוב ואמר, 'אמור עליהם חי אני נאום ה' וגו' במדבר הזה יפלו פגריכם וגו', שבוזה נאמרה הגזירה על כל מבין עשרים, גם אם לא היה עמהם בעצה, וכמו שכתוב בסוף פרשה זו בפסוק כ"ט 'במדבר הזה יפלו פגריכם וכל פקודיכם לכל מספרכם מבין עשרים שנה ומעלה'.

ולפי זה נראה לבאר, הא דבפרשה שניה הוזכרו גם כלב בן יפונה וגם יהושע בן נון, ובפרשה הראשונה נזכר רק כלב, דהגזירה שבפרשה השניה הייתה על כל מבין עשרים ומעלה, גם מי שלא היה עמהם בעצה, על כן הוצרך הכתוב להוציא מכלל הגזירה גם את כלב, וגם את יהושע, אבל בפרשה הראשונה שנגזרה זו הייתה רק לאותם שהיו עמהם בעצה, בגזירה זו אין צריך להוציא את יהושע, שהוא הרי לא היה עמהם בעצה, וממילא אינו שייך לגזירה זו כלל, אבל כלב בן יפונה, כתב ברש"י שהיו לו שתי רוחות, אחת בפה, ואחת בלב, למרגלים אמר אני עמכם בעצה, ובלבו היה לומר האמת, עכ"ד רש"י, ואם כן נמצא דבפיו היה עמהם בעצה, על כן היה צריך להוציאו מכלל הגזירה של מי שהיו עמהם בעצה, וגם נתן הכתוב טעם לזה, 'עקב היתה רוח אחרת עמו', דאע"פ דבפיו היה עמהם בעצה, מכל מקום בלבו היתה רוח אחרת, ולא היה עמהם בעצה, על כן אינו בכלל הגזירה.

ופגריכם אתם יפלו במדבר הזה. (י"ד, ל"ב).

הנה לפי פשוטו בא הכתוב לומר דהם עצמם ימותו במדבר, וכמבואר בדברי רש"י כאן. אמנם צריך ביאור הלשון 'ופגריכם'. ונראה לבאר בזה, דהנה 'פגריכם' היינו הנוף לאחר מיתה, וכלשון הברכה 'המחזיר נשמות לפגרים מותים', ובא הכתוב לומר, דלא רק שימותו במדבר, ולא יכנסו לארץ ישראל בעודם חיים, אלא גם לאחר מיתתם ישארו במדבר, וגם לאחר מיתתם לא יכנסו לארץ ישראל.

והנה בגמ' בב"ב דף ע"ג ע"ב איתא, אמר רבה בר בר חנא, זימנא חדא הוה קא אולינן במדברא, ואתלוי בהדין ההוא טייעא, ואמר לי ההוא טייעא, תא אחוי לך מתי מדבר. הרי דמתי מדבר, נקברו במדבר, וגם לאחר מיתתם לא נכנסו לארץ, ואע"פ שאת עצמות השבטים הכניסו לארץ ישראל, כמבואר ברש"י פר' בשלח (י"ג, י"ט) מדברי המכילתא, אבל את מתי מדבר לא הכניסו.

ולחמבוואר יש לומר, דמה שלא הכניסו אותם לארץ, לא היה זה סתם, אלא היה זה מכלל הגזירה שלא יכנסו לארץ, דגם לאחר מיתתם לא יכנסו לארץ אלא ישארו במדבר.

וזהו ביאור הכתוב 'ופגריכם' לומר דגם בעת שיהיו פגרים, דהיינו לאחר מיתה, גם אז יהיו בכלל הגזירה, שיפלו במדבר הזה'.

דברים נלהבים אודות אדונינו נפש החיים

לרגל יומא דהילולא - מתוך דברים שנאמרו במעמד סיום לימוד ספר נפש החיים

במסגרת שיעורי הגאון הגדול רבי חיים קלופט שליט"א – ב'

ברם, זכור לטוב ספר נפש החיים, שאלמלא הוא נתמוטטו עמודי תבל, שהרי תנן במסכת אבות, על שלשה דברים העולם עומד, על התורה, על העבודה, ועל גמילות חסדים, ואלמלא נפש החיים, נתמוטט ח"ו עמוד התורה, ועמוד העבודה היא התפילה כראוי, ועוד יסודות ועיקרים בתורת ה' וביסודות הדת. הוא הוקם על, להקים עולה של תורה אמונה ותפלה בישראל.

שינוי במשנה באבות, אמר רבי יהושע בן לוי, בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת, אוי להם לבריות מעלבונה של תורה, שכל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נזוף. ומבואר, שעלבון התורה לא עובר בלא כלום, אלא יש בת קול שמוחה על העלבון והפגיעה בתורה, שבזה שאינו עוסק בתורה, ומשאיר את התורה בלי דורש ובלי מבקש, הוא מראה עצמו כאומר שאין התורה חשובה כל כך, וזהו עלבון לתורה, ועל כן נקרא נזוף, ואפילו אם לומד כמה סוגיות בודדות, או מסכתות מסוימות, ויש איזו קביעות של שעה, אבל כל היום כולו התורה ממתנת שילמדוה וידרשוה ויעמלו בה, וכמו שכתב בנפש החיים, על הפסוק 'ותומכיה מאושר', שלומדי התורה הם תומכים בתורה, כי התורה זקוקה וצריכה שילמדוה, וכשאינן עושים כן הוא עלבון לתורה.

ובזה הציל בעל נפש החיים בספרו את התורה מעלבונה, הן בשעתו, והן מאז ועד היום הזה, זאת ועוד, שמלבד הצלת התורה מעלבונה, הציל את ישראל מהגיעם ח"ו לעלבון התורה, בלמדו אותנו את רום מעלת התורה וגודל קדושתה הנוראה, וכן את מעלת העוסק בתורה, ומעלתו של תלמיד חכם שהוא הבן יקר להשי"ת, והוא מפלטרין של מעלה, ולפניו נפתחים השערים, והקב"ה מתמלא עליו רחמים.

ובספרו הקדוש ביאר לנו מעלת העוסק בתורה לשמה, והעוסק שלא לשמה אשר מתוך כך יבא ללמוד לשמה, ופירש את מהות הענין דלשמה מהו, על כל צדדיו וצדי צדדיו, ומהו גדר העוסק בתורה שלא לשמה הראוי, והבלתי ראוי, ובכך הציל, ועודנו מציל עד היום הזה את עמוד התורה מהתמוטטות ח"ו.

וכענין זה הועיל בענין עמוד העבודה היא התפילה, להורות לנו דרכה, ומי כמוהו מורה את האסור והמותר, וכיצד להתפלל, כשלחן הערוך, וכן האריך להניח יסודות בביאור מהות התפילה, שעליה אמרו חז"ל שהיא עומדת ברומו של עולם, ופירש גודל עניינה ופעולתה בעולמות העליונים, והשפעתה בעולם הזה, ואיך תהא התפילה בלתי לה' לבדו. וכלל בדבריו גם לבאר ענין התשובה ודרך התשובה.

והנה כל דבריו הקדושים ערוכים בבקאות מבהילה בכל דברי חז"ל, ובכל כתבי האר"י ז"ל כמונה מעות, ועומק עיונם מי יוכל להעריך, ובכך השיב את עם ישראל מלבוא חמת ועד נחל מצרים.

והגאון רבי ברוך בער זצ"ל אמר, שהגר"ח מוואלוז'ין זיע"א עומד אצל כסא הכבוד, ואומר, אנא עבידנא דלא תשתכח תורה מישראל, כי הוא פעל ועשה שיהיו בתי מדרשות בישראל, ובהם רבבות עמלי תורה, ומאז ועד היום תלמוד תורה בכלל ישראל הוא הכל מכוחו ומכח כוחו, הוא השיב את כבודה של תורה למקומה, ובנה מחדש את כלל ישראל, הן על ידי ספרו זה הקדוש, והן על ידי ישיבתו הקדושה, והממשיכים אחריו זכותם יגן עלינו, שעליהם נכון לומר הא דאמרו חז"ל בגמ' ביומא, למה נקרא שמם אנשי כנסת הגדולה, שהחזירו עטרה ליושנה, ובהשבת כבודה של תורה, הוא גם החזיר כתרה של תורה, אשר מקורה בזר שעל ארון ברית ה' המונח בקדש הקדשים, ובכך שהחזיר כבוד התורה למקומה, החזיר כבוד לומדיה וכבוד תלמידי חכמים ובני התורה, והזוכה ללמוד בספר הקדוש נפש החיים מתמלא אהבת התורה, וחשקת התורה, ורצון ללמוד בלי הפסק.

ובכך זה האיר את נשמות ישראל באור התורה, וגדר הארת התורה בנשמות ישראל, ביאר המסילת ישרים בדרך עץ החיים בתחילתו וז"ל אך התורה הנה קודש היא, אשר תאיר בנשמתו להגיע אותו אל גנזי מרומים גנזי הבורא יתברך שמו בדרך הארה ופעולה חזקה, אשר היא פועלת בה, והוא דבר החכם 'ותורה אור', אור ממש, ולא חכמה לבד, ולא שמראה אור בדרך דמיון, אלא אור ממש כי זו מציאותה למעלה, ובהכנסה בנשמה יכנס אור בה, כאשר יכנס נצוץ השמש באחד הבתים, עכ"ל. כן ממש הורה לרבים בספר נפש החיים, והשאיר דרך מאירה להולכים לאורו, עד שכל הזוכה ללמוד בספר הקדוש הזה, מתרומם נפשו ונעשה כאיש אחר נעלה ורוחני יותר, בכל השקפותיו ורצונותיו ומאוייו, עד שנשתנה מהותו, ונשתנה מבטו בתכלית עם ישראל, ובתכלית העבודה של כל יחיד.

אך זה הספר ישכון אור מאיר לבני ישראל כאור השמש וגבורתו.

אשרי מי שקובע תלמוד בספר הקדוש והנורא הזה, שהוא שו"ע של אידשקייט, ובו ידעו מה יעשו ישראל.

אדונינו נפש החיים, אשרי העם הם לומדיך, ואשרי העומדים על סודיך, לבושי חושן תומיך ואורייך.

ועל כן בואו ונחזיק טובה וברכה מרובה להגאון הגדול ר' חיים שליט"א, שהוא רב מובהק ללמד תורה בספר הקדוש הזה, אשריו ואשרי חלקו שהוא מזכה את הרבים, ומרבה תורה מרבה חיים, וחכם לב יקח מצוות, וכל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו, וכה יתן לו השי"ת כח, עם כל החבורה הקדושה, להמשיך בהרבצת תורה בישראל, מתוך בריאות והרחבת הדעת, וכל הלומדים והמסייעים יתברכו בברכת התורה.

ממרח הגאון הגדול
רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א
ראש ישיבת 'יד אהרן'

עומק דעות

פרשת שלח

חטא המרגלים - אמונה חושית ואמונה שכלית

שאת ההכאה רואים ומרגישים, מה שאין כן הדיבור, ועל זה משה רבינו נתבע, שהוא היה צריך להראות לעם ישראל שגם בדיבור טמון הכח להעביר הלאה את האמונה ולא רק במעשים מוחשיים כמו הכאה, אבל משה היכה את הסלע ועל זה אמר לו הקב"ה "יען לא האמנת בי להקדישני בתוך בני ישראל", כלומר שעם ישראל היו צריכים ללמוד מזה שאפילו בדיבור בלבד יש את הכח לראות ולהאמין בבורא עולם, אבל אחרי שהוא היכה את האבן ולא דיבר, הוא כביכול הראה שהוא מתאים רק לדור של ראייה חושית - דור המדבר, שהם האמינו באמת מכח ראייה חושית, ולא לדור הנכנסים לארץ ישראל שהם כל אמונתם היתה בנויה מבוססת על מה ששמעו באוזניהם מאבותיהם, ולכן נענש שהוא לא יוכל להיות המנהיג של דור הנכנסים לארץ ישראל, שהוא דור של האמונה הפשוטה.

ואמנם נמצא לפי דברי השפת אמת שבאמת היה חסרון באנשי דור המדבר בכך שלא היו רגילים כלל וכלל למידה של אמונה מחמת שהכל היה אצלם בניסים גלויים, [וכמו"כ כתוב שאם דור יוצאי מצריים היו נכנסים לא"י היה להם ניסים גדולים הרבה יותר, והיו יורשים את הארץ בלי שום מלחמות], ולכן בשעה ששמעו שבדרך הטבע לא היו מנצחים בארץ ישראל מייד התרעמו, אך בכל זאת רואים בפסוק שעל זה היתה תביעה עליהם, שהם היו צריכים להאמין בקב"ה שינחיל אותם את הארץ גם קודם שיראו בעיניהם שזה נעשה, ועל כך נענשו. כיון שלפי דרגתם הגבוהה בכ"ז היה עליהם להאמין יותר.

וידוע בשם מרן הגר"ח שהקשה מה היסוד של מידת האמונה הרי זה דבר מחייב מהשכל הפשוט, והשכל אומר שיש אלוקים. ותי' שיש דברים שזה לא תלוי בשכל הפשוט וע"כ צריך להגיע למידת האמונה, וצ"ל מה כוונתו.

"ויאמר ה' אל משה עד אנה ינאצוני העם הזה ועד אנה לא יאמינו בי בכל האותות אשר עשיתי בקרבם" (י"ד י"א)
בפשטות אפשר היה להעמיד את התביעה ואת העונש של חטא המרגלים, שהיה בכך כפיות טובה נוראה שהקב"ה הוציא אותם ממצרים ועשה להם את כל המופתים במיוחד כדי להביא אותם לארץ זבת חלב ודבש, והם במקום להודות ולהכיר טובה על זה הם באים ואומרים "ולמה ה' מביא אתנו אל הארץ הזאת לנפל בחרב נשינו וטפנו יהיו לבז הלוא טוב לנו שוב מצרימה" שזו כפיות טובה נוראית. אבל הפסוק בא ומעמיד את החטא במשהו אחר לגמרי, שכל הטענה על בני ישראל היתה על כך שהיה להם חסרון באמונה, - "ועד אנה לא יאמינו בי" והגם שמסתמא היה זה חסרון בדקי דקות לפי גודל מעלתם, אבל עדיין צריך ביאור כיצד יתכן דבר כזה שלאחר כל האותות שעשה משה לעיני כל ישראל, ואחרי כל הניסים הגדולים שה' עשה בקרבם, דוקא באמונה היה להם חסרון.

והנה בשפת אמת (פר' חוקת בביאור החטא ד'מי מריבה') עומד על כך שישנו חילוק מהותי בין דור 'יוצאי מצרים', ל'דור הנכנסים לא"י', שדור היוצאים ממצרים היו בבחינת דור ראייה, זאת אומרת שאצלם לא היתה שייכת כל כך האמונה באופן הרגיל שמאמינים לדבר, כי דור זה ראו את כל הניסים והנפלאות בעיניהם, והם אלו שראו את קריעת ים סוף ועמדו במתן תורה, ולכן האמונה אצלם היתה ברמה של ידיעה חושית לחלוטין כי הם באמת ראו זאת במציאות, אולם דור הנכנסים לא"י, הם היו בבחינת דור אמונה, כיון שהם לא ראו את הניסים בעיניהם, ומה שכן היה בידם זה כל מה שהאמינו במה ששמעו מאבותיהם.

ולפי זה מבאר שם שהטעם שנענש משה על שהכה את הסלע ולא דיבר, כי הדיבור הוא שייך לאמונה הפשוטה, שהמוסג להאמין לרוב זה שאדם שומע איזה דבר והוא מאמין לזה, אבל ההכאה הינה שייכת לראייה החושית

ובביאו' דבריו נראה ע"פ החזו"א באו"ב (פ"א אות ח') שמבאר את חסרונותיו של כח הדמיון, וכותב שם שהדמיון הוא כח נאצל מן השכל, שהוא הסתכלות שטחית ובלתי עיונית וטבעו לשכנע את האדם ואוסר את ליבו וכו'. וכעניין זה כתב גם הגרי"ס ז"ל באיגרת המוסר שהדמיון הוא אויב השכל אך זה אמור בדמיון השלילי, אבל לדמיון ישנו גם צד חיובי כאשר משתמש בו להשיג אמונה זכה ובהירה מעל מה שהשכל יכול לקלוט, כמו שמאריך החזו"א בהמשך דבריו (אות ט') 'כאשר זכה שכל האדם לראות אמתת מציאותו ית' מיד נכנס בו שמחת גיל אין קץ, ונשמתו נעימה עליו, והדמיון משלים עם השכל לחזות בנועם ד', וכל תענוגי בשרים חמקו עברו, ונפשו העדינה מתעטפת בקדושה וכאילו פירשה מגוף העכור ומשוממת בשמי שמים'.

רואים כאן בדברי החזו"א שיש כח בדמיון להשלים את מה שחסר בכח השכל כדי להשיג את האמונה השלימה, וזה מה שהיה חסר לדור הראיה, שלא יכלו להאמין ולקלוט מה שאינם רואים בעיניהם ובעיני שכלם ועל כך נענשו, כי חובת האמונה היא דוקא במקום ששם נגמרת ההבנה של השכל. ושם צריך להאמין ולהבין

שישנם דברים הרבה יותר גדולים ממה שאנו רואים בעינינו ומבינים בשכלנו.

חזו חובתינו גם כן בעניין האמונה להפנים את זה שלא כל דבר בעולם אנחנו יכולים להבין, וההנהגה של הקב"ה היא מעל לשכל שלנו, וזאת חובת האמונה הפשוטה שמוטלת על כל אחד ואחד, להבין שהקב"ה רוצה רק להיטיב לנו, וכל מה שהוא עושה זה לצורך זה, ואפילו שלפעמים קשה להבין בשכל איך זה בדיוק טוב ומדוע הקב"ה עשה לנו כך וכך, אבל דוקא במקום כזה שאין הבנה בשכל והדברים תמוהים ובלתי מובנים, דוקא במקומות אלו יש את חובת האמונה התמימה והפשוטה, להבין שכל מאי דעביד רחמנא לטב עביד, ובשביל זה יש את כח הדמיון, כח שיכול להכיל גם דברים שבהם כוחו של השכל לא מאפשר זאת אך בדמיון זה כן אפשרי.

הקב"ה יעזור שנזכה לנצל כח זה, להבין ולהפנים שכל מה שהקב"ה עושה, גם זו לטובה, וגם כשאיינו מבינים בדיוק איך, ועל ידי שנתחזק במידת האמונה נחיה את חיינו בשמחה יותר עם קירבה לקב"ה ונעלה מעלה מעלה.

הנהגה טבעית ועל טבעית

"ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא" (י"ד א) וברש"י בתהילים כתב באותה שעה נגזר עליהם שיחרבו בתי המקדשות שהרי אותו לילה ליל ט' באב היה ואמר הקב"ה אתם בכיתם בכיה של חנים אני אקבע אותו בכיה לדורות. ובתהילים (ק"ו) כתיב "וימאסו בארץ חמדה... וירגנו באהליהם... וישא ידיו להם להפיל אותם במדבר ולהפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות". ומבואר דחטאו בתרתי, חדא שמאסו בא"י, ועוד שרגנו באהליהם, וכנגד זה היה עונשם היה כפול, שכנגד שמאסו בארץ נענשו שימותו במדבר ולא יכנסו לא"י, ועל שריגנו באהליהם ולא האמינו בה' נגזרה עליהם גלות - בכיה לדורות. וצריך להבין מהו השורש שגרם לחטא הגדול הזה.

הנצי"ב בתחילת פ' במדבר מבאר שיש בעולם הנהגה טבעית והנהגה על טבעית, וכשיצאו בני"י ממצרים הייתה הנהגה זו מעל הטבע, וזה היה הניסים של קריעת ים סוף ומלחמת עמלק שהקב"ה נלחם להם ולא היו צריכים לדאוג משום דבר. ואמנם אם לא היו חוטאים המרגלים והיו נכנסים מיד לא"י, הרי שהיו נכנסים ללא כל מלחמה כמו כל ניסי יציאת מצרים, אלא שהם מאסו בהנהגה זו, וחשבו לכבוש את א"י כדרך הטבע ולכך שלחו מרגלים כדרך כיבוש העולם בדרך הטבע, וזה גרם להם לחטא, כיוון שאכן בהסתכלות של הנהגה טבעית באמת לא נראה שיוכלו להלחם בכל עמי ארץ כנען והענקים שלהם. וכיון שזה היתה הנהגתם כך גם מן השמים נהגו עמהם, והוצרכו להילחם בכדי לכבוש את ארץ כנען (עיי"ש עוד בדבריו).

עכ"פ מבואר כאן שבמידה שהאדם מודד כך מודדין לו, ומי שנוהג כדרך הטבע נוהגים עמו בדרך הטבע והנוהג למעלה מן הטבע נוהגים עמו באותו מידה.

ויש ללמוד מזה, שלפעמים מרגיש האדם שאין לו כ"כ חשק וכח ללמוד כל הזמן בהתמדה ובעמקות, אכן צריך לידע שאם אדם ינהג עם התורה במהלך טבעי כשם שמתנהג במשך חייו כן תהיה הרגשתו, אכן אם ינהג בצורה על טבעית ויתאמץ למעלה מן הטבע להגיע למטרה הנכספת לדעת את התורה ולגדול בלי סוף, אז לא יהיה שום מכשול והפרעה בדרכו כיון שמן השמים ינהגו עמו באופן על טבעי ויסיעו בידי לעלות מעלה מעלה.

ההארה מוסרית

משיחותיו של המשגיח הגה"צ רבי משה אהרן ברוורמן שליט"א

שתי בחינות בציווי רשתי בחינת במעשה בפועל

והעניין הוא והוא מבואר ברמב"ן שבאמת מצד שנצטוו לכבוש את ארץ ישראל, הרי נתחייבו לעשות מלחמה ולכבוש אותם מיד ז' עממים. ובוודאי מצד עניין המלחמה הרי ידוע שהתורה לא תסמוך על הניסים כלשון הרמב"ן "כי הכתוב לא יסמוך בכל מעשיו על הנס, אבל יצווה בנלחמים להיחלץ ולהישמר ולארוב ומדרכי המלחמה לשלוח מרגלים להכיר מקומות החלשים והנוחים יותר לתפוס, ולהכיר מקומות הקשים והמבוצרים, וזו עצה הגונה בכל כובשי הארצות". כל זה מבואר בהרמב"ן. וזה הוטב בעיני משה ונמלך בשכינה ואז נאמר לו מפיו יתברך "שלח לך" וזהו "על פי ד'".

אמנם כאשר מקיימים בפועל השליחות עצמה יש ב' אפשרויות וב' בחינות – יש אופן ובחינה שהם מרגישים ופועלים מצד היותם שלוחי דרחמנא עושים רצונו יתברך ומקיימים ציווי ד'. ויש עוד אופן ובחינה שהם פועלים מכוח ומחמת רצונם ובחירתם העצמית ומשמע שעל זה הסכים גם משה רבנו עליו השלום, אך אין זה אותו דרגה של פעולה שהיא מסולקת לגמרי מהנסיבה העצמית ושהיא דבוקה רק בסיבה ובשורש של קיום ציווי הקדוש ברוך הוא.

והנה מדרגת בני ישראל שהיו במדבר דור מקבלי התורה במעמד הר סיני "פנים בפנים" דבר עמכם ד' דור אוכלי המן "לחם אבירים" שמלאכי השבת ניזונים בו ומלאכי השרת אין חיותם דרך הגוף כמובן. ממילא גם צורת המלחמה והכיבוש היה צריך להיות לפי מדרגתם דהיינו מדרגת "פנים בפנים" ובנקודה זו הייתה נקודת הבחירה שלהם, שליחות שהיא כולא דרחמנא כולה במעלת 'פנים בפנים' עם כל המעלות, או שלוחים של כלל ישראל לקיים בקשתם ורצונם ואף שגם רצונם ובקשתם יכול להיות שייך לצרכי אמונה ובטחון, אבל כלפי המדרגה הקודמת אצל דור המדבר היה בזה ירידה ומיעט במידה גרם ובמעלתם.

הנה ועיקרה של פרשתנו, הלא הינה פרשת המרגלים. והרי לכל בר-דעת מושכל כי ללמדנו היא באה, אבל נראה כי כוללת בה לימוד עצום לדורות, וכדלהלן.

עיי' רמב"ן שכבר תמה תמיהה עצומה, ומה פשעם אחר שקיימו שליחותם שהרי משה רבינו הסכים אחרי ישראל בשליחותם, שכבר משה רבינו עצמו אמר 'גוים גדולים ועצומים ממך וגו' בני ענק' וגו' והגם שבשבחו של מקום עוסק, אך עדיין מה פשעם של אלו. והנה קשה עוד מדוע בחרו בגדולי ישראל, בנשיאים, להיות מרגלים, לכאורה מצד העניין וההשתדלות מהראוי היה לבחור מי ששייך באותו נושא. כאן מתאימים אנשי החיל שמלאכתם מלחמה וכיבוש.

המרגלים ציווי ד' או רצון עם ישראל?

אמנם בתורה עצמה נרמז עומק העניין ופירושו – שהנה בספר במדבר בפרשת שלח מתבארים ומפורשים שעניין שילוח המרגלים היה בציווי הקדוש ברוך הוא – 'וידבר ד' אל משה לאמרו שלח לך אנשים ויתורו' וגו' (פ"א) וכן 'וישלח אותם משה ממדבר פארן על פי ד' וגו' (פ"ג) ולפי פסוקים הללו היה כאן ציווי של הקדוש ברוך הוא ושליחות שלו שעשה משה לקיים הציווי, אמנם רש"י על האמור במקרא לשון של "שלח לך", מפרש על פי מה שאמרו חז"ל "שלח לך" – "לדעתך", אני איני מצווה לך, אם תרצה שלח. לפי שבאו ישראל ואמרו "נשלחה אנשים לפנינו" כמו שכתוב 'ותקרבון אלי כולכם ומשה נמלך בשכינה וכו' – חייכם שאני נותן להם מקום לטעות בדברי המרגלים "למען לא ירשוהו". רש"י מכוון אותנו שבספר 'דברים' נאמר בפסוקים בפשוטו של מקרא (א. כ"ב) 'ותקרבון אלי כולכם ותאמרו נשלחה אנשים וגו' ויטב הדבר בעיני' היינו שהם ביקשו מההתעוררות שלהם לשלוח מרגלים וזה הוטב בעיני משה, והדבר צריך הסבר למה עניין השינוי בפרשיות הללו בספר 'דברים' נאמר עניין בקשתם הם, ובפרשת במדבר נאמר ציווי של הקדוש ברוך הוא ולא הזכרה בקשתם כלל. צריך הסבר מה הם ב' צדדים אלו במעשה אחד?

הבחירה במחשבת השליחות ירידה ממדרגה

וב' המדרגות הללו שבהם נתנסו המרגלים ודורם נתפרש ברש"י בשם הספרי (דברים א. ח) ראה נתתי לפניכם את הארץ באו ורשו וגו' פרש"י: **'אין מערער בדבר ואינכם צריכים למלחמה - אילו לא שלחו מרגלים לא היו צריכים לכלי זין'** ע"כ. ואין זה עניין של שכר אלא שזו מדרגתם בעצם מדרגה של "פנים בפנים" של "ואתם הדבקים" ללא חוצץ וללא צורך שבאמצעים ובהשתדלות של עולם הזה והגוף. ואחר שאלה המרגלים הרי ירדו ממדרגה זו ועסקו במדרגה שיש לה שייכות וקשר עם כוחות הגוף ורצונותיו וממילא גם כיבוש ארץ ישראל ירושתם את ארץ ישראל הייתה במדרגה זו בשיתוף עם כוחות הגוף ועולם הזה שאין זה במדרגת של "ובלתי לד' לבדו" שליחות דרחמנא לגמרי. והיינו שבחטא המרגלים לא רק נגרם להם העונש הנורא שכל אותו דור "יוצאי מצרים" לא נכנסו לארץ אלא אף עצם ירושת הארץ נשתנה מדרגתם. קודם היה זה במדרגת מיד ד' באופן ישיר בלבד. ואחר המרגלים היה זה נתינה של הקדוש ברוך הוא באמצעות מהלך טבעי של מלחמה ושל רדיפת האויב בכלי זין וכיוצא בזה. כי מאחר שהם הוציאו עצמם מכלל ההנהגה העליונה ונהגו על פי פחות מזה הרי הקטינו מעלתם ומדרגתם.

וכל זה תלוי במחשבת ובמדרגת דבקות בלבד שתהא זו כל המחשבה וההרגש של כיבוש וחזקה, ללא שום עניין של בירור ובחינה. ובאופן כזה אין כאן הכרה בענקים ובכוחם אין כאן ערים בצורות הכול כאין וכאפס והכול הוא בגדר זוכים מן ההפקר מקום שאין בעלים כלל. אמנם אם הולכים באופן ובצורה של הכרה בענקים ובכוחם ומבצרים ומחפשים עצות איך להתגבר עליהם ואיך להערים עליהם, אף שבזה גם שייך שיהא לשם שמים וכו"ל. אך אצל דור המדבר זו יציאה וירידה ממדרגתם וכאן כבר שולט הכלל ש'יצר הרע אומר לו היום עשה כך ומחר עשה כך' וממילא כבר יכולים להגיע למה שהגיעו לידי גנותה של ארץ ישראל.

ב' הפרשיות, שתי הבחינות

זה עניין ב' הפרשיות שנאמרו בתורה. בפרשת שלח נאמר לפי המדרגה שהייתה צריכה להיעשות השליחות, ואף על פי שבפועל קדמה ובאה בקשה מצד כלל ישראל וכמו שהביא רש"י 'ותקרבון אלי כולכם וגו' נשלחה נא אנשים לפנינו' אין התורה מייחסת

לזה 'עניין' כלפי עצם השליחות וזה אמור כאן בפסוקים 'וידבר ד' אל משה לאמר שלח לך' וזהו 'על פי ד' ובזה יובן למה לשליחות זו בעיני כולם אנשים ראשי בני ישראל המה שהרי כל כוח פעולתם ינקו מכך ששליחותם היא של הקדוש ברוך הוא. אמנם בפרשת דברים הוא אחר כך שהפכו עצמם להיות שלוחי עם ישראל ומכוחם פעלו, הרי 'ותקרבון אלי כולכם וגו' וייטב בעיניו ופירש רש"י 'בעיני ולא בעיני המקום' וכו' והיינו ששליחות כזו יש בה ירידה ויש כאן השפעת העם כמשלחים ששליחותם עושים, יש כאן ירידה ממדרגתם המופלאה.

והנה בפרשת דברים נתפרש דבר מופלא שאין מוזכר כלל וכלל דיבה רעה שהוציאו המרגלים אלא אדרבה (א, כ"ה) **"וישיבו אותנו דבר ויאמרו טובה הארץ אשר ד' אלוקים נותן לנו ולא אביתם לעלות ותמרו את פי ד'"** והוא פלא מאד, שלא ייחסו סירובם להיכנס לארץ ישראל בגלל דיבת המרגלים וע"י בספורנו שפירש הדבר וזה לשונו: **שגליתם רשעתכם לשלא היה השליחות כדי לבחור איזה צד יותר טוב כאשר חשבתי וכאשר אמרתם לעשות אבל הייתה כוונתם בשליחות לראות אם תוכלו לכבשה, וזה שלא הייתם מאמינים ב"ה שיתנה לכם ולכן כשהגידו לכם המרגלים שהעם חזק לא אביתם לעלות עכ"ל.**

גם כאן חוזר מעניין שהתורה מגלה את הסיבה והשורש האמתי למה שנעשה שלא מה שהמרגלים אמרו גרם את העניין האמתי, אלא שזו הייתה שסיבה שיצאה לפועל איזה שורש מוסתר ונעלם בפנימיותם של חסרונן קבלת ארץ ישראל במדרגה העליונה. ויש להסביר דבריו ביותר שהנה מצינו סתירה בריש פרק שלח נאמר "כולם אנשים" פרש"י: **'אותה שעה כשרים היו'** ואיתא בפסוק 'וילכו ויבואו - הקיש הליכתן לביאתן מה ביאתן בעצה רעה אף הליכתן בעצה רעה'. וביאר במהר"ל שבשעה שנבחרו כשרים היו, אבל כשליחים של עם ישראל הרי בשליח יש כוח שלוחו להיות מושפע מכוונתו ומרצונו. והוא כפי שביארנו שכאשר פעלו מכוח השליחות של עם ישראל היה בזה ירידה ממדרגת 'כשרים היו' שהיו צריכים לדבוק רק בשליחותו יתברך.

ואיתא במדרש רבה (ט"ז י"א) **אמר הקדוש ברוך הוא לישראל בעולם הזה על ידי שהיו שלוחי בשר ודם נגע עליהם שלא יכנסו לארץ - אבל לעולם הבא אני משלח לכם מלאכי פתאום ויפנה את הדרך שנאמר (מלאכי ג') 'הנני שולח מלאכי ופנה את דרך לפניו פתאום יבא אל היכלו'**

רבד הזהב

מתורת רבינו ראש הישיבה הגאון רבי ברוך דב דיסקין שליט"א

מתוך שיעורו השבועי בישיבת ארחות תורה • פרשת שלח תשע"ט

להוציא דיבת הארץ דהיינו הדברים הנוגעים לשבח הארץ, רק אז התחיל להלחם עמם.

והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ (י"ג. כ')

בתרגום יונתן בן עוזיאל כתב שיעשו חזקה, וצ"ע דהרי אכילת פירות אי"ז חזקה.

ויבאו עד נחל אשכול (י"ג. כ"ג)

כאן כתוב "אשכול" ללא ו', ואילו כשכתוב שקראו לו "נחל אשכול" כתוב עם ו' וצ"ע השינוי, וביאר הגר"א שמתחילה קראו לו אשכול על שם אחד מהענקים, [ענר אשכול וממרא], אבל אח"כ הם קראו לו "אשכול" על שם אשכול הענבים, ולכן בפרשת מטות שמוזכר "נחל אשכול" ג"כ הוזכר עם ו'.

ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים אחד וגו', ומן הרמונים ומן התאנים (שם)

יש לעיין מדוע הביאו רק פירות אלו מ'ז' מינים, ולא הביאו גם זיתים ותמרים, והנה במשך חכמה בפרשת עקב (ח' ז') כתב שבמצרים לא היה זיתים ותמרים [ע"ש שהוכיח כן], וע"פ זה י"ל דהא לא הכירו את הזיתים והתמרים, וכיון שהגיעו לארץ ראו רמונים וענבים וכו' וראו שאותם פירות שהיו במצרים, בארץ ישראל הם משונים בגודלם, ולכן הביאו מזה להוכיח שהארץ משונה, משא"כ הזיתים והתמרים שלא היה להם במצרים ולא הכירו פירות אלו, א"כ אין בזה הוכחה שהארץ משונה, דאולי ג"כ בשאר מקומות כך הם נראים.

ובמשך חכמה בפרשת חוקת על הפסוק "לא מקום זרע" (כ' ה') כתב שלא הזכירו שמן זית ודבש, שכל זה היו טועמין במן, דכתיב (שמות ט"ז. ל"א) וטעמו כצפחית בדבש ולשד השמן, ולכן לא זכרו זאת, ומשום זה נשאו המרגלים רק אשכול ומתאנים ומתרימונים ולא מן הזיתים והתמרים, שזה טעמו במן עכ"ד.

וישאוהו במוט בשנים (שם)

פירש רש"י יהושע וכלב לא נטלו כלום, לפי שכל עצמם להוציא דיבה נתכונו. החת"ס כתב שהטעם שהמרגלים לקחו פירות ולא חששו לגזל, משום דסברו שיכנסו מיד, ורשאים ליקח מדין כיבוש, אבל יהושע וכלב חששו שיחטאו ולא יכנסו, ולכך חששו לגזל ולא לקחו.

ובגמ' בסוטה (דף לז.) מובא טעמים אחרים מ"ט כלב ויהושע לא נטלו, ומשמע דאי"ז גזל, וצ"ע הטעם בזה, ומרן הגר"א אלישיב זצ"ל תירץ שגם בני ישראל זרעו בארץ ישראל, ולכן לא היה גזל, דהוי כיוור בנכסי חבירו.

כי לחמנו הם (י"ד. ט')

פירש רש"י נאכלם כלחם. החפץ חיים ביאר שכמו שהאדם אינו מפחד מלחם אף אם הוא גדול, אלא אדרבה ככל שהוא גדול הוא אוכל יותר, כך אצל הענקים כיון שיש הבטחה שינצחום, ככל שהם גדולים יהיה יותר סיבה לכלותם.

ויאמר ה' אל משה עד אנה ינאצוני העם הזה ועד אנה לא יאמינו בי (י"ד. י"א)

וביאר הגר"א דמשמע שהיה עליהם ב' תביעות, א' שניאצו, דהיינו שדיברו לשון הרע על ארץ ישראל, והב' חסרון באמונה, דהיינו שלא האמינו להקב"ה שהארץ טובה, והוסיף הגר"א דדבר זה גם מרומז בפסוק (תהילים ק"ו. כ"ד) "וימאסו בארץ חמדה, לא האמינו לדבריו" דדברו לשון הרע על ארץ ישראל, והיה להם חסרון באמונה, [ועיין עוד לעיל י"ג. ב'] מש"כ עוד בענין התביעה שהיתה על המרגלים.

שלח לך אנשים (י"ג. ב')

פירש רש"י למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים, לפי שלקחה על עסקי דיבה שדברה באחיה ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר ע"כ. וצ"ע במה שהקשה רש"י "למה נסמכה" וכו', והלא נסמך משום שמעשה המרגלים היה מיד לאחר מעשה מרים, ובשפתי חכמים עמד בכך, וביאר דהוקשה לרש"י למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים לבד, והא מעשה קרח היה קודם מעשה מרים, והו"ל לכתוב פרשת קרח ואח"כ מרים ואח"כ פרשת המרגלים, וע"כ שהתורה כתבה לא כסדר, וא"כ למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים, והא זה לא כסדר, וע"ז תירץ רש"י דהסמיכות היא כדי לדרוש שרשעים ראו ולא לקחו מוסר, ודוחק. והנה ברש"י הקשה למה נסמכו ב' הפרשיות, אמנם מביאים שהלשון במדרש רבה "מה ראה לומר אחר מעשה דמרים שלח לך אנשים", והיינו שמעשה מרגלים נסמך למעשה מרים כדי שהמרגלים ילמדו ממרים איסור לשון הרע, ויל"ע אם אפשר לפרש כן בדברי רש"י, ויתורץ הקושיא הנ"ל.

שלח לך (שם)

פירש רש"י לדעתך. ומקור דברי רש"י הוא בסוטה (דף לד.) דאיתא שם וכי אדם בורר חלק רע לעצמו, ופירש רש"י שבדאי הקב"ה לא ציוה את משה לשלוח, דוכי הקב"ה יצוה דבר שסופו יבוא לידי תקלה, ונמצא דבורר חלק רע קאי על שילוח מרגלים, אמנם המהרש"א כתב שם על פירוש רש"י דהוא דחוק, וביאר באופן אחר דבדאי הקב"ה לא ציוה את משה לשלוח, דהרי הקב"ה בחר לעם ישראל את ארץ ישראל, ובדאי שהקב"ה לא יבחר ארץ רעה אלא ארץ טובה.

כלם אנשים (י"ג. ג')

פירש רש"י כל אנשים שבמקרא לשון חשיבות, ואותה שעה כשרים היו ע"כ. צ"ע דלקמן כתוב "ויבואו וילכו", ופירש רש"י מה ביאתן בעצה רעה אף הליכתן בעצה רעה, ומבואר דבתחילתן כבר היו בעצה רעה, ואילו כאן כתוב שהיו כשרים.

ובאור החיים תירץ דכשנבחרו היו כשרים, אבל כשהלכו כבר נהיו רשעים, והכריח כן דאם נימא שהליכתם היתה בעצה טובה, א"כ הא שלוחי מצוה אינן ניזוקין, וכיצד אח"כ שינו דעתם לרעה, ועל כרחך שכבר בתחילה הלכו בעצה רעה.

ובמהרש"א בסוטה (דף לה.) תירץ דקודם שנבחרו היו כשרים, אבל לאחר שנבחרו נהיו רשעים, [וכך רואים אצל הרבה אנשים שקודם שהם נבחרים הם כשרים, אבל אחר שנבחרו הם משתנים].

יש מי שכתב לדקדק ששעה אחת היו כשרים, וכיון שכן כשהקב"ה חישוב להם יום לשנה הורידו להם חצי חודש, שהרי י"א יום בלא"ה היו צריכים ללכת, כדכתיב אחד עשר יום וגו', ועוד ד' יום, שהרי תחילת הארבעים שנה היה בפסח והסוף היה ב' ניסן שאז עברו את הירדן, הרי שהיה חצי חודש פחות מארבעים שנה וזהו כנגד אותה שעה שהיו כשרים, דשעה שהיא אחד מעשרים וארבע ליום נחשב לחצי חדש שהוא אחד מכ"ד לשנה.

למטה יוסף למטה מנשה גדי בן סוסי (י"ג. י"א)

צ"ע מ"ט במטה מנשה הוזכר גם "למטה יוסף", ואילו לגבי מטה אפרים [לעיל פסוק ח'] לא הוזכר, וביאר דודי המשאת המלך דלמרגלים היו ב' תפקידים, הא' לראות כיצד יכבשו את הארץ, והב' לראות את שבח ארץ ישראל, ולגבי הכיבוש שבט אפרים ומנשה היו כאחד, וגדי בן סוסי היה הנשיא דשבט יוסף לבדו, ולגבי שבח ארץ ישראל שזה שייך לנחלת הארץ, הרי לענין נחלה חשיבי ב' שבטים, והוא היה הנשיא רק מצד מנשה, ויהושע היה מצד אפרים, ולכך אצל נשיא שבט מנשה כתוב "למטה יוסף למטה מנשה", ואצל נשיא שבט אפרים כתוב רק למטה אפרים.

וע"פ זה ביאר מ"ט בהתחלה רק כלב נלחם עם המרגלים, ורק כשהוציאו דיבת הארץ בא יהושע, דלה"ל מבואר היטב דכל זמן שדיברו "אפס כי עז העם" וכו' דהיינו הדברים הנוגעים לכיבוש, יהושע שתק, דלגבי הכיבוש הוא לא היה מרגל, ורק כשהתחילו

אם יראו את הארץ אשר נשבעתי לאבותם וכל מנאצי לא

יראווה (י"ד כ"ג)

במדרש (רבה ט"ז כ"ג) איתא שמי שהיה למעלה מבן עשרים לא נכנס לארץ, אבל מי שהיה פחות מבן עשרים והביא ב' שעורות, רק אם היה עמהם באותה עצה לא נכנס, וע"פ זה ביאר הגר"י את כפילות הפסוק, "אם יראו את הארץ וגו', וכל מנאצי לא יראווה", דעל היותר מבן עשרים נאמר אם יראו את הארץ, ועל הפחות מבן עשרים נאמר וכל מנאצי לא יראווה.

[ובזה ביאר הגר"י את הספרא (סוף ברייתא ד"ג מדות) על הפסוק (תהלים צ"ה) "י"א אשר נשבעתי באפי אם יבאון אל מנוחת"י, כשישוב אפי ישובון אל מנוחתי, והקשה הראב"ד הא לא מצינו ששב אפו, והרי כולם מתו במדבר, וביאר הגר"י דהכוונה על פחות מבן כ', וזהו הכוונה באפי לשון חרון אף, וכן נאוך היינו כעס, והיינו כל מנאצי].

בב"ב (דף קכ"א) מבואר שיום ט"ו באב הוא יום שמחה, משום שכלו בו מתי מדבר, וביאר הרשב"ם (שם) ע"פ המדרש באיכה דבשנה האחרונה היו חופרים קברים ונכנסו לתוכם ולא מתו, ולכך עשוהו יום שמחה. והקשו תוס' שם דמה השמחה בזה, והא כבר הרבה קודם הספיקו למות, וכי בגלל שטעו בחשבון שמחו בט"ו באב, ולכן ביארו תוס' דגם בשנה האחרונה היתה הגזירה שימותו, אלא אח"כ התבטלה הגזירה ובשנה האחרונה לא מתו, אלא דחקו תוס' ע"י דהא כתיב (במדבר כ"ו ס"ה) "ולא נותר מהם איש".

והגר"י ביאר ע"פ הנ"ל, דהא דכתיב "ולא נותר מהם איש" קאי על יותר מבן כ', אבל הפחותים מבן כ' שגם עליהם נגזירה הגזירה, נכנסו לקברים בשנה האחרונה ולא מתו, ועליהם התבטלה הגזירה, [אמנם תמוה לפירוש דהא מבואר דנשאר ט"ו אלף, ובשלמא אם איירי על היותר מבן כ' אתיא שפיר, דהיה שש מאות אלף במשך ארבעים שנה, וא"כ יוצא שהיה ט"ו אלף בשנה, אבל לדברי הגר"י דאיירי על הפחות מבן כ', יליע דאיך הוא החשבון שנשאר ט"ו אלף, וצ"ע].

וזרעו יורשנה (י"ד כ"ד)

פירש רש"י כתרומתו יתרכינה יורישו את הענקים ואת העם אשר בה ואין לתרגמו יירתינה אלא במקום יירשנה. מבואר בדברי רש"י דאינו לשון ירושה אלא לשון גירושין, ובטעמא דקרא העיר דב"ב (דף ק"י) מבואר דלמ"ד דלבאי הארץ נתחלקה הארץ, אופן החלוקה היה שנתחלק לבאי הארץ וחזרו והורישו ליוצאי מצרים, והנתחלק חזרה לבאי הארץ, והנפק"מ שאם לא' מיוצאי מצרים היה ב' בניס, ולאחד יש בן אחד, יתחלקו ב' הבנים בחלק שהיה כפי החלק שקיבל הבן האחד, והנה כלב היה היחיד שהיה גם מיוצאי מצרים וגם מבאי הארץ, והיו לו בנים שהורישו לו, וכשבניו החזירו לו נשאר אצלו, דהא הוא היה חי, וא"כ מבואר היטב מה שכתוב "וזרעו יורשנה", דבאמת הוא מלשון ירושה, והכוונה שהבנים יורישו לכלב, ולכך לא כתוב "יירשנה", וזהו דלא כפירוש רש"י.

בבאכס אל הארץ (ט"ו י"ח)

פירש רש"י משונה ביאה זו מכל ביאות שבתורה, שבכולן נאמר כי תבא כי תבאו לפיכך כולן למדות זו מזו, וכיון שפרט לך הכתוב באחת מהן שאינה אלא לאחר ירושה וישיבה אף כולם כן, אבל זו נאמר בה בואכם משנכנסו בה ואכלו מלחמה נתחייבו בחלה ע"כ. ומקור דבריו הוא בכתובות (דף כה), ובטעמא דקרא הקשה דמה הטעם שחלה שונה מכל המצוות שחייבת מיד שנכנסו לארץ, ומאי שנא מתרומות ומעשרות ושמיטה דחייבים רק לאחר כיבוש וחילוק.

וביאר דפירות חו"ל שנכנסו לארץ לדעת רוב הראשונים פטורים מתרומות ומעשרות, אולם בחלה חייבים כיון דהלישה מחייבת, ומבואר דחיוב חלה היא בלישה, משא"כ חיוב תרומות ומעשרות שהגידול בקרקע מחייב, ומעתה מבואר היטב כיון שהמקום נקרא ארץ ישראל מיד שבאו, לכן נתחייבו בחלה מיד, אבל המצוות שהם תלוים בקרקע הארץ אכתי לא חל בזה עד כיבוש וחילוק, ולכך לא נתחייבו בתרומות ומעשרות רק לאחר כיבוש וחילוק, וכן בשמיטה יויבל שהם ג"כ חיוב על הקרקע.

ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו איש מקושש עצים ביום

השבת (ט"ו ל"ב)

בגמ' בשבת (דף צו:) נחלקו מה היה חטאו של המקושש, דחד אמר

דהעביר ד' אמות ברה"ר, וחד אומר שעשה מלאכת "מעמר", וכתב המהרי"ל דסיקין דלמ"ד שהחטא היה שהעביר ד' אמות ברה"ר, מבואר היטב מה שהקדים הכתוב "ויהיו בני ישראל במדבר", דכוונת הכתוב להדגיש דהיה במדבר שהוא רה"ר.

וביאר בזה דגם למ"ד "מעמר" מבואר מה שהקדים שהיו במדבר, משום דקשה כיצד שייך במדבר "מעמר" והא לא גדלו עצים, וא"כ אי"ז ממקום גידולו, ולזה הקדים ויהיו בני ישראל במדבר דכיון שבני ישראל היו במדבר היו גדלים לפנייהם עצים.

המהרש"א בב"ב (דף קט:) כתב דכיון שהמקושש עשה זאת כדי שאחרים יראו מלעשות כך, הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, וזהו חידוש.

על כנפי בגדיהם לדרתם ועשו להם ציצית (ט"ו ל"ח)

צ"ע מ"ט הפסיק ב"לדרתם" בין "על כנפי בגדיהם" ל"ועשו להם ציצית", הא חו"ל למימר לדרתם לבסוף, ובמדרש כתוב דרק "על כנפי בגדיהם" יהיו "לדרתם", אבל ה"תכלת" לא יהיה לעולם, וכן כתבו האור החיים והגר"א.

ובענין ה"תכלת" ידוע שהבית הלוי טען שצריך לכך מסורת, ואין לנו ע"ז מסורת, אמנם האדמו"ר מראדזין זצ"ל סבר שהוא התכלת, [ומסופר שאמרו לו ש"אחרי רבים להטות" וכיון שרוב העולם לא לובשים נילך אחר הרוב, והאדמו"ר קרא לשואב המים ושאלו מה הדין חמץ בע"פ לאחר שש שעות ולמעלה, והשיב שלא יודע, ושאל הרי בגמ' (פסחים דף ד:) כתוב "כולי עלמא מודו שאסור בהנאה", אלא ש"הכל יודעים" היינו מאלו שלומדים, וה"י בענין התכלת].

יש לעיין מ"ט כאן כתוב "לדרתם" ובשאר המצוות לא כתוב לדרתם, וביאר בטעמא דקרא דכיון דטעם המצוה הוא כדי שיזכרו את כל המצוות, א"כ ס"ד דלעתיד לבוא שלא יהא שכחה יתבטל המצוה, ולזה הוצרך לכתוב "לדרתם", ועוד ביאר בשם הגר"י וינטרויב דקמ"ל שאף בזמן הזה שאין תכלת, מ"מ התכלת אינו מעכב את הלבן.

ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם (ט"ו ל"ט)

פירש רש"י הלב והעיניים הם מרגלים לגוף מסרסרים לו את העבירות, העין רואה והלב חומד והגוף עושה את העבירות. ויש לעיין דכיון שקודם העין רואה ואח"כ הלב חומד, א"כ מה הטעם שבפסוק כתוב קודם לבבכם ואח"כ עיניכם, וי"ל דהעין מסתכלת היכן שהלב חומד.

אני ה' אלוהיכם (ט"ו מ"א)

פירש רש"י ד"א למה נאמר יציאת מצרים, אני הוא שהבחנתו במצרים בין טיפה של בכור לאינה של בכור, אני הוא עתיד להבחין ולהפרע מן התולה קלא אילן בבגדו ואומר תכלת היא ע"כ. הנה האדם חושב שכל הענין ב"תכלת" הוא משום שדומה לים והים לרקיע ורקיע לכסא הכבוד, א"כ יוכל ללבוש קלא אילן שג"כ דומה, אולם התשובה לכך דהנה כתוב "השוחד יעור עיני חכמים" וכי אם אדם גדול יישב בדין ואחד הבעלי דינים יתן לו כמה מטבעות, משום כך ישנה את הדין, אלא ביאר החזו"א דאסתכל באורייתא וברא עלמא, דמה שהשוחד מעורר הוא משום שכן קבע הקב"ה בבריאתו, וכן ביאר הגר"י לגבי איסור רציחה, דכיון שנקבע האיסור בתורה, לכן הרציחה הוא מעשה אכזרי, וה"י בתכלת הטעם שמזכיר את כסא הכבוד, אי"ז רק משום שהוא דומה, אלא כיון שכן קבע הקב"ה בבריאה, ולכן קלא אילן אינו מזכיר.

[ואחי הגר"א שליט"א חידש שכן הוא ג"כ גבי הגזירות של חז"ל, דהנה איכא גזירה לא לקרוא לאור הנר שמא יטה, ואיתא בגמ' בשבת (דף יב:) דרבי ישמעאל בן אלשע אמר אני אקרא ולא אטה, ובסוף קרא והטה. והביאר דכיון שחז"ל קבעו שמא יטה, כך נהיה הטבע שהקורא עלול להטות, ולכך אף שרבי ישמעאל היה סבור דבעת שלא יטה, אבל כיון שחז"ל קבעו את הגזירה משום הכי הטה, וזה מה שאמר רבי ישמעאל "כמה גדולים דברי חכמים", דבגלל שגזרו שמא יטה לכן הטה].

ובשם ר' ירוחם זצ"ל שבאמת הסיבה שזכר בכסא הכבוד הוא מצד המציאות, אלא שזה רק כשאדם מחובר לרוחניות, ואם האדם נוטה לעוה"ז הרי שם הזכירה היא בדברים של עוה"ז, וכמו שכתוב (ע"ז דף כ:) שלא להסתכל בבגדי צבעונים של נשים.

בס"ד בקרוב ייצא לאור ספר "שיעורי - רבד הזהב" על התורה משיעורי רבינו ראש הישיבה שליט"א,

כל מי שיש בידו מתורת רבינו שליט"א על פרשיות התורה, וכן הערות והארות ותיקונים על תורת רבינו שהתפרסמו בגיליונות השבועיים מתבקש לפנות למערכת.

וכן כל מי שמעוניין בהנצחה בספר ניתן לפנות למערכת בפרטים המצורפים למטה.

לתרומות והערות ולקבלת הגיליון 0556777668 ובמייל - RS244244@gmail.com

במוצאי שבועות הקב"ה אומר וי.

אנחנו אוחזים בימים שאחרי חג השבועות, אם מסכמים את הימים האלו של ספירת העומר, שלשת ימי הגבלה, וחג השבועות, כמדומה שזוהי התקופה הכי יפה במשך כל השנה בעולם הישיבות, ימים מלאים שטייגן ורצינות, ימים מלאי עבודה רוחנית - ימים כ"כ נפלאים.

ובשמים, לאחר עבודה כ"כ נפלאה קורה דבר מאוד מוזר, בדיוק עכשיו אחרי שהיה כ"כ נחמד, בשמים צועקים 'וי וי' וכי זה הזמן להצטער? דווקא עכשיו צועקים וי? וכי מי אומר שאכן כך?!

הראוני מדרש תנחומא, עה"פ ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן (במדבר ז, א) אומר המדרש: כלומר וי ביום כלות משה להקים את המשכן, משל למלך שהייתה לו אשה ראגנית - מריבה, אמר המלך עשי לך פורפירה - בגד יפה, מעשה ידי אומן, התחילה לעסוק בה, כל זמן שהיתה מתעסקת בה אינה מריבה - היא הייתה עסוקה לגמור את המלאכה, נשלמה המלאכה והביאה למלך וראה אותה המלך וישרה בעיניו, מיד התחיל המלך ואמר וי וי, א"ל אשתו, מה זה אדוני, טרחתי את עצמי לעשות רצונך, ואתה אומר וי וי, א"ל המלאכה מאד ישרה בעיני, אמנם כל זמן שהיית עוסקת במלאכה לא היית כועסת ולא מקנטרת אותי, עתה שאת פנויה מתיירא אני שמא תכעסי אותי, כך אמר הקב"ה כ"ז שהיו בני עסוקים במשכן, לא היו מלינים, עתה יתחילו, לכן נאמר ויהי ביום כלות משה, וי היה ביום כלות.

עברנו ימים כ"כ יפים והקב"ה כ"כ נהנה מהם, אבל היום הוא מתחיל לומר וי מי יודע מה יהיה עכשיו, הרי כל זמן שהייתם עסוקים לא היה זמן לחשוב על שום דבר חוץ מתורה, עמל התורה, שלשת ימי הגבלה שקובעים לכל השנה, יום מתן תורה בעצמו, אבל עכשיו שכבר אינכם עסוקים, מוצאי שבועות, מי יודע מה יהיה עכשיו, וי וי... קבלנו לוחות עלינו לדאוג שלא ישרו!

מי חכם וישמור אלה

ולשם כך העבודה שלנו בימים אלו היא לשמר את מה שקנינו במשך התקופה האחרונה, ועם זה להתקדם הלאה במשך השנה.

במסיבת שבע ברכות שנערכה לפני כמה עשרות שנים בשכונת ישמח משה - קרית סאסוב, היה זה בפרשת נשא והפרשה מדברת על ברכת כהנים, מנהל בנק טפחות שנוכח שם אמר, בברכת כהנים מצאנו שכל ברכה מתחלקת לשניים, יברך ה' - וישמרך, יאר ה' פניו אליך - ויחונך, ישא ה' פניו אליך - וישם לך שלום. בחלק הראשון (החלק הנוגע לבנקאי...) יברך ה' כותב רש"י בנכסים, וישמרך מן המזיקים, ופירש רש"י מן השודדים והליסטים, אמר אותו מנהל בנק, יש כאן ב' ברכות שתלויות זו בזו, יש ברכה שיהיה לי נכסים וכסף והצלחה בעסקים, אבל אפשר להפסיד הכל על ידי ליסטים או השקעה קטנה שלא במקום, השקעה לא נבונה אצל בנקאי לא מוצלח, מפסידים הכל, מה שנשאר מכל הכסף זה רק צרות... לשם כך זקוקים לברכה נרדפת 'וישמרך' מן המזיקים, שמה שקיבלת ישאר לך.

אין בחור שלא קיבל מהימים הגדולים האלו, אין בחור שלא גדל והצליח בתקופה הזו, הסוגיה של הימים האלו היא לשמור, לדאוג שהרכוש ישאר בידינו, לא לתת לעצמינו ליפול ולהפסיד את מה שקנינו.

והדרך לשמור על קניינים רוחניים, כתוב בפסוק 'מי חכם וישמור אלה ויתבוננו חסדי ה' (תהלים קז, מג) לשמור צריך חכמה, ומהי החכמה? והנה הכתוב אומר הן יראת ה' היא חכמה, (איוב כח, כח), ואחז"ל (שבת לא, א) דקאי א'ירא'ש', כי רק היא קרויה חכמה, ולא שאר דברים קרויים חכמה, החכמה היא ירא'ש! וכמבואר בהקדמת המסילת

ישרים, וכך משמרים קנין רוחני, ועוד אמרו חז"ל (שם) יראת ה' היא אוצרו משל לאדם שאמר לשלוחו העלה לי כור חטים לעלייה, הלך והעלה לו, א"ל עירבת לי בהן קב חומטון? א"ל לאו, א"ל מוטב אם לא העלית. היראת שמים זה קב חומטון לשמר את התורה של האדם, 'מי חכם וישמור אלה'...

וכך גם ביאר מרן ראש הישיבה זיע"א - הרי כולם תמהים, בסה"כ ארבעים יום עברו מאז ששמעו כלל ישראל אנוכי ה' אלוך, ולא יהיה לך אלוך אחרים, מפי הגבורה, פרח נשמתם... סה"כ ארבעים יום וכבר הם חטאו בעגל, היתכן?! מה ששמעתם מפי הגבורה אנוכי, ולא יהיה לך, בדיוק ע"ז אתם עוברים ואחז"ל 'עלובה כלה שמזנה תחת חופתה', עד שהמלך במסיבו נרדי נתן ריחו, (שה"ש א, יב) זה הזמן לעשות עגל!

הפשט הוא, אומר מרן רה"י: בחובת הלבבות כתוב (שער יחוד המעשה פרק ה), ואמרו על חסיד, שפגע אנשים שבים ממלחמת אויבים, ושללו שלל אחר מלחמה חזקה, אמר להם שבתם מן המלחמה הקטנה שוללים שלל, התעתדו למלחמה הגדולה, אמרו לו ומה היא המלחמה הגדולה? אמר להם מלחמת היצר וחיליו. חז"ל אומרים כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו, עד מתן תורה היו עמ"י במלחמה קטנה, הם עדיין לא היו גדולים כ"כ, עדיין אין יצרם גדול כ"כ, הם עוד יכלו להתמודד, אך כשקיבלו את התורה - שמעו אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה, נגדלו והתרוממו, עכשיו הם כבר גדולים, הם גדלו פי כמה ממה שהם היו, וכל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו, ולזה הם לא התכוננו, הם הגיעו עם כלי המלחמה שהיו להם קודם, אך הם לא התכוננו למלחמה נגד היצר של אדם גדול, הם לא הבינו שהם צריכים להכין כלי זין - יראת שמים (שה'בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין, ובמשנ"ב בהלכות יום הכיפורים מביא, שהתורה, זה הספרי יראה ומוסר...). כעת במלחמה הקשה אי אפשר להמשיך עם כלי הזין הפשוטים של המלחמה הקטנה, צריך הרבה יותר יראת שמים - את זה הם לא השכילו להכין רגע קודם...

הן יראת ה' היא חכמה - אחת היא, לא שייך מלבד זאת עוד חכמה בכדי לשמור, מי חכם וישמור אלה ע"י שמכניס יראת שמים יותר כך אפשר לשמור יותר, ובפרט עכשיו שגדול מחבירו ויצרו גדול ממנו...

ישקני מנשיקות פיהו...

ואם אין יראת שמים לא שייך שהתורה תמשיך תישמר אצלנו, שמצינו ברמב"ן שמצווה לזכור מעמד הר סיני, כדכתיב זכור את היום אשר עמדת לפני ה' אלוך בחורב (דברים ד, ז). וצריך להבין מהו העומק שבמעמד הר סיני שבשל כך זקוקים אנו לזכור בכל יום.

עוד יש להבין, מה שכתב בטור (הל' ספר תורה רפ"ב סק"ב) שמצוות כיבוד ספר תורה היא בגלל שכתוב בו עשרת הדיברות, וכי זהו ספר תורה, הרי גם בחומש יש עשרת הדיברות! אלא שבספר תורה זה כל התורה, ובכ"ז כותב הטור שגם שיש כאן את כל התורה, העיקר הוא עשרת הדיברות, ובשביל זה מכבדים ס"ת, ותמיה גדולה היא מה ענין עשרת הדיברות, ומה ענין זכירת מעמד הר סיני?

כהקדמה לדברים שמעתי, המלאכים אומרים תנה הודך על השמים - הם רוצים שהתורה תשאר אצלם ולא תרד לעמ"י, ומה בכך, מה להם ולתורה ומה אכפת להם שזה יגיע לעמ"י, בהכרח שיש דברים בגו - אלא הפשט הוא: הרי התורה היא באה כחיבור בין עמ"י לאביהם שבשמים, 'קוב"ה ואורייתא וישראל חד הוא' התורה היא המחברת בניהם, ואת זה המלאכים לא הצליחו להבין היתכן שבן אנוש - נברא, ידבק, ולא

עוד אלא 'חד הוא', היעלה על הדעת כדבר הזה!! - תנה הודך על השמים, זה לא יתכן שע"י התורה הם יתפכו לאחד עם הקב"ה, (ולהבדיל עצום

כאדם שיבוא להשוות בין בני אדם לבעלי חיים - הרי זה לא מתחיל להשתייך...).

והנה ברש"י בהקדמה לשיר השירים אומר דברים עצומים במה שהיה במעמד הר סיני: 'ואומר אני שראה שלמה ברוה"ק שעתידין ישראל לגלות גולה אחר גולה, חורבן אחר חורבן ולהתאונן בגלות זה על כבודם הראשון, ולזכור חיבה ראשונה אשר היו סגולה לו מכל העמים, לאמר אלכה ואשובה אל אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה, ויזכרו את חסדיו ואת מעל אשר מעלו ואת הטובות אשר אמר לתת להם באחרית הימים, ויסד ספר הזה ברוה"ק, בלשון אשה צרורה אלמנות חיות משתוקקת על בעלה, מתרפקת על דודה, מזכרת אהבת נעוריה אליו ומודה על פשעיה, אף דודה צר לו בצרתה ומזכיר חסדי נעוריה ונוי יופיה וכשרון פעליה אשר נקשר בהם עמה באהבה עזה להודיעה כי לא מליבו ענה, ולא שילוחיה שילוחין, כי עוד היא אשתו והוא אישה, והוא עתיד לשוב אליה'.

ובהמשך דבריו כותב רש"י (א, ב) ישקני מנשיקות פיהו, זה השיר אומרת בפיה בגלותה ובאלמנותה, מי יתן וישקני המלך שלמה מנשיקות פיהו כמו מאז, לפי שיש מקומות שנושקים על גב היד ועל הכתף, אך אני מתאווה ושוקקת להיותו נוהג עמי כמנהג הראשון כחתן אל כלה פה אל פה.

ומוסיף רש"י (בהמשך הפסוק כי טובים וגו'), ונתן דוגמא שלו, על שם שנתן להם תורתו, ודבר עמהם פנים אל פנים, ואותם דודים עודם ערבים עליהם מכל שעשוע, ומובטחים מאתו להופיע עוד עליהם, לבאר להם סוד טעמיה ומסתר צפונותיה, ומחלים פניו לקיים דברו, וזהו ישקני מנשיקות פיהו.

ביום חתונתו וביום שמחת ליבו אומרת הגמ' בתענית (כו, ב) זהו מתן תורה, הקב"ה הוא החתן בכבודו ובעצמו, כנסת ישראל היא הכלה, ישקני מנשיקות 'פיהו' כחתן אל כלה - התורה, התורה היא הנשיקות פה אל פה מהקב"ה לעמ"י, האנוכי ולא יהיה לך שמפי הגבורה שמענו, נשיקה, זו התדבקות רוחא ברוחא (כמש"כ בזה"ק). החיבור של עמ"י יחד עם הקב"ה - 'יחד הוא' זה חיבור ע"י נשיקות של התורה, וזה לא סתם משל כחתן אל כלה זה כפשוטו קוב"ה ואורייתא וישראל חד הוא והכל ע"י נשיקות פיהו שזו התורה הקדושה. (נשיקות שניים - אנוכי ולא יהיה לך).

וע"ז הולך כל שיר השירים, בכזו מתיקות וערבות של חיבור בין כלל ישראל לאביהם שבשמים, מתיקות שאין כדוגמתא, עריבות לאין שיעור.

ולמה אנחנו דומים, אומר הגר"א בפרושו לשה"ש משל למלך שרצה לישא אשה, ורצו כל מלכי עולם ליתן לו בנותיהם, ולא רצה המלך ליכח בת מלכים שלא תזוח דעתה עליה, ולקח נערה אחת שפלה, בת טובים כולה זרע אמת. אך כאשר בגדה בו ורעה בעיני אדוניה ושילחה מביתה וכו' רק כתב לה בכתובתה שאף אם יעזבנה, יחזירנה לאחר שתשוב ותתחנן אליו, ועדיין היא זוכרת את ימיה הטובים כאשר הייתה טובה בעיני המלך, ומתנחמת ומבקשת פני אדוניה שישבו ויקחנה וינשקנה מנשיקות פיהו כבימי קדם, כי דודי טובים לה מכל תענוגי עולם - כך ישראל, ילא מרובכם מכל העמים חשק בכך להיות לו לעם כי אתם המעטי היינו קטנים והרגשנו בענווה, קבלת התורה על הר סיני שהוא הנמוך מכולם - כך היינו, אך פתאום קיבלנו את התורה - הרגשנו כבר בתוך בית המלוכה, התחלנו להרגיש טוב ולעשות מה שאנחנו רוצים, המתיקות הזו שהייתה אז ברוממותה נלקחה מאיתנו.

אלא שעדיין הקב"ה הבטיח לנו כשנחזור ונהיה כבימי קדם, הוא יחזור וינהג איתנו כבראשונה, ולזה כנסת ישראל מתגעגעת ומשתוקקת, מודה על חטאיה ומבינה את מה שעשתה ומשתוקקת מתי? מתי כבר יבא בית המקדש? ושוב נרגיש את הנשיקות פה אל פה מפי הקב"ה. היא משתוקקת לחיבור הזה שהיה במעמד הר סיני, את החיבור ע"י עשרת הדברות - מנשיקות פיהו, משתוקקת לקבל את זה שוב פעם כמו מאז...

וכמו חתונה שהוא פעם בחיים וכל אחד אוסף כ"כ הרבה תמונות להיזכר באותו חתונה, והסיבה כי מאד נעים ושמה לו, מאורע כזה אסור שישכח בכל הפרטים... מוכרחים לשמר את הזיכרון... זה הרי מביא לאדם כל פעם כזו שמחה, הזיכרון מיום החופה.

כשעמ"י נזכרים במעמד הר סיני, כשעמ"י מכבדים ספר תורה בגלל עשרת הדברות שבו, ממילא הם נזכרים בימי קדם, במתיקות ובנשיקות

של אנוכי, ולא יהיה לך, שמפי הבורא שמענו, פה אל פה כחתן אל כלה, לכזו מתיקות וערבות עמ"י מתגעגע מתחנן ובוכה לקב"ה שיחזיר את זה, שיחזיר את הרגעים המרגשים הללו - ומובטחים אנו שאם נשוב ונתחנן אליו יחזירנה לנו.

נשיקות משמרים עם יראת שמים

מעתה יובן בטוב טעם: כשבאים אומות העולם לאחר מתן תורה ומתלוננים למה לא קיבלנו את התורה, הרי לא רציתם מה אתם באים ומתלוננים! אלא שזו הייתה טענתם - למה לא כפית עלינו הר כגיגית הלא אם היינו יודעים שכ"כ עריבה ומתוקה היא התורה, ודאי שלא היינו מפסידים את זה, לא גילו לנו שזה עד כדי כך...

ובאמת, מה שהגויים לא קיבלו את התורה כי היה קשה להם לקיימם, אכן כשראו את 'החתונה הגדולה' של מתן תורה, גם הם רצו, ובחז"ל איתא שאמרו לקב"ה למה לא כפית עלינו הר כגיגית, אכן יסוד גדול מצאנו בספר 'בשורת אליהו' על מגילת רות לבעל השבט מוסר, עה"פ 'ותשק ערפה לחמותה ורות דבקה בה' מביא את דברי הוזה"ק (וישב קפד, א) שנשיקה זה התדבקות רוחא ברוחא. (על הרמב"ם כתוב בספר שם הגדולים לחיד"א שלפני שהתחיל לכתוב את היד החזקה, הלך לר"י מיגאש והר"י מיגאש נתן לו נשיקה וזה מה שנתן לרמב"ם את הכח והיכולת בחיבורו הגדול) כשערפה באה ומקבלת חלק מנעמי, מקבלת נשיקה שזה התדבקות רוחא ברוחא, זכתה לכזו מתנה אך לא עשתה עם זה שום דבר, אדרבה את זה לקחה כדי להקל עליה את הפרידה, זו נשיקה של פרידה כמו שאמרו במדרש ללא תועלת להמשך, אצל גוי אין הנשיקה מהוה המשך... אכן רות שמרה את הנשיקה, רות דבקה בה עד שהיא תהיה יהודיה, כל זמן שהיא לא יהודיה היא לא רצתה לקבל חלק מנעמי, הם רצו חתונה יפה, אבל אחרי החתונה לחזור למה שהיו, אין חתונה בלי המשך משותף.

בזמן שבו היה מצות מילה עון פלילי ברוסיה, הייתה אשה שחיפשה מוהל שימול את בנה, להכניסו בבריתו של אברהם אבינו, אחר תקופה מצאה מוהל... מיד לאחר המילה ניגשה האם לילד וחיבקה אותו ונשקה אותו באופן מאוד מוזר, כשנשאלה לפרש הדבר אמרה, עד היום לא נתתי לו נשיקה כי הוא היה ערל - לילד ערל לא נותנים נשיקה, היום והוא כבר יהודי אפשר לנשק ולחבק אותו!

גוי לוקח את הנשיקות וממשיך איתם בדרכו, כל זמן שהיא לא יהודיה היא לא מוכנה לקבל נשיקה מנעמי, ורות דבקה בה, הנשיקה כיהודיה היא חיבור גמור שימשיך הלאה.

עמ"י רוצים להמשיך עם המטען ממעמד הר סיני, להמשיך עם הנשיקות פיהו לכל החיים, לאלו מגיע התורה, כשגוי בא ורוצה את הנשיקה של התורה, כשאומות העולם באים ומתאוננים למה אנחנו לא קיבלנו את הנשיקות האלו, פשוט וברור שזה לא יגיע אליהם, זה לא שייך אליהם נשיקה שלא יכולה להשתמר 'ותשק ערפה לחמותה' זוהי נשיקה שאין בה שום מהות ותועלת.

ולכן כשבאים אנו לשמר את מתיקות הימים הנפלאים שעברנו, את ימי ספירת העומר ושלושת ימי הגבלה, את מתן תורה, נשיקות של מתיקות כאלו יכולים להשתמר רק ע"י יראת שמים, הן יראת ה' היא חכמה - ומי חכם וישמור אלה.

המגנא ומצל'א זה בתורה כמאז

אכן כשיש ירא'אש אפשר לשמור תורה, ובלי ירא'אש מאבדים הכול, אבל עדיין איך עמ"י חטאו בעגל, הגם שהם לא הכינו כלים כ"כ, הרי עדיין תורה מגנא ומצל'א, והם הרי קבלו את התורה וא"כ שהתורה תשמור עליהם! ומה קרה פתאום? וזו גם תמימה על מה שמצינו בפרשיות הבאות, קנאה תאוה וכבוד שהוציאו את האדם מן העולם, הוציאו את ה-אדם בה' הידיעה (כך אומרים על הגר"י סלנטר שבשעת יציאתו מן העולם המלים האחרונות שהוא אמר הם מוציאין את ה'אדם מן העולם אפילו האדם הגדול...) נשיאי עדה, קורח, הרי בפרשת השבוע יש את חטא המתאווים - והאספסוף אשר בקרבו התאוה תאוה וישובו ויבכו גם בני"י - 'תאוה' ומוציאין את האדם כפשוטו קברות התאוה 'כי שם קברו את העם המתאווים' וכן הוא בפרשת שלח לגבי המרגלים.

על 'כבוד' כתוב במס"י בשם הזהור שהנשיאים חששו שלא יהיה נשיאים בא"י, 'כבוד' ובסוף מוצאין את האדם - במדבר ההוא יתמו ושם יתמו. ובקורח נתקאנו בנשיאותו של אליצפן בן עוזאל - 'קנאה'

והסוף דבר - ותפתח האדמה את פיה ותבלע אותם ואת כל אשר להם איפה התורה שמגנא ומצלא? איפה התחיל שורש הירידה והנפילה? הביאור בזה טמון בדברי חז"ל, בחז"ל כתוב שיש נ' הפוכה בין פרשה לפרשה כדי להפריד בין פורענות לפורענות, להפריד בין חטא המתאוננים לויסעו מהר ה' - כתינוק הבורח מבית הספר, ואחז"ל שברחו משם שחששו אולי יתנו להם עוד מצוות.

(העולם שמים דגש על 'הבורח מבית הספר' אך תלמידי סלבודקא למדו את זה אחרת, תלמידי סלבודקא שמו את הדגש על 'התינוק', למה אתם מתנהגים כמו תינוק שלא מבין ענין, - תאר לעצמך: אדם מגיע וזורק אבנים טובות, יהלומים, והנה רואהו ילד קטן ומתחיל לברוח, יש פה אדם שזורק אבנים! שוטה! זה אבנים טובות ששבות הון רב, אך תינוק לא מבין... עמ"י בורחים מעוד מצווה, מה אתם בורחים יש כאן נצח יש כאן הון עתק...)

עיקר מה שהתורה נבלעת באברים ומגנא ומצלא זה רק ע"י 'המעמד הר סיני' - המתקנות של הנשיקות פיהו, שהתורה באה אצל האדם כמאז. עמ"י באו וכבר התחילו להתלונן - כפה עליהם הר כגיגית! הם התחילו להרגיש את התורה בכפייה, ויסעו מהר ה' - כתינוק הבורח עכשיו כבר חסר להם את ההרגשה של מעמד הר סיני, חסר להם בקוב"ה ואורייתא וישראל חד הוא, אין להם את הקשר האמיתי לתורה - תורה כזו, כבר לא מגנא ומצלא... בלי המתקנות וההשתוקקות זה כבר לא תורה באמת חסר פה ב'תורה' וממילא היא כבר לא מועילה...

(והוסיף בזה 'קנייטש' המשגיח הגה"צ ר' מאיר חדש זצ"ל בפשט המילים 'כתינוק הבורח מבית הספר' והלא על פי ה' יסעו ועל פי ה' יחנו, אלא החיסרון היה בכך שברחו והשאירו את הכול מאחור, הם ראו את מעמד הר סיני כהסטוריה, לקחו כל מאורעי יציאת מצרים, קריאת ים סוף, מעמד הר סיני... הכול כדפי הסטוריה, דבר שהיה ואינו - תינוק בורח מ-בית הספר, ויסעו מ-הר ה' נוסעים כעת לא"י עם תפקיד חדש, היה להם לנסוע עם הר ה' לקחת עמם את הרכוש הרב ולהתעלות איתו, ויציאת מצרים - זה הרי יסוד האמונה של כלל ישראל! וכי שיך להחשיב את מעמד הר סיני כדבר שחלף ואינו? מצוות עשה היא לזכור את מעמד הר סיני - כותב הרמב"ם עם זה מתקדמים, עם זה חיים, ואת זה תיקח איתך לאורך כל החיים).

היום שאנו התגדלנו ונתרוממנו, ניהנו כבר גדולים, עלינו לעמוד יותר לשמור על מה שקבלנו, וזה ע"י ירא"ש, וכעת החצי שעה של מוסר עם כמה דקות של חשבון הנפש זה ממש פיקוח נפש! ולא להיות שוטה המאבד מה שנותנים לו כדאיתא בריש חגיגה.

כל המקבל עליו עול תורה בכול מצב

ובכדי לזכות לתורה מוכרחים אנו להראות לתורה שגם אנחנו אוהבים אותה וזה ע"י עמל בתורה, ועמל התורה זה אומר ללמוד בכל המצבים, מעשה שהיה: הג"ר אלחנן וסרמן ועמיתו מרן הרב מפונבין זצ"ל ישבו פעם ודנו מה קרה שאין כיום (בזמננו) עוד כמו רשכבה"ג ר' יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל, למה הדורות לא מצליחים להצמיח כזו גדלות בתורה, נמנו וגמרו שהכול בגלל שהאברכים חיים בדוחק עצום ואין להם כסף במה לחיות, הדוחק עצום ונורא וכנראה שזה הסיבה שמפריעה להם לגדול, החליתו שאם אכן יהיה קצבה קבועה לאברכים ממילא יזכו לעוד ר' יצחק אלחנן... נגשו ובקשו מרה"י דראדין הג"ר משה לנדיסקי זצ"ל שילך ויבקש מתורמים לצורך זה כי הוא היה קרוב לכמה גבירים בעלי יכולת, והתחיל להסתובב אצל הגבירים, הגביר הראשון, 'שרשבסקי' שמו, התלהב מאוד מהענין, כמה זה יוצא בשה"כ - שאל א"ל הגר"מ עשרים אלף רובל בשנה, מיד הוציא צ'ק על הסכום המדובר, אך הוסיף ואמר, תראה, קיבלת את הכסף, אבל ר' יצחק אלחנן לא תראה מזה, אברך שרגוע מעול הפרנסה ויש לו כבר כסף מראש ר' יצחק אלחנן הוא כבר לא יצא, ר' יצחק אלחנן זה תורה מתוך הדחק, תורה בעמל מאהבת תורה, קם ר' משה וקרע את הצ'ק איני רוצה להפסיד את ר' יצחק אלחנן של הדור... ויותר לא דיבר מזה עוד, חוסר כסף זה אמנם תורה מתוך הדחק אבל זה רק עוד אפשרות של דחק, ישנם כ"כ הרבה סיבות ומניעות להפסיק מהלימוד, גם זה נקרא עמל התורה, צריך ללמוד בכל מצב בין אם יש חשק בין אם אין

חשק בין אם יש כוח בין אם אין כוח, מניעים אלו הם התורה מתוך הדחק שלנו... וכל המקבל עליו עול תורה זה כפשוטו שמעבירין ממנו עול דרך ארץ, חז"ל אומרים שהכל יסתדר - תאמין להם, תאמין באמונה שלימה שאכן כך זה, תקבל עול תורה והכל יסתדר.

הרה"ג ר' יעקב בנדר ראש הישיבה בפראקווי סיפר לי פעם, (הוא מקרובי משפחת הג"ר שלמה ברמן זצ"ל) שבאירוסין של הגר"ש ניגש אביו שהיה יהודי אמריקאי שלא הכיר כ"כ את הסטייפלער, ושאלו, נו על חתן כזה חלמת 'העילוי של עולם הישיבות' נו בחנת אותו, בדקת אותו כבר? וענה הסטייפלער ואמר לא, ושאלו אז למה בכלל לקחת אותו, איך בחרת אותו אם לא בדקת אותו? ענה, ר' אברהם ישעיהו אמר! (החזו"א) אני לא מבין אמר לו, הרב, אז מה אם ר' א"ש אמר הרי לא בדקת אותו! החזיר לו הסטייפלער בשאלה מהיכן אתם - אמריקה, מה זה אמריקה? מי אמר שיש כזה דבר? אין כזה דבר אמריקה! אמר לו מה אין כזה דבר הרי כל העולם יודע שיש 'אמריקה' אמר לו הסטייפלער מה שאצלך מוכרח ע"י כל העולם, אצלי זה מסתכם בר' אברהם ישעיהו, ר' אברהם ישעיהו אמר, זה ככל העולם כולו שידוע! כשחז"ל אומרים לנו דבר, זה אומר שכך זה, ואין מלבד זאת שום דבר, כל המקבל עליו עול תורה, מוכרח להיות שמעבירים ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, כי מה שכל העולם יודע אצלנו זה משנה! כשבא הרה"ג ר' מ"מ ישר למרן החפץ חיים זע"א ושאלו מה לעשות בענין הגיוס אמר לו הח"ח כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו וכו', והמשיך הח"ח ואם תשאל והרי כמה וכמה שעשו כן ולא עלתה בידם, והתירוץ הם לא קבלו עול תורה באמת, כי המשנה יותר חזקה מכולם, ואם היא אומרת זו המציאות.

וקבלת עול מה היא? - על ריש לקיש הגמ' מספרת (ב"מ דף פד, א) כשבהיותו ליסטים קפץ לעבר השני של הירדן בקפיצה אחת, אמר לו ר' יוחנן חילך לאורייתא, וכו' וקבל עליו ר"ל עול תורה, כשבא לחזור, כבר לא יכל לחזור בקפיצה אחת, בקבלת עול ברגע אחד פתאום כבר אין לו כוח! מה קרה הוא בסך הכל קבל עליו עול, ולא התחיל עדיין ללמוד! והפשט הוא: ישנו תוס' בקידושין (לא, א) על דברי ר' חנינא שגדול המצווה ועושה, יותר משאינו מצווה ועושה, הלא הסברא היא הפוכה לגמרי, מי שאינו מצווה ובכל זאת עושה, זה נראה הרבה יותר גדול, וכדקס"ד דרב יוסף בגמ' שם.

מבאר תוס' שגדול המצווה משום שכל זמנו הוא טרוד, שדואג ומצטער יותר פן יעבור המצווה, ועל זה הוא מקבל שכר, - אדם שאינו מצווה הוא יכול לקיים אבל יש פת בסלו שאם ירצה יניח, אינו כן אדם שמצווה כל הזמן הראש שלו טרוד איך לקיים את המצווה, אדם כזה, גדול משאינו מצווה ועושה.

אדם שמחויב לעבודה שבה הוא עובד, ומוכרח לצאת לסדר עניינים חשובים, יש לו ברית שהוא חייב להשתתף בה... הוא כל הזמן נד למצוא זמן לסדר את כל העניינים.

המקבל עליו עול תורה, מאותו רגע כבר אין לו שקט נפשי, ורועג של שלום עלי נפשו, הוא דואג איך לסדר את הכל לפני הסדרים, כדי שהוא יוכל להגיע בזמן לסדר, הוא מוכרח לעשות דבר מה, הוא טרוד איך לעשות שלא על חשבון התורה שלו, זוהי קבלת עול תורה - הוא כבר לא יכול לחזור את הירדן בקפיצה אחת! הוא כבר טרוד בתורה. בקבלת עול תורה הוא כבר טרוד איך להגיע לסדר בזמן, איך ללמוד כל הסדר, איך לנצל את ימי שישי שבת, איך גומרים את המסכתא, כל הזמן הראש טרוד להוסיף עוד ועוד בתורה - וזה שווה כי חז"ל אומרים כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ ומה שכל העולם יודע, אצלי זה ר' אברהם ישעיהו, אצלי זה משנה, כשהמשנה אומרת, פשוט שזה כך! מעבירים ממנו כל עול אחר, וממילא הכל מסתדר, ונשאר לו הרבה זמן ללמוד ולגדול.

יזכנו הקב"ה שאותה גדולה של הימים שחלפו תשאר בנו, נתחזק בעמל התורה וירא"ש, נזכור גם מה שחז"ל מה יעשה אדם ויחכם - יבקש רחמים ממי שהחכמה שלו וירבה בישיבה, ומבואר שם, שהעיקר הוא תפילה, אלא דבלי התמדה לא מהני, 'תפילה' וכבר אמר ר"א (ברכות נח, ב) העושה תפילתו קבע אין תפילתו תחנונים, תפילה במקום אחר לא בישיבה, זה תפילת קבע, קשה לבכות ב'ותן בלבנו' אי אפשר לנגן את התפילה, בתפילה בישיבה כשרואים את החבר בכל הדביקות בתחנונים ובבכי, איך שהוא אומר את האהבה רבה, את הותן בלבנו, אי אפשר להשאיר אדיש... נקבל עלינו עול תורה, ונזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים.

דברי המשגיח שנאמרו בעצרת זעקה ותפילה בביהמ"ד קהילת ארחות תורה ב"ב לאור חילול הקודש וגניבת ספרי התורה {וב"ה השבוע נמצאו הספרים}

היום הנזר והוסרה העטרה כי נשבה ארון האלוקים, כולם יודעים שכשהודיעו לעלי הכהן שבניו נפלו במלחמה הוא לא נפל, אבל כשהודיעו לו שנשבה ארון ה' - ויפול וישבר מפרקתו וימות, אנחנו עוברים הרבה דברים קשים! והדבר הזה בכלל! צריך לעשות חשבון הנפש. כי נשבה ארון ה' ונפל בידיים טמאות של ערלים. מי יודע יהודים צריכים לחשוב 'אשמים אנחנו' האלוקים מצא את עוון עבדיך, אין יסורים בלא חטא אין יסורים בלא עוון. מן רה"י זע"א היה מביא את דברי הבי"ח בתחילת הלי חנוכה - לפי שנתרשלו בעבודה ניטלה מהם ולפי שמסרו את נפשם עליה החזירה להם, אמר על זה מן רה"י, כדי לקחת - מספיק נתרשלו! וכדי להחזיר - צריך למסור נפש עליה, אמר לי מן רה"י, לדעת כל מיני דברים למה הם קרו איננו יכולים לדעת, האחרון שיכל לדעת זה היה החפץ חיים, אבל את הנחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה אל ה', לראות הרי תובעים מאיתנו, רוצים ממנו משהו, הרי בית המדרש שכ"כ הצליח עם כ"כ הרבה ס"ד לגדול בכמות ובאיכות, ופגע בנו יד ה'.

קודם כל, נתכנסנו כאן בעצה אחת עם מן רה"י הגר"ח קניבסקי שליט"א שאמר לנו להתפלל, תפילה זה - ואשפוך את נפשי לפני ה'.

אנחנו לא מבינים דרכי שמים אבל מקובלנו מרבתינו שכנגד מרכבת הטומאה יש את מרכבת הקדושה, ומן רה"י הגר"י שליט"א כתב ב'דרכי החיזוק' שבימי ההשלמה של חג השבועות ממשיך ההשפעות של שבועות, אז כנגד זה גם מרכבת הטומאה מצאה לה מקום לדרוך, אבל כשזה בא אלינו, אז אשמים אנחנו, ואנו צריכים להתפלל, לבקש ולהתחנן, לא רק שהס"ת יחזרו אלינו אלא שה' יאיר לנו את העיניים במה הוא רוצה שנתחזק, איפה הכעסנו אותו, למה נעשנו כ"כ קשה, ד' ספרי תורה!! אנחנו יודעים שחלק מהס"ת שתרמו הם מאנשים שנתנו במעט כספם כדי להקים שם ושארית, אז אנחנו הולכים להתפלל להשיב את חרון אף ה'.

מן רה"י הגר"י שליט"א אמר - שהיה כאן תביעה על שני דברים, קודם כל חילול כבוד התורה, וחילול כבוד בית המדרש, אז אנחנו צריכים להרבות את כבוד התורה - ע"י לימוד ועמל התורה בהתמדה, להראות לתורה כמה היא יקרה ומכובדת זו היא כבודה של תורה. וכבוד ביהמ"ד - ע"י שלא נדבר דברים בטלים בביהמ"ד.

ידוע שהרבה אנשים עם מחלות קשות היו באים למן רה"י זע"א והוא אמר להם לא לדבר בשעת התפילה, ולא לדבר בפלטין של מלך, וע"י אותם חולים אח"כ האריכו ימים ושנים רבות.

ולכן אם נחזיר את הכבוד לביהמ"ד אז ה' יחזיר לנו את אבדתנו.

מן החזו"א זע"א אמר להרב וולף צ"ל יש הרבה שחושבים שכשיש גזירה ומתפללים וע"י התפילה הקב"ה מבטל את הגזירה. אבל בדיוק הפוך הקב"ה רוצה שנהיה קשורים אתו ולטובתנו אך - וישמן ישורון, ואז לא קרובים להקב"ה, אז הקב"ה מביא גזירה כדי שיחזרו אליו, ואז הקב"ה מבטל את הגזירה כי היא כבר מיותרת.

הנה אנחנו היינו ליד מן רה"י זע"א וראינו חיים נעלים, ההקפדה על כבוד ביהמ"ד אך כמו שיש זלזול בכבוד בית המדרש שלא לדבר, כך יש זלזול בכבוד התורה למי שלא לומד, וכמו שאמרו חז"ל כי דבר ה' בזה - זה שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, וכמה בזיון לכבודה של תורה במי שנמצא ליד התורה ומפסיק כל רגע לדברים אחרים, תובעים אותנו, ויותר מכל אדם אחר, כי אנחנו ראינו את מן רה"י זע"א איך שהתנהג בזה.

והדבר האחרון שנוגע לנו, - לשון הרע, ואיך לא יראתם לדבר בעבדי במשה, זה לא תביעה על מה שדברו אלא גם תביעה איך לא יראתם! אנו לומדים ממרים - זכור את אשר עשה ה' אלוקיך למקים - לומדים מזה איסור לשון הרע, וזה הזהרה לכל אחד מישראל.

יש כאן שני חלקים - קודם כל כבוד התורה כשמדברים נגד ת"ח, ודבר שני - לשון הרע, ואיך לא יראתם... בעבדי במשה - ואמרו חז"ל במשה אע"פ שאינו עבדי, ובעבדי אע"פ שאינו משה, פחד מלשון הרע כמו אש... ואיך לא יראתם.

באיגרת הגר"א כתב הגאון שעל כל דיבור אחד של לשון הרע חייב לרדת לשאול מטה מטה הרבה מאד!

אבל יש עוד דבר שמן רה"י זע"א אמר - הרי אנחנו בני תורה אז למה יש לנו כ"כ הרבה צרות ולא מקבלים את התפילות שלנו? התשובה היא - אמר מן רה"י כי הפה שלנו מלוכלך!! לשה"י, מחלוקת, ודיבורים בביהמ"ד.

אז אנחנו צריכים את ה'נעשה ונשמע' קבלה אמיתית ולעמוד בה.

ואוסיף עוד דבר שאמר מן רה"י זע"א הנה בני ישראל קיבלו את התורה וכיצד מיד ירדו לחטא העגל! וענה כתוב בחוה"ל על גיבור שחזר ממלחמה אמר לו חסיד אחד - חזרת מהמלחמה הקטנה ועדיין לא חזרת מהמלחמה הגדולה - מלחמת היצר וחילול, אמר מן רה"י חז"ל אומרים כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו עם ישראל בקבלת התורה נהיו 'גדול מחבירי' ולא הכינו את הכלי מלחמה היראת שמים בשביל היצר הרע 'שגם גדול ממנו', וכיון שלא הכינו מספיק מלאי של ירא'יש למלחמה הגדולה - לכן נפלו.

אנחנו אחרי שבועות עלינו ועלינו, והמפח נפש הזה אסור לו לשבור אותנו סיפר הגאון ר' הלל זקס כשנפטר ר' אברהם בנו של החפץ חיים, הח"ח היה באמצע כתיבת המשני"ב וכששמע זאת הגיע הביתה ונסגר בחדר עם הנפטר ואז אמר - 'שטנקע שטנקע' (שטן שטן) אני יודע מה אתה רוצה, אתה רוצה שאשבר ולא אכתוב את המשני"ב, אבל לא יעזור לך שום דבר אני אמשיך לכתוב, אז למה לקחת לי את בני אברהם?

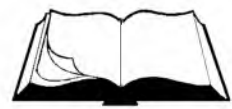
השטן רוצה לשבור אותנו, וזה לא יעזור לו, אנחנו תלמידי מן רה"י - ואנחנו נכין כלים גם במלחמה הגדולה וברגע ויהיה לנו את הקבלה - הנעשה ונשמע, אז נזכה באמת שיחזרו אלינו כל הס"ת שנגנבו. הרי לא רק אנחנו בוכים אלא גם הס"ת עצמם בוכים - באיזה ידיים טמאות הם נמצאים, אז באו נרגיש את הכאב שלהם, ויחד נבכה לאלוקי שמים, הקב"ה יחזיר לנו את אבדתנו ונקווה בעזרת ה' שנוכה לעשות את המזמור לתודה. ונמשיך גם אחרי זה את הקבלה על כבודה של תורה וכבוד בית המדרש, נמשיך לשמור! ולזה הקב"ה עורר אותנו, ונזכה לראות בכבוד שמים, כבוד התורה וכבוד ביהמ"ד - פלטין של מלך.

לע"נ
ר' אשר ב"ר משה זצ"ל
נלב"ע י"ג סיון תשס"ו
תנצב"ה

לע"נ
הגה"צ רבי חיים טורדוס הרש"ל זצ"ל
מנקה הדעת שבירושלים גדול בתורה ויראה שבשנה זו מלאו
חמישים שנה לפטירתו
נלב"ע י' סיון תשכ"ט
תנצב"ה

מזרח

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

סיון תשע"ט

שאלות המצוות

גליון 367

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"ל "דברי שיר" ב"ב

שכח "ישתבח" והתחיל "יוצר אור"

◀ **שאלה:** כשהיה באמצע פסוקי דזמרה הגיע הש"ץ לקדיש ול"ברכה", ומתוך רגילות לשונו התחיל עם הציבור ברכת "יוצר אור" מה עליו לעשות?

תשובה: ברכת "ישתבח" סמוכה לברכת "ברוך שאמר" וכיון שהפסיק בברכה והסיח דעת ממנה, אין לו תקנה להשלים ברכת "ישתבח", אף לא בין הפרקים (הגרש"ז אויערבך זצ"ל "הליכות שלמה" פרק ו' הערה ב', ספר "תפילה כהלכתה" פרק י' אות ל' בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל, שו"ת "אור לציון" ח"ב פרק מ"ה אות י"א), וכתב ב"אשל אברהם" (בוטשאטש סי' נ"א) שקרה עובדא אצלו שהתחיל "ברוך... מלך העולם" של ברכת "יוצר אור" ותפס עצמו שעדיין לא סיים פסוקי דזמרה וסיים "שהחיינו" שהיה אצלו, ע"י שם (משמע שאין בזה עצה לאומרו בין הפרקים).

אמר פסוקי דזמרה בלי "ברוך שאמר"

◀ **שאלה:** בן אשכנז התפלל בביהכ"נ של נוסח ספרד שהם אומרים "הודו" לפני "ברוך שאמר", גם הוא התחיל באמירת "הודו", וכשהגיע לפני "ישתבח" נזכר שלא אמר "ברוך שאמר", מה עליו לעשות?

תשובה: ברכת "ברוך שאמר" נתקנה קודם פסוקי דזמרה דוקא, וכבר יצא ידי חובת פסוקי דזמרה באמירתם, ולא יוכל עוד לברך "ברוך שאמר", מ"מ יאמר "ישתבח", וכעין שמצינו שאפילו מי שלא בירך לפני האכילה בכל זאת מברך לאחריו ("ביאור הלכה" סי' נ"ג סעיף ב' ד"ה אמר בשם פמ"ג).

אולם מי שאמר תהילים לפני התפילה ונדמן להם לומר "תהלה לדוד" אינם יוצאים ידי חובתם כיון שנתכוונו לומר כן דרך תחיתנם ולא דרך שירה (פמ"ג שם).

ברכת הלל

◀ וכעין זה, מי שהתפלל עם בני ספרד בראש חודש ואמר את כל ההלל בלי לברך לפניו (כמו בני ספרד) ובסוף נזכר שעדיין לא אמר ברכת הלל לפניו, בכל זאת יאמר את הברכה שלאחריו ("ביאור הלכה" שם).

ברכה על מצות עם גבינה

◀ **שאלה:** מרח גבינה על כמה מצות והניחם זה ע"ג זה, עכשו הם רכים כמו עוגה, איזו ברכה צריך לברך עליהם?

תשובה: לפי בני אשכנז בודאי מברכים עליהם "המוציא" כמו כל מצה (ע"י שו"ע סי' קס"ח סעיף ח' ומשנ"ב סי' ק"ו), ואפילו לבני ספרד שכל השנה מברכים על זה "מזונות" ("מחזיק ברכה" סי' קנ"ח סי' ק"ה שכן נהגו, "אור לציון" ח"ב פי' י"ג אות ג'), וגם על המצה שנשארה מחג הפסח מברכים עליה "מזונות" לאחר פסח ("אור לציון" שם), כל זה במצה רגילה כיון שהיא קשה ופריכה, וכוססים אותה בפה, משום שחוששים לדעה שלישית בשו"ע (סי' קס"ח סעיף ז', ומשנ"ב סי' ק"ה), אבל אם נעשתה רכה כמו עוגה, יש מבני ספרד שנהגו לברך עליה "המוציא". ורבים נהגו לברך "מזונות" וכן נוהגים בני אשכנז כאשר אוכלים קרקר או בסקווט ומטבילים בקפה, מברכים ע"י "מזונות".

שכח להזכיר יין בתחילת ברכת מעין שלוש

◀ **שאלה:** אכל מזונות ויין, ורצה להזכיר את שיהם בברכת מעין שלוש, בתחילת הברכה, בסוף הברכה ובחתימת הברכה, וכשהגיע עד סוף הברכה נזכר ששכח להזכיר יין בתחילתה, מה עליו לעשות?

תשובה:

א. לכתחילה יסיים את הברכה רק על הדברים שהזכיר בתחילה, ואח"כ יברך ברכה בפני עצמה על הדברים שדילג ("שדה חמד" ברכות כ', "שבט הלוי" ח"ג סי"ח, ספר "וואת הברכה" סי' ה').

ב. בדיעבד אם הוסיף "על פרי הגפן" רק בחתימת הברכה לשיטת הגר"א יצא, וטוב שיחזור שוב (שו"ת "שבט הלוי" שם סי' ב').

לצאת ידי חובת קידוש ע"י מחלל שבת

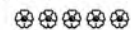
◀ **שאלה:** בחור ישיבה שהוריו עדיין לא חזרו לגמרי בתשובה, האם כשבה הביתה יכול אביו להוציאו בקידוש והבדלה או שמא כיון שאביו עדיין קצת מחלל שבת אי אפשר לצאת ממנו ידי קידוש והבדלה?

תשובה: הכלל הוא שאי אפשר לצאת ידי קידוש והבדלה ממומר, לכן

לע"נ

הרה"ח נתן ב"ר משה עקשטיין ז"ל

נלב"ע י' באייר תשע"ט

ד' אמות בלי ציצית

◀ **שאלה:** אלו שהולכים לנוח בצהרים ופושטים את בגדיהם, האם יכול לפשוט גם את הציצית?

תשובה: כתב המשנ"ב (סי' ח' סי"א) בבוקר, מיד לאחר נט"י יתעטף בציצית כדי שלא ילך ארבע אמות בלא ציצית, ע"י שם.

וכתב הגרש"ז אויערבך זצ"ל שלא דוקא הליכה, אלא אסור לשחות בלא ציצית, ולכן גם בבוקר צריך להזדרז ללבוש את הטלית קטן מיד כשקמים מן המיטה ("שיח הלכה" ח"א עמ' ע"ב אות א'). וה"ה בצהרים אין להורידה לפני שהולך לישון כי מפסיד זמן שיכול ללבוש ציצית, אבל בזמן שכבר נשכב לישון מעיקר הדין מותר להורידה, אבל נכון להשאירה גם בזמן השינה, או עכ"פ להתכסות בה, דאלי"כ נכנס לספק ברכה כשילבשנה שוב לאחר השינה (משנ"ב סי' ח' סי"א מ"ב).

קופסא ע"ג תפילין

◀ **שאלה:** האם יש להוריד לסלק את הקופסא (דקה של קרטון המכסה את התפילין של יד) לפני ברכת התפילין?

תשובה: נוהגים להניח קופסא על התפילין משום שזה שומר על הבית משפשוף הצבע ושומר על הריבוע (שו"ת "זכרון יהודה" ח"א סי' ט"ז, בשם רבו המהר"ם שיק), ויש נוהגים להסיר את הנרתיק הקטן, לברך ולהניח התפילין, ואחר הקשירה והכריכה להחזירם ("דיינים ונהגות" לה"החזון איש" פרק ג' סעיף ח'). ויש שהוסיפו טעם שלא יהיה קבוע תמיד ובטל לתפילין (ע"י שו"ת "שבט הלוי" ח"ח תשי"ה).

ויש סוברים כיון שיש חור בפנים ורואים את התפילין הר"י ארעי ואפשר לכתחילה להשאיר את הקופסא עליו בשעת הברכה (הגר"י קרליץ שליט"א). ויתכן של"החזון איש" היתה קופסא בלי חור, ולכן היה מורידה (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

פתיחת בתי התפילין לצורך בדיקת הפרשיות

◀ **שאלה:** כשפותחים את בית התפילין של ראש כדי לבדוק את הפרשיות, האם צריך לעשות את הקשר מחדש לאחר שחזרו והכניסו את הפרשיות למקומן, או אפשר להשאירו ולתפור את הבית עם הרצועה והקשר יחדיו?

תשובה:

א. מדינא אפשר לעשות את הקשר של הראש אפילו לפני שמכניסים ותופרים את הבית (רמ"א סו"ס ל"ב, שדן רק לכתחילה לעשותו אחרי שעשה השי"ן על הבית), וא"כ בנד"ד אין צורך לעשות קשר חדש כלל.

ב. יש סוברים שלכתחילה יש לעשות את הקשר לאחר שכבר נגמרה עשיית הבית עם הפרשיות בתוכן (וכן נוהגים), אבל בנד"ד, אפילו פתח אח"כ את הבית אין בו משום 'תעשה ולא מן העשוי', כיון שמתחילה נעשה בכשרות ("לשכת הסופר" סי' כ"ג סי"ג ג', "אשל אברהם בוטשאטש" סו"ס ל"ב, וכן הסכימו רוב הפוסקים, וכ"כ בספר "מקדש מעט" סי' קצ"ד).

ג. ויש סוברים שיש לפתוח את הקשר ולחזור לעשותו לאחר שתפרו את הבית, משום שיש כאן 'תעשה ולא מן העשוי' ("לשכת הסופר" שם בשם ספר "מלאכת שמים").

התערבבו פרשיות של תפילין

◀ **שאלה:** סופר כתב ביום ראשון פרשת "שמע" ופרשת "והיה אם שמוע" עבור תפילין של ראש, כל אחד בקלף נפרד, וביום שני כתב עוד הפעם פרשת "שמע" ופרשת "והיה אם שמוע", ועכשו התערבבו הפרשיות של "והיה אם שמוע", ולא יודע איזה כתב ביום הראשון ואיזה ביום השני, מה עליו לעשות?

תשובה: אם הם כתובים שלא כסדרן הרי הם פסולים (רמ"א סי' ל"ב סעיף א'), ויש כאן ספק פסול מן התורה, לכן יכול להשתמש רק באחד מהם עבור פרשת "שמע" שכתב ביום ראשון, שזה בודאי נכתב אחרון, אבל לגבי פרשת "שמע" שכתב ביום שני צריך לכתוב מחדש את פרשת "והיה אם שמוע".

בית הוראה ע"י ביהכ"נ "דברי שיר", רח' זכריה 4, בני ברק. פתוח בימות השבוע (א'-ה') :

אחה"צ, בין השעות 13:45 - 14:15. טל': 03-6194741

מי שמחלל שבת בפרהסיא נחשב למומר, אבל מי שמחלל שבת בצנעה, ובפני אחרים לא מחלל שבת לא נחשב מומר, ואפשר לצאת ממנו ידי קידוש והבדלה.

לברור בקבוק של תינוק כדי למלא אותו במים

◀ **שאלה:** הולך לטייל בשבת עם התינוק ורוצה להוציא את הבקבוק מתוך שאר דברים כדי להכניס בו שתייה שיצטרכו לאחר זמן, מה הדין?

תשובה: בשבת מותר לברור רק סמוך לסעודה (עי' שו"ע סי' שצ"ט סעיף א'), ולכן מותר לברור תוך חצי שעה לסעודה, אבל אם הולך לטייל, הגם שרוצה עכשיו למלא את הבקבוק, כיון שזה השימוש של הבקבוק שמכניס בו לצורך אחר זמן, אסור עכשיו להוציאו משם. והעצה היא שישתמש עכשיו קצת בבקבוק, כגון שיתן עכשיו לתינוק לשתות ממנו מעט, ונמצא שבורר לצורך לאתרו.

בגדים עם 'פייטים'

◀ **שאלה:** יש כריות, חולצות, כיפות וכו' שתפורים עליהם דיסקיות עגולות וקטנות (המכונים 'פייטים'), והם צבועים משני הצדדים בצבעים שונים, וע"י שמעביר ידו עליהם הם מתהפכים ומשנים את הצבע הנראה לעין, לפעמים יוצרים בזה צורה או אותיות, האם מותר לעשות כן בשבת או ביו"ט?

תשובה:

א. מצד מלאכת צובע אין כאן איסור כלל היות שגם לפני כן היה הצבע שם, וזה רק שינוי חיצוני, כמו כיסוי בעלמא.

ב. אם על ידי העברת היד נוצרות אותיות או צורות הר"י אסור משום מלאכת כותב, כיון שהדיסקיות מצורפות זו לזו לעשות אות או צורה (ולא דמי למה שהתירו כמה פוסקים לפתוח ולסגור ספר שכתובות עליו אותיות בחודי הדפים, כמובא במשנ"ב סי' ש"מ ס"ק י"ז), משום דספר עשוי להיפתח ולהסגר תמיד, והוי כדלת הנפתחת ונסגרת תמיד, כמש"כ המשנ"ב (שם), משא"כ דיסקיות אלו אינם עומדים לעשות כן דרך שימושם, ועוד שהמשנ"ב סיים לכתחילה יש להחמיר גם בספר אם יש לו אחר, וה"חזון איש" (סי' ס"א ס"ק א') חולק על עיקר סברת המתירים (עי' שם).

ג. וכמו שאסור ליצור אות או צורה משום 'כותב', כמו כן אסור למחוק אות או צורה משום 'מוחק'.

מחיקה בטבלת ספירת העומר

◀ **שאלה:** בטבלת ספירת העומר, מוחקים כל יום לאחר הספירה את הכיסוי שמעל המספר (דבק או שעווה), ומתגלה המספר, כתזכורת לספירת העומר, האם מותר למחוק גם בשבת?

תשובה: כתב המשנ"ב (סי' ש"מ ס"ק י"ז) בשם הב"ח, אם נופל דיו או שעווה על אותיות, וע"י מחיקתו מינכר האותיות, הר"י כמחוק ע"מ לכתוב וחייב (ועי' ביאור הלכה"י בשם "שבות יעקב" שסבר שדוקא שעווה ע"ג פנקס אסור, כיון שהפנקס עצמו טוח בשעווה, ולמעשה מחמיר ה"ביאור הלכה" כדברי הב"ח, שכל דבר הנדבק לקלף הר"י מוחק ע"מ לכתוב) וה"ה כל דבר שנדבק לכתב ומסתיר אותו אסור להסירו ("חוט שני" ח"א פ' כ"א ס"ק א').

ופ"י בנד"ד יש להחמיר לא למוחקו בשבת (אמנם אם נדבק לכלוך בעלמא או מעט תבשיל ע"ג ספר מותר להסירו אף אם האותיות מכוסות, כיון שאינו דבוק כ"כ ואפשר להסירו בנקל, "ארחות שבת" פרק ט"ו ס"ק ע"ב).

טלטול הכובע מהחצר לבית

◀ **שאלה:** מי שגר במקום שאין בו עירוב וכל בניו עושה עירוב חצרות לעצמו בין השכנים, ובלייל שבת הלך ל'שלוש זכר' באחד מהבתים שבעיר (שעשו שם עירוב חצרות), וכיון שהיה מזג אויר חם הגיע לחדר המדרגות והוריד את הכובע מהראש, האם מותר לעלות את המדרגות ולהיכנס לבית עם הכובע ביד?

תשובה: הכובע נחשב לבגד ששבת בבית, ובתוך חדר המדרגות אפשר להקל להעלותו (עי' משנ"ב סי' שצ"ב ס"ק ט"ז), אבל מחדר המדרגות לתוך הבית אסור היות שלא שבת כאן בבין השמשות, ורק דרך לבישה מותר (משנ"ב שם ס"ק מ"ה, וביאורים ומוספים" 35, ושע"צ ס"ק כ"ה). וכן אם בכניסת השבת היה בבית הכנסת למנוחה וקבלת שבת כשחזור הביתה אינו יכול לטלטל את הכובע שלו בתוך חצרו אפילו שעשה עירוב חצרות כדין.

הניח עירוב תחומין מחוץ למקום שיכול להגיע אליו

◀ **שאלה:** אדם שנמצא בליל שבת בבית חולים (כגון תל השומר) והניח עירוב בביתו (כגון בבני ברק), שתחילת העיר הוא בתוך תחום שבת של בית החולים, אבל ביתו הוא בצד השני לאחר אלפיים אמה, האם זה מועיל או לא?

יסוד השאלה הוא, היות שבשעת קניית העירוב עדיין לא היה יכול להגיע למקום העירוב (שלא נגמרו אלפיים אמה באמצע העיר, אסור להמשיך ללכת עד סוף העיר) לכאורה אין זה עירוב כלל (וכמבואר במשנ"ב סי' ת"ח ס"ק ל').

תשובה: מכיון שלאחר שהעירוב יחול יכול להגיע לביתו ולחזור, כי כל העיר כדי אמות דמי (וכאילו הוא שבת שם), נחשב שהעירוב ראוי, והר"י עירוב ("אור שמח" הל' עירובין פרק ח' הל' ה'), והוכיח כן מגמרא,

עירובין ל"ה, וע"י "ביאורים ומוספים" סי' ת"ח אות 18). וגם אם לא הניח עירוב יכול לומר מערב שבת "שביתתי בביתי" ונחשב כמו הנחת עירוב.

קלקל כביסה של שכנים

◀ **שאלה:** עשה ניקיון יסודי במרפסת עם אקונומיקה, והיא נזלה דרך הצינור וטפטפה על הכביסה של השכן התלוייה מתחתיו והכתימה אותה. מה הדין?

תשובה: אם יש לו צינור ארוך שנוטף רחוק מביתו, ובאופן רגיל או ברוח מצויה זה לא נוזל למטה על מקום הכביסה של השכן, אם המים ירדו מעצמם לצינור, אי"כ זה ממון המזיק ברוח שאינה מצויה ופסור, ואפילו אם דחף את המים עם מגב, שהר"י כוח אדם, ואדם חייב אפילו באונס, כל זה באונס של רוח מצויה, אבל בזה שעשוי הצינור במיוחד באופן שלא יטפטף למטה – פסור.

החלפת צינור של יציאת המים

◀ **שאלה:** החליפו צינור של יציאת המים בחצר למטה, באותו צינור משתמשות שתי דירות לכל המים היוצאים מדירתם, ודירה שלישית משתמשת בו רק ליציאת המים מהמטבח (יתר המים יוצאים מצינור אחר), האם על הדירה השלישית לשלם פחות מכיון שרק חלק קטן מהמים שלה יוצאים דרך הצינור שהוחלף?

תשובה: המנהג הוא שכל מי שמשתמש באותו צינור נחשב לשותף, אפילו אם אחד משתמש יותר והשני פחות, על כולם לשלם בשווה.

חיוב פינוי פסולת מהגג

◀ **שאלה:** ראובן קנה דירה משמעות, על הגג עמדה 'אנטנה' גדולה שהייכת לשמעות שמהם כמה שנים כבר לא עובדת, וכעת נפלה מהגג לחצר, השכנים אומרים שכיון שראובן קנה את הדירה, הרי קונים כל מה שמחובר אליה, ולכן הוא צריך לדאוג ולשלם כדי לסלקה, וראובן טוען שלא היה בה שום תועלת ולא התכוון לקנותה, ונמצא שהיא הפקר, ועל כל השכנים להשתתף בתשלום (שמעות המוכר כבר לא נמצא בשטח), עם מי הדין?

תשובה: כשקונים דירה, כל מה שמחובר אליה נמכר עמה, ולכן על ראובן הקונה לדאוג לסילוק האנטנה ולשלם על כך, כי היא מפריעה לכל השכנים.

קנה מקום בביהכ"נ ועבר למקום אחר

◀ **שאלה:** קנה מקום בביהכ"נ, ושילם בשנים עשר צ'קים למשך כל השנה, באמצע השנה עבר לשכונה אחרת ועכשיו עזב את ביהכ"נ ולכן לא רוצה להמשיך ולשלם עבור שאר החודשים, מה הדין?

תשובה: כשקונים מקום בביהכ"נ המחיר הוא לקבלת המקום, ורק נותנים אפשרות לשלם בתשלומים, ולכן אפילו שעבר באמצע השנה למקום אחר, הרי כבר קיבל את המקום והתחייב לשלם את כל המחיר, ועליו לגמור ולשלם גם את שאר החודשים עד גמר התשלום. אולם הוא יכול לבקש מהגבאים למכור את המקום למישהו אחר ובכל לא יפסיד.

נטילת בכור פי שניים – יוצא דופן

◀ **שאלה:** האב נפטר וכשבא הבכור בא לקחת פי שניים בירושה, אמרו לו האחים אולי נולדת (לפני שבעים שנה) יוצא דופן, ולא מגיע לך פי שניים כלל (עי' שו"ע חו"מ סי' רע"ז ז'), וא"כ המוציא מחברו עליו הראיה ותוכיח שאתה בכור (ולא שייך להוכיח כן מאותו בית חולים שנולד בו), מה הדין?

יסוד השאלה הוא, אע"פ שרוב ילדים לא יוצא דופן, הרי קי"ל אין הולכים בממון אחר הרוב, ואפילו לשיטת ה"הפלאה" (סופ"ק דכתובות) שאם כבר נפסק הרוב לענין איסור ממילא נפסק גם לענין ממון, ע"י שם. הרי כאן אף פעם לא הסתפקו לענין יוצא דופן כיון שאין זה נוגע לענין חיוב כיבוד וכדומה.

תשובה: ע"י "פתחי תשובה" (שם סק"ו) בשם החת"ס דכל שהוחזק בכור (כגון שצם בערב פסח) הר"י כדבר ברור וא"צ עדים על כך, וכל שכן כאן שלא מעוררים ספק אולי קרה אירוע שנולד דרך ניתוח. ואולי כיון שבמשך השנים שמעו שאביו אמר 'זה בני בכורי' בזה ג"כ כבר עשה שיהיה מוחזק לבכור גם לירושה (עי' שו"ע חו"מ סי' רע"ז י"ב).

ועוד אם היה בא עכשיו להסתפק אם לפדות עצמו (כגון שאביו היה אז חילוני) היו פוסקים לו משום רוב שצריך לפדות עצמו, אי"כ נחשב שהרוב פסק לענין איסורים.

החזרת דירה משוכר למשכיר

◀ **שאלה:** שכר דירה חדשה לחמש שנים וכתבו בחוזה שצריך להחזיר את הדירה כמו שקיבל אותה, האם לאחר שיוצא מהדירה הוא צריך להשאיר גם רהיטים חדשים, כמו שקיבל ולסייד את הדירה מחדש?

תשובה: ברור שכאשר שוכר דירה לכמה שנים הרהיטים מתיישנים, ובה לא היתה כוונתו לחדשים, רק אם נשבר מחמת שימוש בודאי חייב לתקן. לענין צביעת הבית, אם יש קשקושים על הקיר בודאי שצריך לסייד מחדש, ואם הוא נקי לגמרי ורק מחמת שעבר הזמן הוא לא נראה כמו חדש יש לדון בזה, האם גם בזה כוונתו להתחייב לסיידו.

מאת הגאון
רבי יהודה ארי'
הלוי דינר שליט"א
רב בית הכנסת
צא"י דברי שיר
בני ברק

דיני איסור הקפת הראש והזקן

בדיני הקפת פאות הראש והקפת הזקן יש הרבה פרטים, וכמעט כולם הם דינים מדאורייתא. והמציאות היא שכל שאינו יודע מה לעשות יכול בסטיה קטנה לעבור באיסור דאורייתא, ואולי כמה איסורי דאורייתא, ויתכן אולי אפי' כמה מאות ואלפים איסורים מדאורייתא כמו שנראה בתוך הדברים.

קיצור הדינים

- א. שער הראש אפשר להוריד ואפילו בתער.
- ב. פאות הראש מחויב כל אדם להשאירם לכל הפחות באורך 5 מ"מ, ואם מורידם בתער או אפילו במספרים כעין תער היינו שהם צמודים לבשר ולא נשאר האורך הנ"ל עובר באיסור. | וזהו לשון 'לא תקיפו' שנאמר בפאות הראש, שאין הדין אמור רק לא להשחית שער הפאות, אלא יש דין להשאירם ושלא להקיף דהיינו כשהוא מוריד שערות הראש שלא לעגל שער הראש, אלא להשאיר הפאות.
- ג. מקום שער הראש מתחיל מפנינת המצח בגובה עד פינת אחורי האוזן שאין בו שערות, ועושים הקו בעיגול כלפי מעלה מפנינת המצח עד אחורי האוזן.
- ד. מקום הפאות נמשך למטה עד אחר העצם שבאמצע רוחב האוזן, ולכתחילה הורה החזון איש כלשון השולחן ערוך שישאיר עד סוף האוזן ממש, ובכל אותו מקום אין לגזוז השערות בפחות מחמש מ"מ.
- ה. שער הזקן מותר להורידו ואף במספרים כעין תער אבל לא על ידי תער ממש, ולכן להצמיד מספרים על הזקן מותר, אבל במכונת גילוח [ללא הכשר] כשהמגן מאד דק, יש בזה איסור דאורייתא שהרי זה ממש כמו תער, ובמכונת תספורת שיש הבדל ברור ומגן על הסכין מותר ובלבד שלא ילחץ בחוזק על הבשר.
- ו. מקום שיער הזקן האסור לא נודע בברור כי רבו בו הדעות בראשונים, וע"כ פסק השו"ע שאין להשחית כל שער הזקן, וכולל גם שער השפם ושער הגרון שאנו מחמירים בכולם שלא להעבירם בתער.

ביאורי ההלכות

איסור הקפה ואיסור השחתה

וכלומר שהקפה פ' שמקיים שער ראשו בצורת עיגול, ואסרה תורה דבר זה שלא לעגל שער הראש ולעשותו בצורת עיגול. ולהמחיש הדבר בציור, הרי זה דומה מרחוק שנראה על ראשו כמין כיפה שמשאיר השערות בצורה עגולה, והוא ממש לאו דלא תקיפו.

ג' מקומות בראש

וקודם שנכנס לפרטים נאמר את כלל הדברים, יש שלש מקומות שער בראש האדם, א. שער הראש ב. שער הפאות ג. שער הזקן, והדינים שיש לכל אחד ואחד הם, ששערות הראש מותר להורידם ואפי' על ידי תער שנשאר כל ראשו לבן ממש.

בתורה נאמר בפרשת קדושים [שמות פרק י"ט פסוק כ"ז] **לא תקפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך**. היינו, שיש שני חלקים באיסור הגילוח, יש פאת הראש ויש פאת הזקן, בפאת הראש כתוב לשון הקפה ובפאת הזקן כתוב לשון השחתה. וצריך להבין שינוי הלשון ביניהם, וגם מהו עצם הלשון הקפה שהוא נשמע כהקפת דבר מסוים ומה הוא המוקף כאן. ורש"י עה"ת מפרש **לא תקפו פאת ראשכם. זה המשועה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו, ונמצא הקף ראשו עגול סביב, שעל אחורי אזניו עקרי שעריו למעלה מצדעיו הרבה.**

וכך הוא לשון השו"ע יו"ד סי' קפ"א סעי' ט', **שיעור הפאה מכנגד שער שעל פדחתו ועד למטה מן האוזן מקום שהלחי התחתון יוצא ומתפרד שם, וכל רוחב מקום זה לא תגע בו יד.** והגר"א שם ס"ק י"ד מביא שהב"י נסתפק בכמות השערות שיגזזו ויעבור בהם, אם הוא כדעת רש"י שעובר רק בגזיזת כל השערות, או שעובר בכל ב' שערות כדעת הראשונים, והעלה דכיון שהוא ספק דאורייתא יש ליזהר שבכל רוחב מקום זה לא תגע בו יד.

ונמצא לדינא שהתולש ב' שערות במקום שער הפאות עובר בלאו מן התורה, ואף בשערה אחת כבר הוא עובר באיסור חצי שיעור, וזה משום שכל שער שהוא מוריד במקום זה הרי הוא מעגל את שער הראש, ואף אם לא עיגל לגמרי סוף סוף הרי הוא מתחיל בעיגול.

סוף מקום שיעור הפאות מלמטה

ונתבאר שיעור המקום שבו מתחיל שער הפאות ונגמר שער הראש, ועתה עלינו לבאר המקום שמסתיים שער הפאות ומתחיל שער הזקן, כי מקום שער הפאות מגיע עד המקום הנחשב שבו מתחיל שער הזקן ולענין מקום שער הזקן הנה תנן במתני' מכות ד"כ ע"א **על הזקן שתים מכאן ושתים מכאן ואחת מלמטה** ופירש"י **חמש פאות יש לו לזקן אחד למטה מן האוזן מקום שלחי התחתון יוצא ומתפרד שם ושם נקרא פאה בחודו של לחי שבוטל לחוץ ששם מתחלת הזקן וכל מה שלמעלה עד הצידיעא בכלל פאת הראש היא.** וביאור דבריו, שהלחי התחתון זה הלחי שיוצא מתחת הפה, והוא מתפרד בגבהו וניכר בעצם שבוטל לחוץ כדברי רש"י, ומקום הפאות מלמעלה שהזכרנו לעיל נמשך עד אותו מקום.

והנה לנו אין מקום זה ניכר ואינו גלוי לעין כי העור מסתיר כל צורת הלחי הפנימית, אבל אפשר לראות באמצע האוזן שיש עצם בולט לכיוון העין, ומתחת העצם הזה מתחיל שער הזקן, ואילו ממקום הפאות למעלה עד אחר העצם הזה הוא מקום שער הפאות, שאסור לגזוז בו אפילו שערה אחת ואפילו במספרים כמשנ"ת.

ואף שהזכרנו שהוא אחר מקום העצם באמצע האוזן, הנה בלשון השולחן ערוך שם סעי' ט' נאמר, שיעור הפאה מכנגד שער שעל פדחתו **ועד למטה מן האוזן** וכו', ולשון למטה מן האוזן משמע קצת בסוף האוזן ממש, ולדברי רש"י זהו רק עד סוף גובה האוזן במקום העצם וכו"ל. ובאמת בארחות רבינו החזו"א זיע"א מביא משמו שמקום הפאות הוא עד מקום חיבורו של האוזן ללחי והוא סוף האוזן, ולדבריו הוא כמשמעות לשון השולחן ערוך שדין מקום פאות הוא עד סוף האוזן. ופעם שאלתי את פי רבינו הגאון רבי נסים קרליץ שליט"א, ואמר לי שמעיקר הדין הוא כדברי רש"י ששיעור מקום האיסור בפאות הראש הוא עד העצם הבאה באמצע האוזן בסוף גובהה, אבל לכתחילה יש ליזהר עד סוף האוזן ממש שהוא חיבור האוזן ללחי.

ושערות הזקן דומה קצת לראש שמתור להוריד כל השערות ואפי' אם לא נשאר כלום, אבל אסור לעשות את זה בתער רק במספרים כעין תער. ואילו בפאות הראש שהם עומדים בין שער הראש לשער הזקן יש דין מיוחד שצריך להשאיר אותם, כי האיסור הוא כמו שנתבאר שלא לעגל שער הראש, ואם יוריד הפאות הרי הוא עושה בזה את שער הראש עגול, ולכן אסור לקצוץ פאות הראש אף שלא בתער.

ואמנם צריך לדעת עד כמה יש להשאירם, כי בודאי אין צריך שישארו ארוכות עד סוף רגליו, ויבואר בהמשך הדברים בס"ד. אבל עיקר הדין הנאמר בהם הוא שלא לקצצם בין בתער ובין במספרים כדי שלא להגיע לידי הקפת שער הראש. ונמצא ששער הראש אפשר להורידו לגמרי ואף על ידי תער, ושער הזקן אפשר להוריד אבל לא על ידי תער, ושער הפאות מחויב להשאירם ולא להורידם בין בתער ובין במספרים.

תחילת מקום שיעור הפאות מלמעלה ומתיחת הקו בעיגול

ועתה עלינו לבאר מקום שער הראש ומקום שער הפאות ומקום שער הזקן, והוא מבואר ברש"י עה"ת כאן, אבל יותר הוא מפורש ברש"י מכות ד"כ ע"ב שם נאמר **תנו רבנן פאת ראשו סוף ראשו, ואיזהו סוף ראשו זה המשוה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו.** ופירש"י, **אחורי אזנו אין שיער כלום, וכך במצחו אין שיער כלום, אבל בצדעיו שבאמצע יש שיער, ואם הוא משוה ונוטל כל השיער שבצדעיו למדת אחורי אזנו ופדחתו זהו מקיף סוף הראש.** ולמדנו ברש"י מהיכן מתחיל הפאות שהוא מהפדחת אחורי אזנו, דהיינו שממקום פינה הגבוהה במצח [בעודו צעיר לימים שלא נשרו שערות בראשו] מותחים קו ישר למקום אחורי אזנו היכן שאין בו שערות במקום הגבוה ביותר, והוא המקום שבו מתחילים פאות הראש שיש לשמדם ולא לגוזזם, והגוזזם אפילו במספרים עובר באיסור דאורייתא של הקפת פאות הראש.

ומה שאמרנו שמותחים קו ישר מהמצח למקום הגבוה שאחורי אזנו, הנה בארחות רבינו החזו"א איש זיע"א מביא וכן הוא בבית לחם יהודה על גליון השו"ע שאין מחשבים את הקו בצורה ישרה רק בדרך עיגול, דהיינו שמטים מהמצח כלפי מעלה בדרך עיגול עד מקום הגבוה שאחורי אזנו, וכל מה שמתחת אותו קו עגול הוא בכלל פאות הראש שאסור לגזוז ממנו אף במספרים, ובאותו מקום עובר איסור לדינא על כל שער ושער שיגזוז ממקום זה כמו שנתבאר.

כמה שערות יגזוזו ויעבור באיסור

ולענין השאלה כמה שערות יגזוזו ויעבור באיסור מצינו שלש שיטות בראשונים, כי ברש"י הנזכר מבואר שעובר בלאו כשמיישר כל שורת פאות הראש, ואם אינו נוטל הכל אינו עובר. ודעת הרמב"ם [פי"ב מהל' ע"ז ה"ו] שאם השאיר מ' שערות כבר אינו עובר, ופחות מכך עובר. ודעת שאר ראשונים וכן פסק השו"ע לדינא שבכל ב' שערות שנוטל ממקום שער הפאות עובר באיסור, ואם נוטל שערה אחת הרי זה חצי שיעור ויש בו איסור תורה של חצי שיעור.

שיעור אורך שיעור הפאות

ושיעור אורך השיער שצריך להשאיר בשיער הפאות, הנה לשון השולחן ערוך שם סעי' א' **פאות הראש הם שנים סוף הראש הוא מקום חיבורו ללחי מימין ומשמאל**, ושם בסעי' ג' **אינו חייב אלא בתער, ויש אוסרים במספרים כעין תער, ויש לחוש לדבריהם**. והש"ך שם סק"ב ביאר דמספרים כעין תער היינו שגוזז במספרים סמוך לבשר, ושיעור סמוך לבשר העלו הפוסקים שהוא בערך חמש מ"מ, וזה במכונות המצויות בידנו לתספורת מספר 2 או מספר 3 תלוי בסוגי המכונות. נמצא לנו שהגוזז עם מספרים סמוך לעור בכל אותו מקום שנתבאר שהוא חשוב שיעור הפאות, הרי על כל שיעור אחד הוא כבר עובר באיסור חצי שיעור, ובכל שתי שערות הוא חייב מלקות וכנזכר.

והדבר נוגע מאד לאלו המגלחים זקנם, ובמקום הפאות הם מיישרים השער [הנקרא פטי"ם בלע"ז] כשבתחתית אותו מקום הם מגלחים לגמרי, וכל שיעור אחד שיטלו סמוך לעור במקום שער הפאות הרי הם עוברים באיסור הקפת הראש. וכיוצא בדבר יש להזהר לכל מי שמספר שער ראשו ללא מספר או במספר 1 או אפי' מי שגוזז לבסוף במספרים, שיזהר מאד בקציצת השיער מאחורי אזנו ופדחתו סמוך לשיער הפאות. ואם נבוא חשבון כמה יהא מספר הלאוין לזה שאינו משגיח בדבר ומוריד השערות סמוך לבשר באותו מקום, הלא הוא מגיע לאלפים ורבות, כי כידוע מבעלי המדע שבראש האדם הממוצע בצעירותו ישנם בין ק"כ אלפי שערות לק"נ אלפי שערות, ומכאן יש לחשב כמה אלפי שערות ישנם בכל אותו מקום שהוא מקום שער הפאות, והעובר בכך הרי הוא חוטא ועובר בלאוין לאלפים ולרבות ד' ישמרנו.

ויש להזהיר עוד לאותם אנשים המגלחים זקנם, שאף אם הוא מגלח זקנו במכונת תספורת שבזה הוא מחמיר לענין הזקן, אבל אינו מועיל לענין פאות הראש, כי שם צריך להשאירם לכל הפחות באורך חמש מ"מ, ובמכונת תספורת ללא מספר לא ישאר כשיעור זה, על כן עליו להזהר מאד מאד בשמירת כל מקום פאות הראש שלא לגלח שם כלל וכלל.

שיעור רוחב מקום הפאות

ואם צמח שער הפאות לכיוון הלחי והרחיב הרבה, הנה לשון השולחן ערוך בסעי' ט' שהזכרנו לעיל, **וכל רוחב מקום זה לא תגע בו יד**. והרי מבואר שגם במקום המתרחב אין ליגע. אבל אין הכונה בזה אלא עד מקום שמתעגל הלחי לצד הפנים, ומשעה שמתעגל הבשר לצד הפנים כבר הוא מכלל הלחיים ואינו שער הפאות. ודבר זה נוגע הרבה לאלו המגלחים זקנם, ובמקום שער הפאות הם בודאי משאירים כדן שיהא באורך חמש מ"מ לכה"פ וכנזכר לעיל, ואם באופן שהשער מתרחב למטה בתחתית האוזן הם רוצים ליישר הפאות שיעמדו בצורה ישרה הרי דבר זה אסור כל שאינו לצד הפנים, כי כל רוחב צד האוזן לא תגע בו יד, והוא נחשב מקום פאות הראש.

בקל עלול ליכשל ואחד המקיף ואחד הניקף לוקה

ומכאן תוכחה גלויה לאנשים ההולכים להסתפר אצל הספר, והספר הלא כל עמלו ליפות עבודתו, וכשהוא מוריד באותו מקום הנחשב לשיער הפאות, הרי בין מצד אחורי האוזן ובין מצד המצח בכל שער שהוא מוריד הוא עובר איסור, וכל שהספר לא למד הלכות אלו כמעט שלא שייך שלא יכשל בדבר זה. הייתי נוכח בשעה שבא חתן ביום חופתו אצל הספר, ויפה עצמו בצורה גלויה שהשאיר מקום הפאות בקו ישר ומיד מאחורי אזנו כבר גילח הכל סמוך לבשר, והלא בדבר זה נכשל בהרבה הרבה איסורי תורה ללא שימת לב, והיאך יזכה לסייעתא דשמיא הדרושה לו במיוחד ליום גדול זה יום חתונתו.

ואם יבוא מאן דהו ויטען שאין כל זה נוגע לכל אדם רק לספרים המספרים, שהם צריכים להזהר כדי שלא יספרו ויעברו באיסור, אבל הבאים אצלם להסתפר אינם עושים כלום. התשובה לדבריו תהיה מהמבואר בגמ' מכות ד"כ שם שאמרו **תני תנא קמיה דרב חסדא אחד המקיף ואחד הניקף לוקה**. דהיינו שיש לאו על המקיף ולא על הניקף, ואם ראובן מספר את שמעון שניהם עוברים באיסור ושניהם לוקים, ונפסק כן בשו"ע סעי' ד' ז"ל, **גם הניקף חייב אם סייע בדבר שמטה עצמו אליו להקיפו, אבל איסורא איכא אע"פ שלא סייע, לפיכך אסור להיות ניקף אפילו ע"י עובד כוכבים**. ואדם המקיף עצמו עובר בב' איסורים. נמצא שכל הענין הזה נוגע לכל אדם הנכנס אצל הספר להסתפר, שעליו להשגיח היטב שלא יבוא לידי איסור, ואם נוגע הספר במקומות אלו ומוריד שערות הרי על כל ב' שערות עוברים שניהם בלאו דאורייתא.

בתשובות הגרע"א [קמא סי' צ"ו] מובא מעשה בבחור שקידש בתולה בפני שני עדים ובא אחד ואמר שעד אחד מהעדים פסול הוא כי הוא יושב אצל הגוי וספרו בתער, והרי אחד המקיף ואחד הניקף עוברים בלאו דלא תקיפו, ודן רע"א דיש לפסול העד אף שאין נפסל אלא בעובר על ידי מעשה ולא ראו שעשה מעשה בגילוח, כי הרי צריך הוא להניע את עצמו בעת שהגוי הערל מספר אותו, ויעו"ש בדבריו שדן אם נחשב זה למעשה בעבירת הלאו שילקה עי"ז ויפסל לעדות או לא. אבל למדנו בדבריו את חומר הענין, שבדבר זה שהוא רק מסייע את הספר כבר נעשה האדם רשע, ואפשר שאף הוא נפסל לעדות ר"ל.

גדר איסור השחתת הזקן בתער

ועתה נדבר מהנוגע לשיער הזקן. הנה בזה לשון התורה, ולא תשחית את פאת זקנך. ובגמ' מכות דף כ"א **תנו רבנן ופאת זקנם לא יגלחו. יכול אפילו גלחו במספרים יהא חייב ת"ל לא תשחית, אי לא תשחית יכול אם לקטו במלקט ורהיטני יהא חייב ת"ל לא יגלחו, הא כיצד גילוח שיש בו השחתה הוי אומר זה תער**. וכלומר שלשון לא תשחית מלמד שאין איסור במספרים כי השחתה היא רק כשהוא מורידם לגמרי, ועדין הייתי אומר שאפילו במלקט ורהיטני יהא חייב [היינו כשהוציאם עם מה שאנו קוראים פינצט'ה בלע"ז], ת"ל לא יגלחו שאין אסור אלא

בגילוח שיש בו השחתה והיינו בתער.

ומבואר שהאיסור בגילוח הזקן נאמר רק בתער, ואילו במספרים אינו עובר איסור. וגדר ההבדל בין תער למספרים הוא, שבמספרים בא הסכין כנגד סכין אחר, ובתער בא סכין התער כנגד הבשר והעור. ומכאן נלמד שכל שהסכין בא כנגד הבשר הרי הוא אסור, ואם אינו בא נגד הבשר רק נגד סכין אחר מותר. ולכן הגוזז זקנו במספרים אפילו אם יצמידם לבשר בכל כחו מותר, כי כל שאין הסכין חותך נגד הבשר רק נגד סכין אחר מותר.

מקום שער הזקן האסור בגילוח

ונבוא עתה לבאר המקומות האסורים בזקן, הנה במשנה במכות שם אמרו, **על הזקן שתים מכאן ושתיים מכאן ואחת מלמטה**. ואמרו בגמ', **מחוי רב ששת בין פירקי דדיקנא**. ולא נתפרש לנו בגמ' המקום המדויק, אבל בדברי הראשונים נאמרו בזה הרבה שיטות, עד שיש כעשר שיטות ויותר בפירוט המקומות האסורים בתער, יש שקבעו שהוא מעל הפה ויש שאמרו שהוא מתחת הפה, יש שאמרו מן הצדדים למעלה ויש שאמרו למטה, ונמצא שכמעט כל מקום בשער הזקן יש בו דעות לאיסור.

ולדינא כתב השו"ע בסעי' י"א **פאת הזקן הם חמש ורבו בהם הדעות, לפיכך ירא שמים יצא את כולם ולא יעביר תער על כל זקנו**. ושמעתי פעם להוסיף, כי מי שאינו ירא שמים ודאי יש לו להזהר בכל שטח הזקן, שהרי אינו יודע מקומות האיסור, והשו"ע חידש שגם ירא שמים שילמד הסוגיות היטב וידע כל הדעות והשיטות, ואחר לימודו ימצא מקום מסוים שבו נראה לו שהוא מותר לכו"ע, גם הוא לא יעשה כן, שמא אינו בקי עד סוף הדעות, ולכן למעשה לא יעביר תער על כל זקנו.

וכן נוקטים אנו למעשה שאין להעביר תער על כל שער הזקן

בכל מקום שהוא, ואף השפם מעל הפה הרי הוא בכלל זה שאין להעביר בו תער, וכמו שכתב הט"ז סק"ג, ז"ל, **בכלל זה גם השפה העליונה שלדעת רבינו חננאל בטור שני גבולי השפה הם מהפאות**. וכן בשער הגרון מתחת יש להזהר, שאנו מחמירים בכל המקומות שאף הם נכנסו בכלל שער הזקן.

חומר שיער הפאות משיער הזקן ודין סירוק הפאות

ויש לזכור החומר בשער הפאות, שדינם חמור לאסור אף במספרים כעין תער דהיינו כל שאינם משאירות באורך השיער לכה"פ חמש מ"מ, ואצ"ל שאסור בתער, וכן אסור גם בדרך השחתה שלא בגילוח. כי עיקר הדין האמור בהם הוא שלא להקיף הראש דהיינו שלא לייצר שיער הראש בעיגול, וזה בכל אופן שאינו מקיים את שער הפאות שיהיו לכל הפחות באורך חמש מ"מ.

וללמוד על חומר הדבר נוכל לראות בדברי רע"א ששאל את חתנו החתם סופר איך אנו מסרקים את פאות הראש בימות החול, והלא בשבת הוא אסור כי הוי פסיק רישיה שיתלוש שערות, ובנזיר אסור כי הוי פסיק רישיה שיתלוש שערות, ויהא אסור מטעם זה בשיער הפאות כל הימים שהרי הוא ודאי תולש שערות, ולענין שיער הפאות הוא אסור אף כשתולש כיון שהאיסור הוא בהקפה, וגם כשהוא תולש הרי הוא מקיף שער הראש. והחת"ס כתב שלא ראינו שהחמירו בזה, ועל כן טרח שם ליישב שאין בדבר פקפוק כי הם שערות חלשות ועוד טעמים, יעו"ש, והובא כ"ז בפתחי תשובה סק"ג.

רואים אנו מכאן לרוב החומר באיסור גזיזת פאות הראש, **ועל כן מי שהולך אצל הספר ואין הספר יודע ההלכות לא ימלט שלא יכשל, כי במספרים שהוא גוזז בכל איזור שיער הפאות, הרי בכל שיער הוא עובר איסור, ובב' שערות הוא כבר לאו למלקות הן למקיף והן לניקף, ומי הוא הרוצה לקבל אחריות בדבר.**

סיכום הדברים

הנה כל דברינו אינם אלא ראשי פרקים לקבל מושגים ולזכור הלכות אלו, ודברים אלו נוגעים בכל זמן הן בשער הפאות והן בשער הזקן, ויש גם לעורר אחרים לשימת לב על הדבר הזה, כי מצוי אנשים שאינם יודעים גבולות האיסורים, ומחמת חסרון הידיעה הם נכשלים באיסורים רבים, והמוכיח לאחרים הוא מקיים מצוה דאורייתא להצילו ולהפרישו מאיסור. ויהי רצון שבזכות הזהירות והחיזוק שנעשה לקיום דינים אלו, נזכה לגאולה שלימה ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים, ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות במהרה בימינו אמן ואמן.

אזמרה לשמך

פסקי הלכות ותשובות מפי מורנו הגאון הגדול רבי עמרם פריד שליט"א

דיני ערב שבת וההכנות לשבת

לכבס במכונת כביסה ביום שישי / תספורת קודם התפילה בערב שבת / עריכת ספרים בערב שבת

לכבס במכונת כביסה ביום שישי

שאלה: האם מותר לכבס במכונת כביסה ביום שישי, ובלייל שישי.

תשובה: מתקנת עזרא לכבס את הבגדים ביום חמישי לכבוד שבת, וכתבו הראשונים שאין לכבס ביום שישי, ואף בימינו שמכבסים במכונת כביסה ולא ביד לכתחילה יש לכבס ביום חמישי, ובגדי השבת כל ששכח ולא כיבסם ביום חמישי מותר לכבסם ביום שישי לכבוד שבת כל היום¹, ובשעת הדחק מותר לכבס גם שאר בגדים ביום שישי, ודינו כדן מלאכה שקובע עצמו עליה שצריך לעשותה לכתחילה עד זמן מנחה גדולה ויש אומרים עד זמן מנחה קטנה², וליל שישי הרי הוא כיום חמישי לענין זה שמותר לכבס בו³, ונראה ייבוס כביסה במכונת ייבוס אין דינו ככביסה ודינו כדן שאר מלאכה בערב שבת⁴.

תספורת קודם התפילה בערב שבת

שאלה: האם מותר להסתפר ביום שישי לפני התפילה.

תשובה: אסור להסתפר לפני התפילה⁵, ואולם בערב שבת אם אין שום אפשרות כלל להסתפר לאחר התפילה, מותר

בגדים מכובסים לשבת בהכרח יש לו לכבס את בגדיו וכבר ביטל את התקנה בעצם הדבר שלא כיבס ביום חמישי.

4. כפי שהתבאר משמעות הראשונים והכרעת המשנה ברורה כדעת האליה רבה שעיקר התקנה הייתה לכבס את בגדי השבת ביום חמישי, ולא נאמר איסור כביסה ביום שישי, אלא תקנו בחמישי בכדי שיהיה פנאי ביום שישי לעסוק בצרכי השבת, ואם כן בימינו שהכביסה נעשית על ידי מכונת כביסה ואין זה דורש התעסקות וזמן יש להתיר לכבס אף בערב שבת, שאין זה מפריע להתעסקות בצרכי השבת.

5. כמבואר בשולחן ערוך (סימן רנ"א) שהעושה מלאכה בערב שבת מן המנחה ולמעלה אינו רואה סימן ברכה "יש מפרשים מנחה גדולה, ויש מפרשים מנחה קטנה", ובמשנה ברורה שם (סק"ה) הביא את דברי ה"ט"ו שהסומך על המקילין לא הפסיד, וכפי שהתבאר בהרחבה בסמוך לגבי דין עריכת ספרים ביום שישי (הערה 12).

6. שהרי אין זה דין "ביום" האוסר את כל היום, אלא הלכה ביום שישי שצריך להתעסק בו בצרכי השבת, ואין זה אמור אלא ביום ולא בלילה.

7. שאם הזה לצורך שבת מותר כל היום ואם זה לא לצורך שבת לכתחילה יש לעשות זאת עד זמן מנחה גדולה והסומך על המקילין עד מנחה קטנה לא הפסיד (ד"הא בהערה 12).

8. בגמרא בברכות (יד ע"א) אמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיאן אסור לו לאדם לעשות חפציו קודם שיתפלל, וכן נפסק בשולחן ערוך (סימן פ"א), ולכן אסור לעשות כל מלאכה קודם שיתפלל תפילת שחרית, ואף שכתב בשולחן ערוך (שם ס"ה) "מותר להסתפר ולכנס למרחץ סמוך לשחרית, שלא גזרו אלא סמוך למנחה שהוא דבר המצוי", כבר ביאר במשנה ברורה (סק"ה) בשם אליה רבה שכל דין זה אמור דווקא קודם שהגיע זמן שחרית דהיינו קודם עלות השחר, אבל אחר עלות השחר שכבר הגיע זמן שחרית אסור להסתפר ולהכנס למרחץ כמו שאסור לעשות מלאכתו ושאר צרכיו קודם התפילה.

9. במגן אברהם (סימן רנ"א סק"י) הביא מספר סדר היום שכתב שאם אין באפשרותו לקנות לאחר התפילה מותר לקנות צרכי שבת קודם התפילה כיון שההכנה לשבת היא מצוה עוברת וגם היא מדאורייתא ובלבד שיקרא קריאת שמע קודם, ומשמע בדבריו שכל ההיתר הוא משום הכנת צרכי השבת שהוא חיוב דאורייתא, ולכן כתב שכל ההיתר הוא להקדים קניית צרכי שבת לתפילה שהוא דרבנן ולא לקריאת שמע שהיא דאורייתא ובביאור הלכה (סימן רנ"א ס"א) הוסיף לבאר שקריאת שמע תדיר ולכן קודמת למצוות ההכנה לשבת, ולפי זה אין מקור מהיתר זה להתיר גם את התספורת קודם התפילה שאף שהיא תוספת כבוד שבת אין בה מצווה דאורייתא, אולם יש להביא לכך מהמבואר בגמרא במגילה (כ"ב ע"א) שביים טוב מאחרים לבוא לתפילה, וברשיי ביאר הטעם שצריך לטרוח בסעודת יום טוב, והביא שם המקור לכך ממסכת סופרים בפרק י"ח (ד'), וכתב הפרי חדש (סימן פ"א ס"ה) שהטעם לכך הוא מכיון שכל האיסור שאסור בעשיית מלאכה לפני התפילה הוא רק צרכי עצמו, אבל חפצי שמיים מותרים גם קודם התפילה, וצרכי סעודת יום

1. בגמרא בבא קמא (פ"ב ע"א) הביאה את עשרת תקנות עזרא ואחת מהם שיהיו מכבסים ביום חמישי משום כבוד שבת, וברא"ש (שם פרק י' סי"ט) הביא דין זה להלכה "ושהיו מכבסים בחמישי בשבת מפני כבוד שבת ללבוש לבנים, ובערב שבת אין פנאי לכבס", ומשמעות דבריו נראה שעיקר התקנה הייתה לכבס בחמישי בכדי שיהיו הבגדים לבנים לכבוד שבת, והוסיף הרא"ש לבאר הטעם שלא תיקנו לכבס ביום שישי מפני שאין פנאי לכבס, אבל אין זה עיקר התקנה שלא לכבס ביום שישי, וכן נראה ברמב"ם (הלכות שבת פ"ל ה"א) שכתב "ומכבוד השבת שילבש כסות נקיה, ולא יהיה מלבוש החול כמלבוש השבת, ואם אין לו להחליף משלשל טליתו כדי שלא יהא מלבושו כמלבוש החול, ועזרא תיקן שיהיו העם מכבסים בחמישי מפני כבוד השבת", ומשמע שתקנת עזרא הייתה תקנה בחיוב להצריך כיבוס הבגדים ביום חמישי, ולא לאסור את הכביסה ביום שישי, ואולם המאירי (בבא קמא שם) כתב "שהיו מכבסין בחמישי בשבת לכבוד שבת ולא ימתינו עד ערב שבת מפני שיניחו ערב שבת כלו לצרכי הכנת שבת", ונראה בדבריו שבכלל התקנה היה לאסור את הכביסה בערב שבת, ובשולחן ערוך (סימן רמ"ב ס"א) כתב "מתקנת עזרא שיהיו מכבסים בגדים בחמישי בשבת, מפני כבוד השבת", ובמגן אברהם (סק"ה) כתב "מפני כבוד שבת, כלומר שלא יכבסו בערב שבת שיהיו פנויים לכבוד שבת", ומשמע בדבריו שנקט שכל תקנת עזרא הייתה לאסור את הכביסה בערב שבת, ודלא כמשמעות הרא"ש והרמב"ם שהובאה לעיל, ובמחצית השקל שם כתב דלדברי המגן אברהם אין הלכה לכבס דווקא ביום חמישי אלא הוא הדין גם בשלישי ורביעי, וכל התקנה היא רק שלא לכבס בשישי, והביא שם את דברי האליה רבה (סק"ה) שכתב שעיקר התקנה הייתה לכבס הבגדים לכבוד שבת, אלא שבערב שבת אין פנאי ולכן אמרו שיכבס בחמישי, וביאר המחצית השקל שהמגן אברהם נקט שעצם הצורך לכבס לכבוד שבת אינו נכלל בתקנה שזה נכלל בחיוב לכבד את השבת, ובהכרח כל התקנה הייתה שלא לכבס בשישי, ובמשנה ברורה (סק"ה) כתב טעם התקנה "כדי שיהיו לבנים לשבת, אבל לא בערב שבת כדי שיהיו פנויים להתעסק בצרכי שבת", ובשער הציון (סק"ה) כתב "כן הסכים באליה רבה וכן במאמר מרדכי ושאר אחרונים, וזהו עצם התקנה, ודלא כמגן אברהם דמשמע מיניה דעיקר התקנה היה שלא לכבס בערב שבת", ולפי זה עולה שכל הטעם שלא לכבס בערב שבת הוא רק בכדי שיהיו פנויים להתעסק בצרכי השבת ואין זה נכלל בתקנת עזרא.

2. בבגדי השבת זוהי תקנת עזרא לכבס ביום חמישי לכבוד השבת, ובשאר בגדים אף שלדעת האליה רבה והכרעת המשנה ברורה אין בתקנת עזרא איסור כביסה ביום שישי, יש לחוש לדברי המגן אברהם שנקט שעיקר תקנת עזרא הייתה לאסור את הכביסה ביום שישי, ואף בימינו שמכבסים במכונת כביסה פעמים שגם הכביסה במכונת הכביסה דורשת התעסקות וזמן ועל כן מן הראוי לכבס ביום חמישי.

3. שהרי לדברי הראשונים והכרעת המשנה ברורה עיקר תקנת עזרא הייתה לכבס את בגדי השבת שיהיו לבנים, ואם יחמיר ללבוש בשבת בגדים שאינם מכובסים נמצא מפסיד את קיום עיקר התקנה, ואף לדעת המגן אברהם שהתקנה הייתה לאסור כיבוס ביום שישי כל שאין לו

להסתפר קודם התפילה⁹, אבל יקרא קריאת שמע לפני שיסתפר¹⁰, ויתנה שאם יספיק לקרוא קריאת שמע בזמנה על סדר התפילה אינו יוצא בקריאת שמע זו¹¹.

עריכת ספרים בערב שבת

שאלה: העוסק בעריכת ספרים, האם מותר לו לעסוק בכך בערב שבת.

תשובה: עד זמן מנחה קטנה מותר, ולאחר מכן ראוי להימנע כיון שיש לדון את הכתיבה בשכר כעשיית מלאכת קבע האסורה מן המנחה ולמעלה¹².

ואם עוסק בעריכת דברי תורה יש להקל אף אחר זמן מנחה קטנה, משום שעשיית מלאכה בערב שבת קל יותר מחול המועד שהקילו בו בכתיבת חידושי תורה¹³.

נראה בזה שפסק כתיבתו הראשון שחלוקת ערב שבת מערב פסח היא בזמן האיסור, ומשום כך כתב דיוקא מזמן מנחה ולמעלה. וכן הביא בביתאור הלכה מהרמב"ם (הלכות זייט פיה הי"ז), ומהסמ"ג וא"י, אבל שיטת ה"ט"ז (סק"א) שאין בו איסור אלא אין רוח חכמים נוחה הימנו, וכתב הביאור הלכה שהטעם לדברי ה"ט"ז או משום שנקט שהלכה בדברי סופרים להקל, או אפשר שנקט שאף התיורן הראשון סובר שאין בזה איסור. ובביאור הלכה תמה שלא הזכיר דברי הרמב"ם ושאר פוסקים הנ"ל.

וכתב הרמ"א "ודיוקא כשעושה המלאכה דרך קבע, אבל אם עושה אותה דרך עראי, לפי שעה, ולא קבע עליה שרי (ב"י בשם א"י)", ולכן מותר לכתוב אגרת שלומים וכל כיוצא בזה" עד כאן לשונו, והיינו דאף אם יש איסור אין האיסור בערב שבת מן המנחה ולמעלה על כל עשיית מלאכה אלא רק על מלאכה שקובע עצמו עליה, ובס"ב כתב הרמ"א "אבל אסור לכתוב לחברו בשכר", ומקור דין זה הוא מדברי המרדכי, ושם נראה שאיסור זה אמור לגבי כתיבת סת"ם שהיא כאומנות, אבל כתיבת שאר ספרים מותרת כיון שאינה חשובה כמלאכה שקובע עצמו עליה, אלא כמלאכת עראי, אולם בחי' אדם (הלכות שבת כלל א) כתב "ומותר לכתוב אפילו אגרת שלומים ומכל שכן ספרים דרך לימודו, אבל אסור לכתוב לחברו בשכר", ומשמע שכל כתיבה בשכר חשובה כמלאכה שקובע עצמו עליה ואסורה אחר זמן מנחה, ובפרט עריכת ספרים שהיא אומנות נראה שחשובה מלאכת קבע שאסורה לאחר זמן מנחה.

אלא שעדיין יש מקום להקל בזה על פי מה שכתב הרמ"א בהלכות חול המועד (סימן תקמ"ה ס"א) לגבי איסור כתיבה בחול המועד, שלצורך רבים יש אוסרים כל שאינו לצורך המועד, ויש מתירין, וסיים הרמ"א "ונהגו להקל בכתב שלנו שאינו מעשה אומן", ובמשנה ברורה (שם סק"ה) כתב "ויענין סעיף ה' דמבואר שם דאף בזה הכתב נהגו להחמיר לשנות מכל מקום בענייניו שהוא צרכי רבים אין צריך לשנות", ולפי זה עריכת ספרים שהיא לצורך רבים, ונעשית על ידי מחשב שאינו נחשב כמעשה אומן אפשר להקל בחול המועד, ואיסור מלאכה בערב שבת קל מאיסור מלאכה בחול המועד כמבואר בסמוך.

והנה לגבי זמן מנחה הביא השולחן ערוך ב' דעות אם מנחה קטנה או מנחה גדולה, ובמשנה ברורה הביא דהמיקל עד מנחה קטנה יש לו על מי לסמוך, ולכן בעניין זה של כתיבה בשכר שאף לדעת האוסרים בעשיית מלאכה מזמן מנחה נתבאר שיש מקום גדול להקל בזה, ושיטת ה"ט"ז שבכל מלאכה בערב שבת אין איסור אלא שאינו רואה סימן ברכה, ודי לנו אם נחמיר מזמן מנחה קטנה.

13. כתב הרמב"ם (הלכות זייט פיה הי"ז) "יום י"ד אסור בעשיית מלאכה מדברי סופרים כחולו של מועד, והוא קל מחולו של מועד", ומשמע מדבריו שכל קולות האמורות בחול המועד נוהגות גם בערב פסח אחר חצות, וכן כתב מהגן אברהם (סימן תס"ח סק"א) והעתיקו המשנה ברורה (סק"ה) שכל מה שמותר לעשות בחולו של מועד כגון דבר האבד כל-שכן שמותר בערב פסח אחר חצות, ולפי זה נראה שכמו כן יש להחמיר גם בערב שבת אחר זמן מנחה שאיסורו שווה לאיסור האמור בערב פסח אחר חצות.

והנה לגבי כתיבת חידושי תורה בחול המועד כבר האריכו בזה הפוסקים, והשולחן ערוך (סימן תקמ"ה ס"ט) פסק להחמיר כדי שלא ישכח חידושו, וה"ט"ז (בסק"ג) כתב שכן נהג חמיו הב"ח שכתב חיבוריו בחול המועד, [וענין שם בדבריו ובמשנה ברורה ס"ק מז כיצד ישנה בכתיבתו] וכן ידוע שנהג מרן מהפך חיים בכתיבת המשנה ברורה שהיה כותבו בחול המועד, [וכן משמע מדברי הערוך השולחן (אריה סימן תס"ח ס"ד) בהלכות ערב פסח שכתב "מי שכותב ספרים לעצמו דרך לימודו מותר בערב פסח וכ"ש לכתוב חידושי תורה"], ואף שיש מן הפוסקים שנהגו להחמיר בזה ולהימנע מכתיבה בחול המועד, ובפרט בעבודת עריכה שאף שהיא בדברי תורה, כיון שמקבל שכר על הכתיבה ואינו כלימוד בלא שכר, מכל מקום כיון שנתבאר בדברי הרמב"ם הנ"ל שמלאכה בערב פסח קל ממלאכה בחול המועד, ומלאכה בערב שבת שאיסורו שנוי במחלוקת [כמבואר בהערה הקודמת] נראה שיש להקל בו בערב שבת לעסוק בעריכה תורנית בשכר אף אחר זמן מנחה.

טוב גם הם בכלל חפצי שמיים, ולכן היו מאחרים את התפילה, ובמשנה ברורה (סימן ר"ג סק"א, וסימן פ"ט סק"ה) הביא כן להלכה שאם דרך מקומו למכור בבוקר מוקדם עד שאם יתפלל קודם שיקנה את צרכי השבת לא יצא אחר כך מה לקנות, מותר לו לקנות קודם התפילה כיון שזה צרכי שמים שמותרים קודם התפילה, אבל אם יוכל למצוא לקנות אחר כך צריך להקדים התפילה שאין הקדמת הקניה נחשבת כצרכי שמים, וכיון שדין תפילות כיון שאר צרכי כמבואר בהערה הקודמת אם כן אם לא יוכל בשום אופן להסתפר אחר התפילה, והתפילות היא כבוד שבת מותר לו להסתפר קודם התפילה כיון צרכי שמיים המותרים קודם התפילה.

10. במשנה ברורה (בסימן ר"ג סק"א) כתב שגם באופנים שמותר לקנות צרכי שבת קודם התפילה יראה לקרוא קודם קריאת שמע כיון שכבר הגיע זמנה, וכמבואר בסדר היום שהביא מהגן אברהם (סימן ר"ג סק"ה) ובביאור הלכה (שם) ביאר הטעם שמצוות קריאת שמע דאורייתא וגם לשיטתו של מהגן אברהם שגם מצוות ההכנה לשבת דאורייתא, קריאת שמע בכל יום קודמת למצוות ההכנה שאינה אלא בערב שבת כפי הכלל "תדיר ושאני תדיר דתיר קודם", ואמנם בביאור הלכה שם הביא מדברי חיי' אדם שכתב שאם ההכנה לשבת דאורייתא קודמת גם לקריאת שמע כיון שהכלל הוא שמקודש קודם לתדיר, ואולם כתב לדחות שאף אם שבת עצמה חשובה מקודש יום שיש אינו אלא הכנה למקודש ואין זה דוחה את התדיר, ולכן קריאת שמע קודמת, אלא שלכאורה כל דבריו הללו הם רק לשיטת מהגן אברהם הסובר שטעם ההיתר להקדים לקנות צרכי שבת לפני התפילה מפני שהכנת צרכי שבת דאורייתא והרי זה דוחה את חיוב תפילה שהוא מדרבנן, אבל למבואר במשנה ברורה כטעם הפרי חדש שעוסק בחפצי שמים אינו בכלל האיסור אם כן יש לומר כן גם לגבי קריאת שמע שכיון שעוסק בחפצי שמים אינו צריך להקדים ולקרוא קריאת שמע, ובאמת שבמשנה ברורה (סימן פ"ט סק"ה) כשהביא את דין זה של הכנת צרכי שבת קודם התפילה לא כתב שיקרא קריאת שמע קודם, ובשולחן ערוך הרב (סימן ר"ג ס"א) כתב "ובלבד שיקרא קריאת שמע מקודם שמה יעבור זמנה עד שיקנה אבל התפלה נמשך זמנה יותר", ומשמע בדבריו שאם יש לו שהות לקרוא קריאת שמע לאחר מכן בזמנה אינו צריך להקדים ולקרוא, ואולם יתכן שחששו בזה שמה ימשך ויפסיד קריאת שמע ולכן הצריכו להקדים ולקרוא קריאת שמע בכל אופן, ומשום כך גם לגבי תפילות באופן שמסתפר קודם התפילה יראה לקרוא קודם קריאת שמע.

11. בכדי שלא יפסיד את מצוות קריאת שמע בברכותיה, וכמבואר במשנה ברורה (סימן מז סק"א) על דברי הרמ"א שם שכתב שטוב לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד אחר קריאת שמע שאומרים קודם התפילה על סדר הקרבות כי לפעמים שוהים עם קריאת שמע לקרותה של בזמנה, וכתב המשנה ברורה שיכיון שלא לצאת בזה ידי חובה אלא אם כן יירא שהציבור יעברו את זמן קריאת שמע, בכדי שלא יפסיד את קריאת שמע בברכותיה, ועל כן באופן זה שצריך לקרוא קריאת שמע קודם שיסתפר יתנה כאמור, ובכך לא הפסיד מצוות קריאת שמע בברכותיה כראוי מחד, וקיים את דינו לקרוא קריאת שמע קודם שיעשה מלאכה מאידך.

12. במשנה במסכת פסחים (ג' ע"א) שנינו "מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות עושין, מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין", והקשטה הגמרא מפני מה נקט התנא ערב פסח הרי ערב שבת גם כן אסורה וכפי ששינוי בברייתא "העושה מלאכה בערבי שבתות ויו"ט מן המנחה ולמעלה אינו רואה סימן ברכה לעולם", ותירצה הגמרא שני תירוצים לחלק בין מלאכה בערב פסח לבין ערב שבת, [א]. שמלאכה בערב שבת נאסרה מזמן המנחה, ואילו מלאכה בערב פסח נאסרה מחצות, [ב]. מלאכה בערב פסח אסורה ומנדין את העובר על כך, ואילו העושה מלאכה בערב שבת אינה אף מנדיים אותו על כך אלא שאינו רואה סימן ברכה, ומתבאר בגמרא שיתירין הראשון גם בערב שבת יש איסור מלאכה אלא שהוא חלוק בזמן מערב פסח שהוא רק מן המנחה ולמעלה ולא מחצות, ואילו לתירוצו השני בערב שבת אין איסור כלל ורק שאינו רואה סימן ברכה, ולפי זה אין משמעות לזמן מנחה.

ובשולחן ערוך (סימן ר"ג סק"א) פסק שהעושה מלאכה בערב שבת מן המנחה ולמעלה אינו רואה סימן ברכה, וכתב "יש מפרשים מנחה גדולה, ויש מפרשים מנחה קטנה", ולכאורה

לקבלת הגיליון למייל יש לשלוח הודעה לכתובת azamera717+subscribe@googlegroups

ברכת ישר כח
להרב רוני ליקר שליט"א
על סיועו בהדפסת הגיליון

לתרומות והנצחות, להערות והארות, ולקבלת
העלון במייל ניתן ליצור קשר 052-7175517
a0527175517@gmail.com

ברכת ישר כח
להרב אריה שינפלד שליט"א
על סיועו בהדפסת הגיליון

מסביב לשולחן

עורך - הרב שלמה רוזנשטיין

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא ספרה בעיון בהלכה באגדה ובמסור

משולחן גבוה

הרב מאיר שולביץ

עיקרי הענין

מין הגאב"ד הגר"נ קרליץ שליט"א

אדם הנברא בספר יצירה למנין עשרה

על אדם שנברא ע"י ספר היצירה, עיין מ"ב (ס' נה ס"ק ד') אם מצטרף לעשרה ולכל דבר שבקדושה, שציון לתשובת חכם צבי (ס' צ"ג), והנה אם דנים אם אפשר לצרף למנין אז הוא יהודי ולא רק אדם, ולכן נראה דלברוא אדם ע"י ספר היצירה, אין בזה איסור של לא תעשון אתי. [ועי' חזו"א ס' קט"ז א'].

(חוט שני י"ד ס' קמא)

הקורא עם הש"ץ נקרא בעשרה

בש"ע א"ח [ס' תרפ"ה ס"ז] כתב, י"א שפרשת זכור ופרשת פרה אדומה חייבים לקרוא מדאורייתא, לפיכך בני הישובים שאין להם מנין צריכים לבוא למקום שיש להם מנין בשבתות הללו כדי לשמוע פרושיות אלו שהם מדאורייתא.

והנה בהל' קריאת התורה [ס' קמ"א ס"ב] כתב, ומ"מ צריך הוא [העולה] לקרות עם הש"ץ כדי שלא תהא ברכתו לבטלה. ובמ"ב שם [ס' ק"י] דלא מסתבר שיבדק העולה על קריאת הש"ץ. ונראה דאף בקריאת פרשת זכור ופרשת פרה אדומה העולה לתורה גם קורא עם הש"ץ וחשיב שקורא בעשרה ולא כקורא ביחודי, כיון שקורא יחד עם הש"ץ שכולם שומעים ממנו, גם הוא נכלל בכלל העשרה.

(חוט שני ענינים שבסוף הל' ריבית)

גדר עשרה בקריאת מגילה

כתב המשנ"ב (ס' תרצ סקס"א) דט"ו שחל בשבת שמקדימין קריאת המגילה ל"ד דינו כקריאה שלא בזמנה, וצריך לחוש לדעת הראשונים שצריך עשרה לעיכובא, וא"כ בדליכא עשרה לא יברכו על קריאת המגילה. אולם בחזו"א (ס' קנ"ה סק"ב) כתב כמה צדדים להקל, וס"ל דאפשר להקל ולקרות בלא עשרה.

אמנם למעשה ודאי אפשר לכתחילה לקרות מגילה בעשרה נשים או קטנים שהגיעו לחינוך, [ע"ש במ"ב ס"ק ס"ג] או עשרה ששמעו כבר קריאת המגלה [ע"ש בחזו"א], משום דגדר עשרה בקריאת המגילה אינו כדין עשרה בדבר שבקדושה אלא משום פדסומי ניסא, וגם בכה"ג אינא פרסומי ניסא.

(חוט שני ענינים שבסוף שבת ח"ד)

אבל מ"מ מסיק שלגבי הדין של מעלת ציבור בעשרה זה כתב מסתבר שמחללי שבת אין מצטרפין. נוקצ"ב בד' גדר החילוק בין הדין של דבר שבקדושה כ"י, לגבי הדין של דין ציבור.

ג] בגדר עשרה בדבר שבקדושה כמה צריכים להיות מחוייבים. הנה בסוגיא במגילה [כג ב] הובא דין "פורסין על שמע" שצריך להיות בעשרה. ופירש רש"י: "פורסין, מנין. הבא לכית הכנסת לאחר שקראו הצבור את שמע, עומד אחד ואומר קדיש וברכו וברכה ראשונה שבקריאת שמע, פורסין לשון חצי הדבר". ובתוספות (שם ד"ה ואין) ביארו שכוונתו ל"בני אדם שכאו בכית הכנסת אחר שהתפללו הצבור, ורוצים לומר קדיש וברכו, צריך עשרה". והביאו התוספות את מחלוקת התנאים במסכת סופרים.

ולדעת רבנו תם מבואר במסכת סופרים דין צירוף למנין של אנשים שעדיין לא שמעו קדושה וברכו עם מי שכבר שמע, אשר לפי תנא קמא "אין אומרים קדיש וברכו פחות מעשרה", דהיינו צריך שכל העשרה עדיין לא התפללו. לפי "רבנותנו שבמערב" די בכך שיש שבעה שלא שמעו עם שלשה אחרים, "ויש אומרים אפילו בששה". ובספר הישר כתב רבנו תם, שאפילו בחמשה שלא שמעו [מתוך העשרה] מותר לומר דברים שבקדושה. ועוד הביאו התוספות, כי תלמידי רש"י פירשו משמו "שאפילו בשביל אחד שלא שמע [דברים שבקדושה] יכולים הם לפרוס על שמע, ואפילו אותו ששמע כבר יכול להוציא אותם שלא שמעו. ורבנו תם לא היה רוצה לעשות אפילו לעצמו". דיינים אלו נפסקו בש"ע [או"ח סימן טט], מדברי מסכת סופרים, למד הכסף משנה בדעת הרמב"ם, שמתפללים "תפלת הציבור" אפילו אם מקצתם כבר התפללו ויצאו ידי חובתם, בתנאי "שיהיו רוב העשרה לא התפללו". וכתב הכסף המשנה: "ומפרש רבנו [הרמב"ם] כרבינו תם, ופסק כיש אומרים [במסכת סופרים] משום דבכל דוכתא אשכחן דרובו ככולו".

ומבואר בדעת רבנו תם, שלמד מזה שנאמר במסכת סופרים בדין אמירת קדיש וברכו, לענין פורסין על שמע, דהיינו לעבור לפני התיבה ולומר קדושה - כי ניתן להרכיב מנין לאמירת דברים שבקדושה מצידוף רוב אנשים שלא שמעו והם "מחוייבים בדבר", עם מיעוט שכבר יצאו ידי חובתם. ובאר הכסף משנה שהצידוף מועיל מדיו "רובו ככולו".

והנה יש לדון האם [ד' רובו ככולו לגבי תפילה בציבור]. והנה יש לדון האם דין "רובו ככולו" נאמר גם בציבור מנין עשרה לדין תפילה בציבור, ונפסק מינה - האם צריך עשרה שיעמדו להתפלל ביחד שמונה עשרה, או די בששה [מתוך עשרה שנמצאים בבית הכנסת]. ובדעת המשנה ברורה לכאורה מצינו בזה סתירה. במקום אחד (והוא בסימן צט ס"ק ה) הביא את דברי המג"א, שכתב: "דאם אין שם ששה שלא התפללו לא יתפלל הש"ץ בלחש רק יתחיל מיד בקול רם, דהא עיקר הכונה בהחזרה בזה הוא רק משום קדושה, ויאמר הג' ראשונות בקול רם והשאר בלחש. אבל כשיש רוב מנין, הם כמו ציבור גמור". ומפורש בדבריו כי "רוב מנין", דהיינו ששה שלא התפללו - "הם ציבור גמור". אולם במקום אחר (ס"ז ס"ק ט) הביא המשנה ברורה את דברי החי' אדם "תפילה בציבור הוא תפלת שמונה עשרה, דהיינו שיתפללו עשרה אנשים שהם גדולים ביחד. ולא כמו שחושבין ההמון שיעיקר להתפלל בעשרה הוא רק לשמוע קדיש וקדושה וברכו, ולכן אינם מקפידין רק שיהיו עשרה בבית הכנסת, וזהו טעות". ופשטות משמעות הדברים [וכן הביק בשו"ת אגרות משה (ה"א בסימנים כח-כט) בדעת החי' אדם], שתפילה בציבור נחשבת רק תפילה שבה עשרה שעדיין לא התפללו. וצ"ע.

ה] הכנת הצדדים בזה. האם צריך עשרה שיעמדו להתפלל ביחד שמונה עשרה, או די בששה מדיו להתפלל בציבור. בגמ' סנהדרין [ע"ד ב'] דרשו מן הפסוק בפרשתנו [יד פסוק כז] לעדה הרעה הזאת - מכאן שאין עדה פחותה מעשרה מעשרה ישראלים ע"כ. והיינו דכאן היו המרגלים לכב' יהושע וכלב היו עשרה, ונ"מ בזה לכל דבר שבקדושה כגון קדיש וברכו ועוד דברים שאין אומרים בפחות מעשרה, וכן לענין קידוש השם בפרהסיא דילפתן מפ' דפ' אמור ונקדשתי בתוך בני ישראל וכתב במעשה דקרא הבדלו מתוך העדה הזאת, וילפינן מקודם עדה דקרא מעדה דמרגלים מה כאן עשרה ישראלים אף התם עשרה מעשרה ישראלים, ושוב ילפינן תוך דונקדשתי מתוך בני ישראל מתוך דהבדלו מתוך העדה, דפרהסיא זו היא עשרה בני אדם ישראלים - והנה בגמ' מגילה דף כג ע"ב, ושם במשנה. אין פורסין על שמע, ואין עובדין לפני התיבה, ואין נושאין את פניהם, ואין קורין בתורה, ואין מפטירין בנביא, ואין עושין מעמד ומושב, ואין אומרים ברכת אבליים ותנחומי אבליים, וברכת התנים, ואין מזמנין בשם פחות מעשרה, ובקרקעות - תשעה וכו', ואדם כיצא בהן. ובגמרא שם. מנא הני מילי? אמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן: דאמר קרא ונקדשתי בתוך בני ישראל - כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה. מאי משמע? - דהני רבי חייה: אתאי תוך תוך, כתיב הכא ונקדשתי בתוך בני ישראל, וכתב התם הבדלו מתוך העדה, ואתאי עדה עדה, דכתיב התם עד מתי לעדה הרעה הזאת, מה להלן עשרה - אף כאן עשרה. [והנה בפשטות חלפותא היא רק לגבי שחזין דעדה זה עשרה ולכן לא אכפ"ל בזה שחזי רשעים וכו' פורים, אבל עיון להלן באות ב' שחזי הגמרא "צ"ל חזיתא מזה שרשעים מצטרפי לרוב שבקדושה].

ב] לצרף למנין מחללי שבת. באגרת הרמב"ם (אגרת השמד) כתב: וכן אין ראוי להרחיק מחללי שבתות ולמאוס אותם אלא לקרבם ולזרזם לעשיית המצוות, וכבר פירשו רבותינו ז"ל, שהפושע אם פשע ברצונו כשיבוא לבית הכנסת להתפלל מקבלים אותו, ואין נוהגים בו מנהג בזיון. וסמכו על זה מדברי שלמה שאמר לא יבזו לגנב כי יגנוב כלמלא נפשו כי ירעב. אל יבזו לפושעי ישראל שהם באים בסתר לגנוב מצוות. ע"כ. משמע מדברי שמקבלים אותם, אבל צירוף למנין עדיין לא מוכח מיד. ובאר הדור (ס' ע"א) כתב, הכת הנקראים קראים פסולים מלהצטרף למנין לקדיש ולתפלה ולזימון, שהרי אינם מורים בדברי חז"ל, ואי אפשר להצטרף עמם בדבר שחז"ל תיקנו, ובדאי שהוא אסור. וראיתי שציינו לביאור הגר"א בתיקוני הוזהר (תיקון כ"א נב ע"א ד"ה לא) שכתב, שכל זמן שנמצאין באחדותו יתב' אפילו עשרה עבירות אינו נמזר לכל התורה, ואף על פי שבת ישראל הוא, ומצטרף למנין, ונכללת תפלתו בכלל ישראל. ועוד פוסקים רבים התמירו אף הם בדין זה ובעיהם שו"ת זכתי צדק ג קסב שו"ת צבי לתפארת לט וכן פסקו בשו"ת חכם צבי לה, שו"ת משיב דבר ט שו"ת מנחת יצחק [ח"ג כו, ח"ו ט] וראה בשו"ת אור לציון [ב' עמ מה אות ה] שהמחלל שבת בפרהסיא אינו מצטרף למנין, וכן משמע מדברי שו"ת שבת הלוי [ח"א כ] שכתב מומר להכעיס או לחלל שבתות אסור בכורח ואין לי להאריך בפשוט דאסור להתפלל בקהל כזה כיון דבעו"ה אינם בגדר בני ישראל בדיני מצות וצורך מנין לכן טוב שיפדוש מהם והמנום. והנה בשו"ת אגרות משה אורה חיים חלק א סימן כג, כתב נשאלתי אם יש בשעת הדחק לצרף מחללי שבתות לעשרה, והשיב דכלפי הדין של דבר שבקדושה שצריך עשרה, אף מחללי שבת מצטרפים, דהא כיון שמקרא אחד ילפינן הדין בקדוש השם ליהרג בשאר עבירות שהוא בעשרה, והדין שאין אומרים דבר שבקדושה בפחות מעשרה, ולכן עשרה ששבקדושה השם ליהרג הוא מחוייב אף לשם כשרם פורים ומומרים אם אף הם מישראל, כדמוכח כן מהא דסנהדרין דף ע"ד דרשית בעית ר' ירמיה בתשעה ישראל ונכרי אחד שאינו מחוייב אלא בכלולו ישראל דאתאי תוך תוך ממרגלים שהיו כולחו ישראל כפרשי' והתם הא היו כופרין בפרהסיא שגרעי ממחללי שבתות עיי' בערכין דף ט"ו אלמא שלזה עדיפי מומרים מנכרים א"כ בהכרח שגם לענין לומר דברים שבקדושה מצטרפי.

"רובו ככולו", יש לבאר על פי חקירת הגר"ח מברסק אשר הביאה (ברכת שמואל: יבמות סכ"א) האם מועיל דין "רובו ככולו" לצירוף עשרה בקריאת התורה ובחזרת הש"ץ. מצד אחד ניתן להבין שחיוב קריאת התורה וחזרת הש"ץ "חל על עשרה ביחד דווקא, וכל זמן דליכא עשרה, ליכא חיוב של קריאת התורה וחזרת הש"ץ". אך מצד שני, יתכן שחיוב קריאת התורה וחזרת הש"ץ "חל אפילו על אחד, אלא דדין הוא דאינה נאמרת אלא בעשרה". - ואמר הגר"ח, שאם נאמר שהחיוב נעשה דווקא על ידי עשרה ביחד, לא שייך בזה דין "רובו ככולו", שהרי עדיין

הגאון רבי נתן זוכובסקי שליט"א ראש ישיבות גאון יעקב - חכמה ודעת

בגדר דין דבר שבקדושה בעשרה

הרמב"ם בהל' תפלה פ"ז הי"ז כתב דיחיד מדלג את קדושת יוצר כיון שאין היחיד אומר קדושה, אולם בכ"מ שם הביא מהפוסקים שאע"ג דאין דבר שבקדושה פחות מעשרה, היינו דוקא כגון קדושה שבתפלה שאנו אומרים נקדישך כמו המלאכים, אבל בקדושת יוצר אין אנו מקדישין אלא אנו מספרים איך המלאכים מקדישים, והביא הכ"מ שם דבנו של רבינו העיד על אביו שכתב בשתשובה בכת"י שיחיד יכול לומר קדושת יוצר, וחזר בו ממש"כ בהל' תפלה שאין יכול לאמרה.

ובביאור הפלוגתא בזה נראה, דהנה יש להסתפק בהא דמצינו דאין דבר שבקדושה פחות מעשרה, האם הוא דין בחפצא של דבר שבקדושה שלא יאמר בפחות מעשרה, דאמירת קדושה בעי עשרה, או דהוא דין דכדי לקדש את ה' בעינן עשרה, והיינו דכשצריך לקדש ע"י אמירת קדושה בעינן עשרה. וי"ל דהרמב"ם - כגירסתנו - שסובר שיחיד אינו אומר קדושת יוצר, הוא משום דס"ל דדין דבר שבקדושה בעי עשרה הוא בחפצא של הדבר, וא"כ גם ביוצר אומר קדושת יוצר, הוא משום דס"ל דדין דבר דכל הזכרת דבר שבקדושה בעי עשרה, אבל הפוסקים שחלקו סברו שהוא דין בקדושה ה', ולכן סוברים דזה שייך רק כשבא לקדש, אבל כשמזכיר איך אומרים המלאכים לא בעינן עשרה.

וראיתי בשו"ת מן השמים (אות פ') שכתב, ועוד שאלתי על קדושה שקודם ק"ש שיש אומרים שמותר ליחיד לאומרה וי"א אסור דתנן כל דבר שבקדושה אינו בפחות מעשרה, והשיבו למה תאמר יעקב וגלוי וידוע ונתקדשתי בתוך בני כל קדושות אינם בפחות מעשרה, עשרה בטלנין עומדין לפני כל היום ובהם קדושת עומד ואין פותחין בקדושה בלתי, ושמי הנקרא בקדושה אינו ביחיד לעולם, עכ"ל. ונראה מדבריו כמשנ"ת בדעת הר"ם דהדין עשרה בדבר שבקדושה, אינו דין בקידוש ה' שכשבא לקדש את השם צריך לעשותו בעשרה, אלא הוא דין בחפצא של הקדושה שאינה נאמרת בפחות מ'ל, וזהו שכתב שם ד"שמי הנקרא בקדושה אינו ביחיד", דשם שנאמר בקדושה, נאמרו בו הלכות היאך לאומרו ואסור לאומרו ביחיד. והנה לגבי הקדושה דובא לציון, עי' בהג"מ שכתב בשם רש"י, מצאתי דיחיד אומר קדושה דיוצר שאינו אלא סודר, דתניא במסכת סופרים קדושה ביוצר אור ושבסדר קדושה אפי' יחיד אומר מפני שהוא כסודר, וכן הורה מורי רש"י. ונראה מבואר בדבריו דלהני דסברי דקדושה דיוצר אין היחיד אומרה, א"כ ה"ה בקדושה שבסדר קדושה (והיינו בובא לציון) אין היחיד אומרה.

ובאמת דכן מבואר גם בדברי הרמב"ם, דהלא ברמב"ם הל' תפלה פ"ז, דאיירי שם בתפלת יחיד כתב, דלאחר התפלה ישב ויפול על פניו ומתחנן ומגבי' ראשו ומתחנן מעט והוא יושב בדברי תחנונים, ואח"כ יקרא תהלה לדוד ויתחנן כפי כחו ויפטר למעשיו, ולא הזכיר כלל בתפלת היחיד שאומר קדושה דסדרא, אבל בפרק ט' מהל' תפלה, דאיירי שם הרמב"ם בתפלת הצבור, הביא שם בהלכה ה' קדושה דסדרא דאומר השליח צבור וכולם עונים קדוש יעו"ש, ומבואר מדברי הרמב"ם דגם קדושה דסדרא לא נאמרת ביחיד.

וביאר הדבר הוא כמש"נ, דלשיטות שאין אומרים קדושה דיוצר בפחות מעשרה, בהכרח שאין הגדר שבמקום שמקדש את ה' בעי עשרה, שהרי בקדושה דיוצר אינו בא לקדש את ה' אלא לומר היאך המלאכים מקדישים את ה', ובהכרח דלהנך שיטות, עצם אמירת החפצא דדבר שבקדושה בעי עשרה, ולפיכך להנך שיטות גם בקדושה דובא לציון שאומר שם הקראי דקדושה, גם שם אינו נאמר אלא בעשרה. והעיר לי בזה גאון אחד, דלפ"מ שנתבאר בדעת הרמב"ם שהחפצא דדבר שבקדושה בעי עשרה, ואפי' אינו מקדש עכשיו את השם, א"כ יהא אסור גם כשלומד בנביאים יהיה אסור לומר קראי דקדושה שלא בעשרה, שהרי החפצא דקראי טעונין עשרה.

אולם י"ל דאף אי נימא כמשנ"ת דחפצא דדבר שבקדושה טעון עשרה, כ"ז כשאומר בתורת אמירה של דבר שבקדושה ואף שאינו מקדש ד' עכשיו, הרי מכיון שאומר היאך המלאכים מקדישים הוי ג"כ אמירת דבר שבקדושה ובעינן עשרה, אבל כשאומרה בנביא לא הוי אמירת דבר שבקדושה ורק הוי לימוד דברי תורה, ובוזה לא נאמר דין עשרה, דכל שאומרה ולומדה בתורת ת"ת ליכא בזה דיני דבר שבקדושה, ורק דין תורה אית ב' ככל התורה, וליכא בזה דין עשרה (דברי הקודש תפלה)

המשך

עיקרי הענין

אין כאן חיוב כלל "ואפילו מיעוט חיוב ליכא, דהרי החיוב הוא חל דווקא על ידי עשרה". ברם אם נאמר שחיוב קריאת התורה וחזרת הש"ץ חל אפילו על אחד, אלא שיש דין שדברים אלו נאמרים בעשרה, ודאי שייך בזה דין "רובו ככולו", שהרי "איכא רוב חיוב ומיעוט פטור, ודין הוא בכל התורה כולה דאמרינן רובו ככולו". דברי הגר"ח נאמרו לענין חיוב קריאת התורה וחזרת הש"ץ, אך לכאורה יסוד הספק יתכן גם לענין חיוב תפילה בציבור. הגר"ח לא פשט את חקירתו. אולם ראה בחתם סופר או"ח סי' ק"מ, שהגדיר בדבריו הברורים את דין רובו ככולו, וז"ל: "ולפע"ד לא שייך רובו ככולו אלא מתוך כולו, דמסנהדרין ילפינן דבעינן רוב מתוך כל. אבל אם לא נתוועדו רק רוב סנהדרין אינו כלום, וה"ל לעולם שדינן המיעוט בחר הרוב. אבל כולו בפנינו, כגון י", הוה עדה לדבר שבקדושה, ואם ז' מהם לא שמעו קדיש וברכו, נמשך המיעוט אחר הרוב, אבל אם רק נתוועדו ז' לא אמרינן דבר שבקדושה".

[ו] ההכרעה בזה. מדברי החתם סופר הנ"ל, למד, בשו"ת מנחת יצחק [ח"ט ס"ו] - כי ששה שלא התפללו בציבור ארבעה שאינם מתפללים כעת "הוי ככולו, משום דכולו לפנינו, ונחשב לתפילה בציבור". וכן נקטו להלכה ולמעשה, אם כי גם לדעתם, ודאי לכתחילה יש להתמיר ולהתפלל בעשרה שעדיין לא התפללו. - אולם לדעת רבי משה פיינשטיין בשו"ת אגרות משה, וכפי שחזר עליה בכמה מתשובותיו, מעלת תפילה בציבור היא דווקא כאשר כל העשרה מתפללים, ולא מועיל רוב מנין, וכדבריו: "ומה שהוזכר שסגי ברוב מנין, הוא רק לענין לומר דבר שבקדושה. והטעם פשוט, דלא שייך ענין רובו ככולו על שיעורים, דבכל שיעורים אף משהו מעכב, ולכן גם בשיעור דמספר אין שייך רובו ככולו, שאין לפחות אף משהו כמה שנאמר. ורק כשיש עשרה שהוא כל הסך צריך לחשיבות צבור, והנדון הוא רק כמה צריכים להיות מחוייבים באמירת הדבר שבקדושה כדי שיוכלו לומר, בזה שייך דין רובו ככולו, שכיון שהרוב מחוייבים נדון כמו שכולן חייבים ויכולים לומר". ואמנם בסוף דבריו (סימן ל) כתב האגרות משה שאכן מלשון הרמב"ם בהלכות תפילה משמע שגם לששה מתפללים מתוך העשרה יש דין תפילה בציבור, ובפטר על פי דברי הכסף משנה. אלא שטען האגרות משה כי דברים אלו נסתרים מלשון הגמרא בברכות "ומנין לעשרה שמתפללים ששכניה עמהם, שנאמר אלקים נצב בעדת אל", שמפורש כי מעלת תפילה הציבור הוא ב"עדה" שהם עשרה. וכדעת האגרות משה, שמעלת תפילה בציבור היא דווקא כאשר כל העשרה מתפללים, ולא מועיל רוב מנין,

דבר שנקדושה בעשרה

אליהו יש להתבונן לענין מי שמתנהג רגיל ולא עושה שום דבר מזונה רק כדבר אחד נשתכזה דעתו וסבירא ליה שהוא הגואל, ועליו נאמר את צמח דוד, [פשוט הוא שכל משיחי השקר לדורותיהם אפשר היה לצרף למנין משום שלא היו שוטים אלא רמאים, רק שא"ל היה לצרפם מחמת שהחטאו את הרבים]. נקודת הדיון, האם לשוטה יחשב שהרי הרמב"ם כ' כהל' עדות כי שוטה לדבר אחד שוטה הוא.

מאבד והנה ידוע כי שיטת ראשונים מהר"ם מרוטנבורג ר' אביגדור ר' שמואל מזפירא, הו"ד בב"י אכן העזר סי' קי"ט וסי' קכ"א, כי גדר שוטה הוא רק הכתוב במס' חגיגה, דהיינו הולך בדרך יחיד, לן בביה"ק, קורע כסותו, כל אחד מאלו לבדו, וכן, אם מאבד מה שנותנים לו. ויש לתמוה על דבריהם, הרי דוד בננותו את טעמו לא היו לו סימונים אלה, אלא כתוב ו'יתהולל בידם ויתו על דלתות השער ויורד רירו אל זקנו', ומדוע א"כ אמר עליו אכיש 'חסר מזוגעים אנכי', והרי לדברי רבותינו אלה אינו משוגע.

והנראה לומר בזה דכו"ע לא פליגי כאשר אדם שוטה לחלוטין ומנותק מסביבתו דאין מעשיו כלום ולא מצטרף למנין וכל דבריהם באו לענין אדם המיתהלך בין הבריות ויש לו את סימוני הגמ' בחגיגה עליו אמרו כי גם הוא שוטה יחשב אף שמתהלך הוא עם הבריות.

ומשום כך אמר אכיש על דוד חסר מזוגעים, משום שהיה נראה מנותק מן הבריות.

נמצא א"כ שונים א"ל לצרף לדבר שבקדושה, או מנותק מן הבריות, שנראה עליו שהוא בעולם אחר או מי שעושה את סימוני הגמ' בחגיגה.

סתירה והנה הביאור"ל בס' נ"ה הק' כי דברי השו"ע סתרי אהדדי, משום שבהל' תפילה מפורש כי שוטה לא מצטרף ובהל' זימון סי' קצ"ט סעי' י' מפורש כי אפשר לצרף שוטה, ובספר לחם חמודות תי' שיש להבדיל בין שוטה גמור לשוטה שאינו גמור, ולא ביאר מיהו שוטה שאינו גמור שאפשר לצרפו למנין.

שוטה אמצע והנראה בזה כי יש כמה דרגות והגטוה בהם הוא דין 'פתאים ביותר' שכ' הרמב"ם בהל' עדות שפסולים לעדות, מסתבר כי לעניינים אחרים הרי הם ככל אדם, ורק לעדות פסולים בגלל שאינם חריפים, [ולפ"ז מסתבר מאוד כי בן י"ג שיש לו בתסמונות והוא מתהלך בין הבריות כאחד האדם אפשר צרפו למנין], והדרגה הנמוכה ביותר הוא מי שמונותק מן הבריות כליל, וכל מעשיו שגועין, ובדרגות האמצע שאותם ניתן לצרף למנין משום שאינם שוטים גמורים, נראה שהם אומרי המשיח. ומשום שאמירה כזאת שלא מתבטאת כמעשים היא שיטת דעת חמור, אבל כיון שאינה מעשה ולא מפריעה להתנהלות של האיש בחיי המעשה, דומה הוא לכל אלו עם שגועין גדלות מסוגים שונים שהיו מאז ומעולם.

'דבר שבקדושה בעשרה'

השו"ע ביני קדיש כותב: 'אומרים קדיש ואין אומרים אותו בפחות מעשרה' וכך גם כתב בדיון 'פורס על שמע' אחרי שהביא את הסדר ל'בני אדם שהתפללו כל אחד בפני עצמו ביחיד ולא שמעו לא קדיש ולא קדושה' 'עומד אחד מהם ואומר קדיש וברכו וכו' וזה נקרא עובר לפני התבה ואין עושין דברים אלו בפחות מעשרה משום דהוי דברים שבקדושה'.

המש"ב בהלכות קדיש ס"ק ב' כותב: 'ובענין עשרה שכל דבר שבקדושה כגון קדיש וקדושה וברכו וקריאת התורה ונשיאת כפים אין אומרים אותו בפחות מעשרה שנאמר 'ונקדשתי בתוך בני ישראל' וילפינו בגזרה שוה ד'תוך' 'תוך' ממרגלים דכתיב 'עד מתי לעדה הרעה הזאת' יצאו יהושע וכלב נשאר עשרה וקראוין עדה'.

המקור לדיון 'דבר שבקדושה בעשרה' הוא מהגמרא במגילה על המשנה 'אין פורסין על שמע'. 'מנא הני מילי... דאמר קרא 'ונקדשתי בתוך בני ישראל' כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה' ומביאה הגמרא: 'דנתי ר' חייא אתאי 'תוך' 'תוך' כתיב הכא 'ונקדשתי בתוך בני ישראל' וכתבי התם 'הבדלו מתוך העדה' ואתאי 'עדה' 'עדה' דכתיב התם 'עד מתי לעדה הרעה הזאת', מה להלן במרגלים עשרה אף כאן בקורח עשרה ונחזור להיקש 'תוך' 'תוך' 'מ'תוך' שנאמר בעדת קורח 'לתוך' שנאמר ב'ונקדשתי'.

הילפותא הזו צריכה לכאורה ביאור. ההיקש 'תוך' 'תוך' מקורח ועדתו לא מספיק שהרי שם היו הרבה יותר מעשרה ולכן צריך לימוד 'עדה' 'עדה' ממרגלים שהיו עשרה לעדת קורח שגם הם עשרה. זה פלא, לא נמצא לימוד להלכה 'כל דבר שבקדושה צריך עשרה' אלא בשילוב עדת קורח ועדת המרגלים?

מה עוד שבירושלי במגילה מצוין לימוד 'תוך' 'תוך' אחר: 'אמר רבי סימון נאמר כאן 'בתוך'. מפרש ה'קרבן העדה': 'ונקדשתי בתוך בני ישראל' ונאמר להלן 'ויבואו בני ישראל לשבור בתוך הבאים' מה 'תוך' שנאמר להלן עשרה'. שנים עשר האחים ללא יוסף ובנימין הרי עשרה 'אף כאן עשרה'. 'אמר ליה רבי יוסי בי רב בון אם מתוך את למד סגין אינון' מפרש 'קרבן העדה' 'דאב' 'תוך הבאים' כתיב והבאים היו הרבה מלבד בני ישראל'. אומר הירושלמי: 'אלא נאמר כאן בני ישראל ונאמר להלן בני ישראל מה להלן עשרה אף כאן עשרה'. 'ויבואו בני ישראל לשבור בתוך הבאים' בני ישראל השבטים היו עשרה כך 'ונקדשתי בתוך בני ישראל' בתוך עשרה.

הרמב"ם בהלכות תפילה אחרי שכותב: 'וכל דבר שבקדושה לא יהא אלא בתוך עדה מיישראל שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל' מביא בהלכה הבאה: 'וצריך להיות העשרה כולן במקום אחד ושליח ציבור עמהן במקום אחד'.

מביא שם ב'הגהות מיימוניות': 'כתב מורי רבינו בתשובה דאפילו אם התחיל אחד מן העשרה להתפלל כבר ביחיד ואינו יכול לענות עמהן ואין כאן אלא ט' שיכולין לענות כיון שהוא בבית הכנסת עמהן... ונקדשתי בתוך בני ישראל קריין ביה דאכל ביה עשרה שכתנתא שריא'.

לכאורה מצאנו כאן טעם ולימוד חדש ב'ונקדשתי' ל'דבר שבקדושה בעשרה'. כיון שעל עשרה שכינה שורה זה מאפשר לומר דבר שבקדושה.

למדנו אם כן כי המציאות של 'כל בי עשרה שכינתא שריא', שבכל מקום שיש עשרה שורה השכינה, זה גופא מחייב שבכל דבר שבקדושה יהיו עשרה כדי שתשרה השכינה כשאומרים דבר שבקדושה. לפי זה מובן הלימוד מ'במקהלות ברכו' כאשר יש קהל של עשרה תוכלו לברך את ד'.

אבל אם הלימוד הוא מ'ונקדשתי בתוך בני ישראל' המשמעות היא שרצון הבורא הוא שתהיו עשרה ותקדשו את שמי. כאשר מתאספים עשרה יהודים ל'דבר שבקדושה' הם מיצרים קדושה והקב"ה מתקדש על ידם. אולי זה הבדל בין איתערותא דלעילא ואיתערותא דלתתא. מי יזום פה את הקדושה של עשרה. האם הקב"ה שמשרה שכינה על כל עשרה או כל עשרה שמתאספים לדבר שבקדושה יוצרים קדושה ומקדשים את הקב"ה.

שני הדברים אמת. תרוויהו אית בהו בישראל. מחד הקב"ה דורש ומצפה מאתנו: 'קדושים תהיו' 'והתקדשתם' 'אנשי קודש תהיו' ל'יחד עם זאת יש מצבים שהקב"ה מזכיר לנו כי עם קדוש אתה לד' אלוהיך'. נזכור ונזכר כי יצינו ל'קדושת ישראל' נשמור על קדושה זו ונהיה ראויים לה.

אין דבר שבקדושה פחות מעשרה בנשים וברשעים

בשו"ת דבר שמואל (סי' ס"ג) חקר [הובא בגליון מהרש"א (יו"ד סי' קנ"ז על הש"ך סק"ד) ובפתי תשובה (שם סק"ז)], האם נשים ועבדים מצטרפים לעשרה להחשב פרהסיא בחילול ה', דכיון דכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל, ומזה יליף בסנהדרין [דף עד:]: דכל החיוב הוא רק בעשרה מיישראל, נימא בני ישראל ולא בנות ישראל ועבדים, וכן נסתפק האם הנאנס עצמו מן המנין, או דבעינן שיהא מפורסם ל' אנשים מלבדו.

ובמנחת חינוך [מצוה רצ"ו סק"ו] חקר בהנ"ל, וכתב דמאחר דבמגילה [דף כג:] אמרו דאין דבר שבקדושה פחות מעשרה, ויליף לה מדכתיב ונתקדשתי בתוך בני ישראל מה להלן עשרה [דיליף לה בב"ש ממרגלים] אף כאן עשרה, ואילו התם צריך עשרה זכרים מיישראל דוקא [ברכות דף מז:], וא"כ הכא נמי, וצייד דהמקדש את ה' בכלל העשרה, כמו דיליף מהך קרא גופא לענין דבר שבקדושה שבהרבה דברים המברך מן המנין.

ומצאתי להגדול ממניסק באור גדול [סי' א' בתחילתו] שכתב שהדעת נוטה דאשה מצטרפת לדיון עשרה בחילול ה', שהרי בסנהדרין [דף עד:] הקשו על אסתר למה לא מסרה נפשה על קידוש השם, הרי להדיא דאשה מצווה במצות קידוש ה', וא"כ לדעת הפוסקים דהנאנס מצטרף ל' ע"כ דאף אשה מצטרפת, [ואינו מוכרח כ"כ, דהלא אם נכרי מצווה על קידוש ה', היינו רק 'בתוך בני ישראל' כדפרש"י [סנהדרין עה. ד"ה בצינעא].

והעיר בזה הגדול ממניסק על המנח"ח הנ"ל שדימה הענינים, וכן העיר על מש"כ בספר לב שלם לדמות שני הדינים לענין צירוף תינוק בעריסה, והוסיף דבאמת מוכרח דחלוקים הם בדיניהם, שהרי לענין דבר שבקדושה בעינן 'העומדים במקו"א [פסחים דף פה:]', ואילו לענין חילול ה' סגי במה שידוע לעשרה, כמבואר בסנהדרין [דף עד:] דמעשה של אסתר היה בפרהסיא, ופי' הש"ך [יו"ד סי' קנ"ז סק"ד] דנודע ל' מיישראל.

ונראה דהדברים מחוורים ומבוארים, דלענין דבר שבקדושה הרי שעיקרו מחמת לתא דשם ציבור, וחלות שם ציבור אלא בעשרה זכרים מיישראל כשהם במקום אחד, משא"כ לענין דינא דפרהסיא, הרי אין חלות צירוף בין כל העשרה, וכל עיקרו הוא רק בשיעור הפרסום שיהא מפורסם בפני עשרה, וא"כ אפשר דאף נשים בכלל, ומאידך, כיון דעיקרו מדין פרסום, א"כ סבא היא דהוא עצמו אינו בכלל העשרה.

ונמצא מקרא אחד דיבר א'להים שנים זו שמענו, ומקרא אחד מתחלק לכמה טעמים, א. עשרה בדבר שבקדושה, ובזה פשיטא להו לחכמים דבעינן גדולים בני חורין דומיא דמרגלים, והמברך מן המנין, ובעינן שיהיו כולם במקום אחד, וכולהו משום דבעינן חלות שם ציבור, ב. קידוש השם בפרהסיא, ובזה פשיטא להו לחכמים דהעיקר תלוי בפרסום לעשרה, ובזה אף נשים בכלל, ואין הנאנס מן המנין, וככל החילוקים הנ"ל.

ונראה לפלפל דבאמת ב' מקורות חלוקים מצוין למנין עשרה האמור בקרא דונתקדשתי בתוך בני ישראל, דבמגילה [דף כג:] מבואר דיליף לה בג"ש דתוך תוך דכתיב מתוך העדה הרעה הזאת, ועדה היינו עשרה כדיליף ממרגלים [מלבד יהושע וכלב:], ואילו בירושלמי ברכות [פ"ז ה"ג] ובירושלמי מגילה [פ"ד ה"ד], יליף לה מדכתיב אצל אחי יוסף שבאו לשבור בתוך הבאים, והיה שם עשרה שבטים, וכן הביאו הראב"ן [סי' קפ"ה].

וברבינו בחיי בפר' אמור [פ"כ פל"ב] כתב, אמרו בברכות אין דבר שבקדושה בפחות מעשרה שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל וכו', מה להלן במרגלים עשרה אף כאן עשרה, ופירש ר' יעקב שאין נוסחא זו מדוקדקת, שאין להביא ראיה מעשרה מרגלים לדבר שבקדושה, אבל עיקר הנוסחא היא כתיב התם לשבור בתוך הבאים, מה להלן עשרה אף כאן עשרה, ועכשיו יביא ראיה מעשרה אחי יוסף שהיו צדיקים לדבר שבקדושה, עכ"ל.

ויש להעיר למה אי אפשר ללמוד ממנין מרגלים לדבר שבקדושה, וכי יעלה על הדעת למילף מהתם דצריך 'רשעים לדבר שבקדושה, הא מיהת ילפותא בעלמא היא דבעינן עשרה זכרים מיישראל, וצ"ע.

והנראה בזה, דהנה באגרות משה [יו"ד סי' ע"א] הקשה היאך ילפינו שיעור עשרה בדבר שבקדושה ממרגלים, והא איתא בסוטה [דף לה:] שהמרגלים דיברו כלפי מעלה, שהכנעני חזק כביכול מן הקב"ה, וכו' במנחות [דף גג:] ובערכין [דף טו:], נמצא שהמרגלים מומרים היו, ומעתה קשה מה דילפינו ממרגלים שיעור עשרה מיישראל לקידוש השם, הלא מרגלים מומרים היו ויצאו מכלל ישראל, ואין כאן עשרה מיישראל, וצ"ע.

והוכיח מזה וז"ל, מה ששאל אם מחלל שבת בפרהסיא נחשב אף כשמחלל בפני עשרה מיישראל שאינם שומרי תורה, הנה לע"ד מסתבר דנחשב פרהסיא, דהא לענין חיוב קדוש השם מפורש בסנהדרין [דף עד:] דאף לפני מומרים חייב, דהא ילפינו דבעינן דוקא כולהו ישראל ממרגלים, ונמצא שלא רק מספר עשרה ילפינו משם, אלא דבעינן ממש כי התם שיהיו ישראלים, וא"כ הוא גם במומרים כי התם שהיו כופרים.

ובאגרו"מ [או"ח ח"א סי' כ"ג וח"ב סי' יט"ט] העלה על פי ראיה זו, דיש לצרף למנין עשרה לדבר שבקדושה גם מחללי שבתות בפרהסיא ומומרים, דהלא במגילה [דף כג:] יליף מהך קרא דמרגלים לענין מנין עשרה לדבר שבקדושה, וכנ"ל. [ויעוין באו"ח שם שכתב דכ"ז לענין קדיש, אך לענין עשרה לתפילה נסתפק, דמאחר דהוא כגוי הו"ל כמי שאינו מחוייב, כדמצוין בדיון בר זביחה, ולענין תפילה בעינן 'מחוייבים, יעו"ש].

אכן דברי האגרו"מ נסתרים מדברי הפמ"ג [או"ח סי' נ"ה בא"א סק"ד] שכתב וז"ל, מומר לע"ז וחילול שבת או להכעיס בדבר אחד הרי הוא כעכו"ם ואין מצטרף, ובסעיף י"א שכתב [השו"ע] שעברין מצטרף, מיידי לתיאבון, הא לאו הכי לא, וכן הכריע במ"ב [סקמ"ו], ואמנם אין הכרח שהמרגלים היו כופרים בהקב"ה, ואף שדיברו דבר גדול כלפי שמיא, אך מ"מ להאגרו"מ דנקט שהיו מומרים, א"כ דבריו צ"ע מדברי הפמ"ג.

הלא מעתה מבוארים היטב דברי רבינו יעקב ורבינו בחיי, דלא ניחא ללמוד שיעור עשרה ממרגלים, דהלא באמת המרגלים אין מצטרפין לעשרה דדבר שבקדושה, וע"כ דילפינו מעשרה אחי יוסף שצדיקים היו. האמנם דשיעור עשרה לדיון קידוש השם בפרהסיא שפיר ילפינו ממרגלים, ואף מומרים מצטרפין לזה, דלא תיקן רבינו בחיי את הגירסא אלא מסוגיא דברכות דמיידי לענין דבר שבקדושה דבעינן עשרה כשרים.

נמצא, דדיון דבר שבקדושה ילפינו מאחי יוסף עשרה צדיקים, ודין בפרהסיא שאין זה דין ציבור, ילפינו ממרגלים שהיו רשעים, שלא היה לזה שם ציבור, ואף בנשים.

כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה

מקור הדין

בס' שעשועי אפרים ברכות (שם) כתב להעיר מה זה שונה ממנודה דנפסק באו"ח סימן נ"ה סעיף י"ב שאין מצרפין אותו, וביאר הש"ך יור"ד סימן של"ד ס"ק כ"ב "דמחמת שנעשה עברין בעבירה חמורה שנתנדה עליה אינו ראוי לחבורה", וא"כ כש"כ כופר שכל המצוות של אהבה ואחוה אין נוהגות כלפיו ומצוה לנשוא ולהאבדן כמש"כ הרמב"ם בפירוש המשניות בהקדמה לפרק חלק אחר ששנה כל ה"ג עיקרים וא"כ ודאי אינו ראוי לחבורה.

נשיאת כפים בעשרה

כפי שהבאנו לעיל דברי הגמ' מגילה כ"ג ע"ב שאין הכהנים נושאים כפיהם פחות מעשרה ולומדים זאת ממש"כ "ונקדשתי בתוך בני ישראל" כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה", וכתב הפרישה בסימן קכ"ח דאין נשיאת כפים פחות מעשרה דהוי בכלל דבר שבקדושה ואין דבר שבקדושה פחות מעשרה. אולם בחידושי המאירי ובאשכול כתבו שלומדים זאת מהפסוק "במקהלות ברכו את ה'" (תהלים ס"ח), ובחידושי הר"ן כתב (שם) "ואין נושאים כפים פחות מעשרה דכתיב "וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם" וכתב כה תברכו את בני ישראל אמור להם" ובני ישראל משמע עשרה וכו', ומשמע מדבריו שנשיאת כפים אינו מגדר דבר בקדושה אלא הוא גזירת הכתוב מיוחדת שכתוב כה תברכו את בני ישראל ובני ישראל הם דווקא עשרה. הטורי אבן (שם) מקשה על הר"ן שהרי סדר המשנה הוא "אין פורסין על שמע ואין עוברים לפני התיבה ואין נושאים את כפיהם ואין קורין בתורה בפחות מעשרה", ובשאר הדברים הטעם הוא משום דבר שבקדושה, וכיון שכתבה המשנה באמצע שאין נושאים כפיהם מוכח שגם הוא מטעם אין דבר שבקדושה וכו'. כמו"כ מעיר על מש"כ בחידושי הרשב"א (שם) שאומר טעם אחר שנשיאת כפים בעשרה מכיון שהכהן מזכיר את ה' כשאומר יברך ה' הוי ליה כזימון שצריך עשרה משום שאומר נברך לאלוקינו. ולכאורה מדברי המשנה שמנו נשיאת כפים משמע שגם זה מטעם דאין דבר שבקדושה פחות מעשרה (עי' בס' ברכת כהן עה"ת סימן ע"ח).

בערוך השלחן כתב בסימן קכ"ח עוד טעם מכיון שכתוב "ואני אברכם" אלמא דצריך השראת שכינה בשעת הברכה לכן צריך עשרה משום דאין שכינה שורה פחות מעשרה. הפמ"ג (הובא בביאור הלכה) כתב שמה שצריך עשרה לנשיאת כפים הוא רק מדרבנן והפסוק אסמכתא בעלמא, וכ"כ בחידושי הר"ן (שם) ובחידושי קרן אורה סוטה ל"ח. אולם באור זרוע ח"ב סימן תי"א משמע שהוא מן התורה שכתב "מיהו מסתברא מילתא דמדאורייתא אינו נושא כפיו אלא בעשרה אבל מדרבנן נושא אפילו ביחיד" (עי' חיי אדם ריש כלל כ"ב ובשו"ת דבר אברהם ח"א סימן ל"א).

והנה הרמב"ם בפט"ו מהלכות תפילה הלכה ט' כתב טעם הכהנים הם ממנין עשרה, והב"י הביא בשם רבינו מנוח שכתב הטעם "משום שהכהנים בכלל ברכה וכדאמרין בכתובות ח' ע"ב "ברכת חתנים עשרה" וחתנים מן המנין לפי שהם בכלל השמחה" וכתב בס' קהילות הקודש מגילה כ"ג דאם נאמר דברכת כהנים בעשרה הוא משום דבר שבקדושה פשוט שגם הכהנים מצטרפין שהעיקר שיהיו עשרה באותו מקום כדי שתהיה השראת השכינה. כמו"כ לשיטת הרשב"א שהוא משום הזכרת שם שמים גם בזה פשוט שמצטרפים דכהנים ואדרבה עיקר הזכרת שם שמים מצד הכהנים. ובע"כ צ"ל שרבינו מנוח סובר כהר"ן שהוא משום שכתוב תברכו את בני ישראל וצריך עשרה מברכים וא"כ הו"א שאין הכהנים בכלל, וקמ"ל שאף הם בכלל, והטעם משום שגם הכהנים הם מתברכים כמובא בחולין מ"ט ע"א, וזהו שדימה לברכת חתנים שאף החתנים בכלל השמחה. (עי' בס' עמק ברכה הלכות נשיאת כפים משכב"ז).

מובא בגמ' ברכות כ"א ע"ב "אמר רב אדא בר אבהו מניין שאין היחיד אומר קדושה שנאמר "ונקדשתי בתוך בני ישראל" (ויקרא כ"ב) כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה וכו', אתיא תוך תוך כתיב הכא ונקדשתי בתוך בני ישראל, וכתב התם "הבדלו מתוך העדה הזאת" (במדבר ט"ז) מה להלן עשרה אף כאן עשרה", הלימוד הוא ממחלוקת קרח ועדתו שנאמר "הבדלו מתוך העדה הרעה הזאת". כמו"כ בגמ' מגילה כ"ג ע"ב מובא "אין פורסין על שמע ואין נושאים את כפיהם ואין קורין בתורה וכו' ואין מזמנין על הכוס פחות מעשרה" ודורשים זאת שעדה היינו עשרה ממה שנאמר בפרשת מרגלים "עד מתי לעדה הרעה הזאת" (במדבר י"ד). ושם הכוונה לעשרת המרגלים שהוציאו את דבת הארץ (דיהושע וכלב לא היו בעצת מרגלים), וכמו ששם עדה היינו עשרה אנשים כך עדה המוזכרת לענין דבר שבקדושה צריך עשרה", בעה"ט כתוב דהתיבות "ונקדשתי בתוך בני ישראל" בגימטריא זהו "אין אומרים קדושה פחות מעשרה". רבינו בחיי (ויקרא כ"ב ל"ב) מביא הלימוד אחרת, דאין להביא ראיה לדבר שבקדושה שאין פחות מעשרה מרגלים, אלא לומדים ממה שנאמר באחי יוסף שבאו למצרים לקנות תבואה מחמת הרעב שחזק בארץ כנען "לשבור בתוך הבאים", מה להלן עשרה אף כאן עשרה ואחי יוסף היו צדיקים, ומשם יש ללמוד דבר שבקדושה, וכן מובא בירושלמי ברכות פ"ה ה"א. בס' בן מלך (מינצברג) עמוד קי"ד מסביר מדוע צריך עשרה דברים המנויים בגמ' מגילה הנ"ל, היות והם שבחים להשי"ת שמפאת גודל ערכם וחשיבותם הרבה אין היחיד ראוי לאמרו בפני עצמו ורק עשרה שהם בכלל עדה מישראל ראויין לומר שבחים גדולים וכשנאמרין בפחות מעשרה הוא כזלזול בכבודו יתברך, וכמו שכתב הרא"ש בברכות פ"ז סימן כ' בשם ר"ת דאף דקיי"ל כדברי ר' יהושע בן לוי (ברכות מ"ז ע"ב) דקטן עולה למנין עשרה, מ"מ יותר מקטן אחד לא דאין יקרא דשמיא לצרפו, וכ"כ בשו"ע הרב סימן נ"ה סעיף ה' "שאינו כבוד שמים לומר דבר שבקדושה בפחות מט' בני מצוות. ודין זה אינו אלא בדברים המוגדרים "דבר שבקדושה" שרק בדברים אלו קים הדין שאין זה מכבוד השי"ת לאמרם בפחות מעשרה, והן ג' דברים אמירת קדושה שבתפילת הציבור, קדיש, וברכו, כמו שכתב הר"ן במגילה פ"ג והטור סימן נ"ה, ועוד דלא נקרא דבר שבקדושה אלא קדיש קדושה וברכו אבל שאר כל הברכות והשבחים אינם נכללים בכלל זה.

בשו"ת אגרות משה סימן כ"ג מוכיח מהלימוד שלומדים ממרגלים, דהמרגלים נחשבו לעדה אף שהיו כופרים דה"ה שאפשר לצרף מחללי שבת למנין ועי' בח"ב סימן י"ט וח"ג סימן י"ד, אולם יעוין בשו"ת לב אברהם (וינפלד) סימן י"ח שמעיר על דבריו דאין אפשר לומר על המרגלים שהם כופרים הלא לא מצינו בתורה רק זה שהוציאו דבה רעה על א"י, ובפרט שרש"י מביא דכשרים היו באותה שעה ואין זה נעשו כופרים גמורים, ומסתבר שזה היה רק כשלון אחד ורק לפי עוצם גודל מדרגתם נחשב, ובפרט משמע כן מדברי הב"י או"ח סימן תק"פ שעי' ראוי להתענות בי"ז באלול שבו ביום מתו מוציאי דבת הארץ וכתב הב"י אף שכתוב "באבוד רשעים רנה" מ"מ מפני שלא זכו שתקבל תשובתם אנו מצטרעים דמסתמא שבו ולא נתקבל תשובתם, ואם נאמר דהיו כופרים למה לנו להצטרע שלא נתקבל תשובתם והמג"א (שם) ס"ק ב' מביא בשם שלה"ק שהמרגלים היו צדיקים, ויותר מזאת אין אפ"ל שהמרגלים היו כופרים הרי כופר אינו מצטרף כמבואר ברמב"ם בתשובותיו פאר הדור סימן ע"ב, ולכן הוא מסיק דזה ברור דכופרים פשוט שאסור לצרפם לכל דבר שבקדושה וגם לסתם מחללי שבת בזמנינו ג"כ לכתחילה יש להחמיר וכמו שמובא בשו"ת מספר הסופר ח"א סימן ד'.

הנושאים הבאים

קרח- פדיון פטר חמור, ואת בכור
הבהמה הטמאה תפדה (יח טו)
חקת- טבול יום, וטמא עד הערב
(יט ח).
בלק- הפסקה
פנחס- ירושת הבעל, וירש אותה

מכון ירושלים

אוצר מפרשי התורה

אוצר כל הפירושים והביאורים על התורה
בעריכה תמציתית וייחודית
להשיג בחנויות הספרים

אשת חיל

מדרשים, נפתח,
ראשונים, אחרונים, חסידות

ועשו להם ציצית - הלכות והליכות ציצית ממרן החזון האיש

לא' ששאלו אם כדאי לחוש וללבוש תכלת בציצית השיב מען טאר נישט פאפטשקען די ציצית דאס איז בלוט פון האקס נאסור לקשקש את הציצית זה דם של שור מהגרא"צ טורצין זצ"ל.

היה אחד שניגב את הזיעה שעל מצחו בטלית קטן אמו של רבינו לא סבלה זאת ואמרה לבנה שיגיד לו שיפסיק לעשות כך ענה לה רבינו בכבוד אבל מה אעשה שבכל זאת אין בזה שום איסור מהר"ש גריינימן. [מרן הגר"ח שליט"א ציין למשנה ברורה סימן כ"א סקי"ב שטלית קטן פשיטא דשרי לכל תשמיש שאינו מגונה אפילו בעוד הציצית עליו דהא לבוש הדיוט הוא ורשאי לשכב בו בלילה]

סיפר הגר"ח קניבסקי שליט"א פעם אחת הייתי עמו בים ועבר שם יהודי אחד שלא הכיר את החזו"א והעיר לו שציציותיו נגררות מדי למטה ממעילו לא על הארץ ושאלו החזו"א מה יש אם כך הוא והלה השיב כי יהודים יצחקו ממנו וענה רבינו יהנו להם יהודים.

הגר"ח קניבסקי שליט"א שאל לרבינו מדוע נוהג הוא ללכת בט"ק של בד ולא בשל צמר והשיב לו כי גם הגר"א הלך בט"ק של שאר מינים כמובא בס' מעשה רב וכשנשאל מדוע הגר"א נהג כן השיב כדי לפרסם ההלכה וכשנשאל שוב אם הגר"א נהג כן מה זה נוגע לנו השיב אם הגר"א נהג כך גם אנו נוהגים כן. [וראה בס' כאיל תערוג עניני או"ח מה שהובא בזה דברי מרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל]

הורה לבחור כהן הלוקח טלית של בית הכנסת לנשיאת כפים' שיתכוון שלא לקנותה ולא יברך עליה מהגר"א קופשיץ שליט"א

אמר שאף שבהיה אורך הציצית שיעור י"ב גודלים שהוא 03 ס"מ ואח"כ נפסקו יש להם דין גרדומים וכשר לכתחילה יש להחליפו ושיהיה בחוטין שיעור כדין. מהגר"א רייסנר זצ"ל

מעשה באחד שמדותיו היו קשות הוא בא לבקש עצה מרבינו ונתן לו ג' עצות א' שלא יגע למעלה מהמרפק בידי למעלה או שיטול ידיו מיד אם יגע במקום ב' שיהיה זהיר במצות ציצית ג' שיתפלל על צרת חבריו שאל הלה ומה אם אינני מרגיש בצרת חברי והשיבו אף על פי כן תתפלל על צרת חבריך והוסיף הנה פלוני שהיה כך וכך ונתתי לו עצות אלו והוא אכן השתנה מהגאון רבי אריה איברמס שליט"א

סיפר הגאון רבי שמריהו גריינימן זצ"ל שאירע ונקרעה הציצית של רבינו והורה לרבי דוד פרנקל זצ"ל להוציא הציציות ולהשים באותה כנף ציציות חדשות ועשה כמצוותו רבינו המשיך עדיין ללבוש הבגד למרות שביני וביני היו רק ג' כנפות עם ציציות ואמר דאס מאכט נישט אויס מען גייס דאך איינמאכן ומצוותו בכך אין זה משנה שהרי מטילים עתה הציציות מבנו הגר"ר ברוך שליט"א [חכם אחד ציין לתוס' יבמות צ' ב' ובתוספות הרא"ש]

הקפיד לתקן הציצית גם אם נפסק חוט אחד ונשאר בו כדי עניבה הגר"ח קניבסקי שליט"א שאל לאביו מרן זצ"ל לפשר מנהגו זה של החזו"א דהרי בגמרא מנחות ל"ח ב' איתא שמותר ואף רבינא לא תיקן והשיבו שכנראה חשש החזו"א לחילול ה'

באחרית ימיו כשחידש לדינא שאת החוטין בנקב הציצית יש לתפור ממין אחר התרגש מאד מהעובדה שע' שנות חיים עברו עליו ללא ההקפדה המוכרחת הזו ותוך כדי דיבור זירז ב"ב בחרדה גיך עס ברענט.

בסוף ימיו עסק רבינו בהלכות ציצית ובתוך עסקו בזה נכנס לאחותו ע"ה וביקשה שתתקן לו תפירת החוטים מסביב לנקבים שמטילין בהם הציצית והתבטא ב"ה זכיתי להטיל ציצית בארבע כנפות שלי ואיך האב זוכה גיווען צו איינמאכן אפעקל ציצית אין מיין ארבע כנפותו (הגר"ז רוטברג בס' טוב דעת עמ' שס"ו)

כשהגיע לתיבת ציצית לא היה מנשק רק ממשמש בוראיתם אותו הסתכל בהם.

הורה להגרש"ז אולמן זצ"ל ששאלו אין לי זמן לעשות ציצית אלא בלילה דינא מהו והשיב אפשר גם בלילה ופעם אחת עשה הנ"ל לרבינו ושאל על מה להקפיד ואמר לו כמה שיותר להדק חזק את הקשר לכנף וכשנשאל מיד הרי במשנה ברורה סי' י"א כתוב להשאיר ריווח השיב עד כמה שתהדק חזק עדיין ישאר ריווח מפי בעל המעשה.

רבי שרגא היימן זצ"ל דן לפני רבינו אם אמנם דג הדיו כפי שנקרא בלשון העם הוא באמת החילזון שהזכירו חז"ל ואם יש ספק בדבר האם צריך מחמת ספק להטיל צבע זה בציצית והשיב רבינו אפילו ספק אין כאן שהרי כל חכמי הדור בזמנו של הגאון הממציא חלקו עליו ויחיד ורבים הלכה כרבים רובם ככולם חלקו עליו וביניהם גם הגרי"ד מבריסק זצ"ל אחיו של בעל חשק שלמה הגרב"צ הכהן מוילנא זצ"ל כתב ספר בזה בשם ויך את המצרי ויטמנהו בחול כנגד מה שהגאון הממציא קרא ספרו הראשון ספוני טמוני חול על הטענה כאילו התנגדותם של חכמי הדור נבעה משקולי מדות ח"ו הגיב רבינו מה שייך בזה מדות הלא הנידון היה במ"ע של תורה והוסיף דג הדיו הלא היה בכל הזמנים לאחר זמן נכנס שוב הרב היימן עם ת"ח אחד אל רבינו לאחר שערכו בדיקה בעניין זה וזה היה בזמן גזירת גיוס הבנות סיפרתי לו על הבדיקה וכשרציתי להוציא החוט ולהראותו בפניו חיך ונמנע מלהביט על החוט ואמר מה הנפקא מינה הלא כל מה שאפשר לברר בידרו כבר אז ויחיד ורבים הלכה כרבים ואיזה מבררים אנחנו אמרתי לו הלא אפשר לראות בעינים ואמר בזמנו של הגרע"א היה מי שרצה להשיג רשיון מהמלוכה להקריב קרבן פסח במקום המקדש כיון שדוחה את הטומאה בציבור ואחד מטענותיו של הגרע"א נגד זה היה שצריכים לזה בגדי כהונה ואין לנו תכלת ושוב ניגש אל הקיר ואמר הלא אין שום היזק בדבר להטיל ספק תכלת ואילו היה צל צלו של ספק הלא היו הגדולים אזי מקבלים אותו אח"כ יצא מחדרו לטיול בוקר רגיל ולוינו אותו על המדרגות ועמד בפתח החצר והוסיף אז חיפשו הסכמות ובאו אל זקני ר' שאול זצ"ל ואמרו שר' יוסף בער מבריסק זצ"ל כבר נתן הסכמה וענה הוא ואמר טוב תנו לי המכתב עם חתימתו ואחתום גם אני (הובא בס' ברכת שרגא).

הוסיף מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שמעתי שענה לאחד שטען אם לא יועיל לא יזיק אמר לו שבקוסובה היה אחד שהלך עם משקפיים בלי זכוכית ואמר אם לא יועיל לא יזיק.

היות וניכר היה שזה קרוע. מהגר"ח שליט"א

כתב מרן שליט"א: שמעתי מהגר"ר משה סולובייצק זצ"ל שהגר"ח מברסק זצ"ל נמנע מלהכניס ציציותיו בתוך האבנט דחשש להגמרא בזבחים י"ח ב' שאומרת לגבי בגדי כהונה דאבנט מיגז גאיז לבגד ונמצא שהבגד מופרד מציציותיו ונחשב כאין לו ציצית אמרתי זה לחזו"א ולא קיבל הדבר.

עוד כתב מרן: בסוף ימיו ציוה לעשות הס"ק שלו שיהיה בכל צד ששים צ"מ על ששים נוקצת יותר משום שמתכווץ ע"י הכביסהו מלבד הנקב של בית הצואר אבל ממקום הכפתור החשיב בהשיעור (מובא בס' טעמא דקרא בסוף הס' אות ה' וצוין שם למ"ב ס' ט"ז סק"ד ולחזו"א או"ח ס' ג' סק"ל ובסוף ימיו החמיר כהמ"ב)

שח הג"ר חיים יצחק פופקא זצ"ל תלמיד מובהק למרן החפץ חיים זצ"ל כי פעם אחת בשנות לימודיו בראדן קרא לו רבו החפץ חיים הצידה לפני שנתעטף בטליתו ואמר לו כהאי לישנא בוא ואראה לך איך סדר ההתעטפות בטלית שאם אי פעם ישאלו אותך איך מתעטפים תוכל להראות ולומר שכך ראית אותי מתעטף שמע הבחור הדברים מבלי שידע ויבין מה בדיוק כוונת רבו בזה אך כמובן שהסתכל כפי שנצטווה וצפן הדברים בלבו לימים יבואו והנה לאחר שנים רבות כשביקר פ"א הרב פופקא אצל מרן החזון איש זצוק"ל פנה אליו החזו"א ואמר לו שמעתי עליך כי היית תלמידו של החפץ חיים האם אתה יכול להראות לי איך היה החפץ חיים מתעטף בטלית

הרב פופקא השתומם ממש למשמע אזניו וכמובן שעשה כפי שנתבקש כשבראשו עדיין הולמים דברי רבו באותו בוקר לפני שנים מרובות אם אי פעם ישאלו אותך איך מתעטפים תוכל להראות ולומר שכך ראית אותי מתעטף (מובא בס' מאיר עיני ישראל חלק ד' וכן סיפר הגר"ח קניבסקי שליט"א שהוסיף שהמעשה נראה אמיתי)

באגרותיו כותב החזו"א ח"א סימן י' כשתזכה לקיים מצות ציצית תרגיש שמחה מופרזה ברגשי קודש לקשור קשר של קיימא עם התורה והמצוה ולכרות עמה ברית עולמים.

מספר הג"ר ישראל מאיר זכריש זצ"ל בתל אביב היה ארגון יוצאי סטויפצי רבינו היה כידוע תקופה בעיר זו ובאו אליו מאנשי הארגון הנ"ל ורצו ליתן לו טלית וגם איזה סכום כסף לצרכו ושלחם אלי שיתנו לי באשר הנני מיוצאי סטויפצי אמרתי להם שמעולם לא הייתי שם ובאתי מאמריקה ואמרו לי כך אמר החזו"א ונזכרתי שסביר' אריה לייב זצ"ל היה בעיר זו זאת למרות שמעולם לא שאלני על משפחתי ואף אני לא ספרתי לו.

בהקשר לכך מספר הר"ר יצחק וילקומיר שליט"א היה יהודי מאמריקה שבתו חלתה קשות ובצר לו שלח מכתב למזכיר ארגון הגמ"ח ליוצאי סטויפצי בו ביקש עצה לנפש בתו החולה המזכיר הלך וקנה ספר חזו"א שלחו לאמריקה ואמר שיניחו הספר תחת ראשה של החולה ומעשה שהיה כך היה עשו כן והחולה הבריאה בחדסי ה' היהודי החליט לשגר מתנה למרן החזו"א קנה טלית חדשה ומהודרת והלכנו מזכיר הארגון ואנכי להביאה לחזו"א נכנסנו לביתו סיפרנו לו כל המעשה וששלחו מאמריקה את הטלית להביאה לרבינו כמתנה הגיב החזו"א ואמר אינני לוקח מתנות מבני אדם רק היות ואתם באים מהציבור ומטעם הארגון הזה אקח הטלית והוסיף מיד רק תאמרו לי שווי דמי הטלית ואפדנה לצדקה.

סיפר מרן הגאון רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל שפעם הלך בטיול עם רבינו ותינה בפניו שאין ניכרת רצינות על התלמידים ויעץ לו רבינו שילבשו ציציות כשרות שיש בהן שיעור כדן אשתו של גבאי בית מדרשו ר' שמואל צורטקוב נטלה על עצמה את המשימה והחלה לתפור ציציות כשרות.

פ"א הגיע אליו בחור אחד הוציא הציצית מכנף בגדו ושאל רבי יש לזה שיעור. וענה החזו"א איני יודע צריך למדוד ופשט הס"ק מבגדו ואחזו זה בצד זה ומדדו ע"ג הקרקע. (מהגר"נ רגוויצקי)

בשעתו הציעו ליהודי פלוני משרה במועצה של בני ברק לשמש כגזבר העיר והלך לשאול בעצתו של החזו"א אם לקבל את המשרה החזו"א הורה לו שלא יקח את המשרה כעבור זמן באו שוב ולחצו עליו לקבל את המשרה ואז הוסיפו ואמרו לו שציציותיו לא יהיו בחוץ היינו שחוטי הציצית יהיו תוך המכנסיים שוב הלך אל החזו"א וסיפר על כך שלוחצים עליו לשמש כגזבר המועצה ושהם הוסיפו ואמרו לו שציציותיו לא יהיו בחוץ ואז אמר לו החזו"א אייב אזוי אוודע נישט נאם כך הוא בוודאי שלא שוב לאחר זמן הגיע אל החזו"א שליח מטעם המועצה בב"ב רבי משה שרייבר ז"ל לבקש הסכמתו על היהודי הנ"ל שישמש כגזבר המועצה אמר לו החזו"א הניחוהו לנפשו כדי שישאר ערליכער אידו. (מרשימות הרב מרדכי וייספיס זצ"ל מפי בנו של בעל המעשה)

בן תורה שאלו אם עליו לילך בציציות בחוץ גם בבית ההבראה של ההסתדרות אליו הוא מתועד לנסוע והשיבו הרי זה הסעיף הראשון בשו"ע ולא יתבייש מפני המלעיגים עליו בעבודת ה' מהגר"ב צ' פלמן זצ"ל

בנקרע הבגד בכתף שאלתי לחזו"א ומתחילה אמר לי שזה תעשה ולא מן העשוי וצריך להוציא הציציות ואח"כ לתקן ושוב להכניסן למחרת שאלני אם כבר הוצאתי וכשהשבתי לשלילה אמר לי הדרנא בי ואין צריך להוציא הציציות מהגר"ח קניבסקי שליט"א.

שיעור עיגול מעיל הפראק למטה כדי שלא יתחייב בציצית סבר שאין לזה שיעור מסויים וסגי בניכר בראיית העין שאינו מרובע אלא עגול.

מספר ר' יעקב פלינט הי"ו אבי הר"ר מרדכי הלוי ז"ל שימש בתחילת שנות החמישים בצבא בחיל תובלה והיה מוביל מזון מבסיס לבסיס הבסיס שלו היה בבני ברק ליד בית מגוריו של מרן החזו"א ובסיום עבודתו היה סר לתפילת ערבית אצל החזו"א. [בזכות החזו"א נולדו לו תאומים והוא מעשה ארוך]

יום אחד הביאם לחזון איש, והניחם על ברכיו, לפני שירדנו מברכיו פנה לאחי הקטן ושאלו בלשון הקודש אתה יודע מה זה ציצית אחי לא תפס מה אומר החזו"א ואבי הוציא מבגדיו את ציציותיו והראה לו זה זה ואז אמר החזו"א אני רוצה שכל החיים שלך תלך עם ציצית.

מעניין כי שנים אח"כ במלחמת יו"פ שירת אחי בצפון תוך כדי המלחמה והנה באחד הימים אמרו לאחי להיות בתצפית הוא ישב בעמדה וקרא עיתון הוא הניח את הנשק בצד על דופן העמדה לפתע הציציות הסתבכו עם הרובה הרובה נפל והתכוף להרימו פתאום פגע טיל בעמדה באופן שהיה ברור לחלוטין שאם אחי היה יושב על הכסא באותו רגע האירוע היה יכול להסתיים באסון גדול רח"ל וכך הוא רק נפצע קל בידו ובכתפת

הגליון מוקדש לרפואת
ח. ח. בת ע.

גליון רט"ו פ' שלח
י"ט סיון ה'תשע"ט
רמת - השרון

רבי יעקב אדלשטיין זוקללה"ה

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול

וההסבר הוא, שבדבר שתלוי בסברא, אזלינן בתר רוב דעות, וזהו בדיינים. אבל עדות, לא תליא בסברא, אלא הוא סיפור המעשה, ולכן הדין הוא - תרי כמאה.

דנו אותם כרודפים של כלל ישראל

אבל עדיין יש להבין מדוע עם ישראל רצו לסקלם על שאמרו שלא כדעת עשרת המרגלים, וכי יש דין לסקול את מי שאומר שלא כהרוב? ונראה לומר, שכיון שלדברי המרגלים יהושע וכלב מכניסים אותם לסכנה בזה שאומרים לעלות למקום סכנה, ומלמדים לעלות ולהכנס לסכנה, והוי כמסית לכך ליהרג, א"כ רצו להרגם מדין רודף.

ומזה נלמד, שמי שבא לשכנע ללכת לצבא, יש לו דין רודף, שהרי שם זה מקום סכנה.

ואין לומר שצריך צבא כדי לשמור על עם ישראל מפני האויבים, שהרי האמת היא, שמזמן שהקימו את המדינה והצבא, היו הרבה יותר הרוגים מאשר לפני כן, וברור שעדיף שלא היו מקימים את זה. והם, -המסכנים, צריכים לשמור, כיון שיצרו את המצב הזה, שהרי קודם הקמת המדינה, יהודי יכול היה לנסוע באוטובוס לכל מקום ללא חשש, והיום לנסוע בין הערבים זו סכנה עצומה.

כיצד התחמקו מן הצבא הרוסי

וברוסיה בזמן אבא זצ"ל, היו כאלה, שכדי להפטר מהצבא עשו בעצמם חבלה (חתכו אצבע או הלכו הרבה בהרים בצומות, ונחלשו באמת בליבם, וכך קיבלו פטור), ואבא לא רצה לעשות חבלה בעצמו להפטר, שסבר שזה אסור מדינא. לכן התחבא בבית משפ' סולוביצ'יק. אבל בסוף כן תפסוהו, (והיה צריך לבקש פטור בתור רב), וסיפור הפטור שלו היה נס בפני עצמו.

הסיבה שבאמת צריך היה לשמוע ליהושע וכלב

נחזור לענייננו, מה באמת התשובה, למה לא היה צריך לשמוע לעשרת המרגלים נגד

לפי שדבריו בטלים מעצמן, -שאינן עדות יחיד עומדת לגבי עדות רבים, דכתיב (דברים יט) 'על פי שני עדים יקום דבר', לזה לא חשו לדבריו. מה שאין כן כשבאו יחד דברי יהושע וכלב, מעתה הורעה עדות המרגלים, כי דין בי עדים כדין מאה עדים (מכות ה:), ועדות שקולה היא זאת ואין כאן עדות לא של מרגלים ולא של יהושע וכלב, וחזר הדין למה שהיה קודם שלוח המרגלים, לזה חשו להם ואמרו לרגום אותם.

מדוע הכריע העם כדעת העשרה ולא כיהושע וכלב

וצריך לדעת למה לא השכילו לדון על פי משפט התורה להכחיש דברי העשרה בדברי השניים כיון שדין העדות הוא תרי כמאה ומאה כתרי. [מדוע סמכו על עשרת המרגלים יותר מיהושע וכלב, עד שהסכימו לסקול את יהושע וכלב, הרי כאן זה עדות, ובעדות תרי כמאה, וא"כ השנים הם בדיוק כמו העשר, ואין עדיפות לעשר]. ואפשר שדנו ביהושע שהוא פסול לעדות במה שנוגע למשה כי היה משרתו מבחוריו. [והיינו שעם ישראל סברו, שיהושע שהוא תלמיד של משה רבינו, רוצה לומר כדעת רבו, לכן לא סמכו על עדותו. וא"כ נשאר רק עד אחד - כלב, וא"א לסמוך עליו נגד רבים]. עד כאן דברי האור החיים הקדוש.

אבל באמת קשה, הרי אין דין שחבר (או תלמיד) לא יכול להעיד, [שהרי אוהב כשר לעדות], ומאיזה טעם פסלו את יהושע לעדות.

דברי יהושע וכלב היו כדיינות ולא רק כעדות

אלא שנראה לי לתרץ, ולבאר במהלך אחר, שעם ישראל סברו שלא היה בזה רק עדות, אלא היה כאן דיינות. דכיון שאמר כלב 'עלה נעלה וגו'', הרי הורה להם שכן צריך לעשות למעשה, [והמרגלים אמרו להיפך (שם ל"א) 'לא נוכל לעלות וגו''], וא"כ אין זה עדות גרידא. וכיון שכן, בדיינים הדין הוא ש"הלך אחר רוב דעות", א"כ שוב היו צריכים ללכת אחרי העשר מרגלים, ולא לסמוך על יהושע וכלב, [ולכן רצו לסקלם, כדלק].

'טובה הארץ מאד מאד'

דרשת מו"ר
זצללה"ה
עפ"י החוברת 'ערן יעקב' להרב
רפאל אליהו אליעזר גרינבוים
שליט"א

כשבאו המרגלים לבני ישראל, כתוב (במדבר י"ד י') שעם ישראל רצו לרגום באבנים את יהושע וכלב (ע"י רש"י), שאמרו נגד המרגלים, [וכלב אמר 'עלה נעלה וגו' (י"ג ל')].

כששבו המרגלים אל בני ישראל כתוב: 'ויאמרו כל העדה לרגום אתם באבנים וכו' ה' נראה באהל מועד אל כל בני ישראל' מפני שכלב ויהושע הביעו דעתם נגד המרגלים, ככתוב בכלב 'ויהס כלב את העם אל משה ויאמר עלה נעלה ונרשנו אתה כי יכול נוכל לה'.

קושיית האור החיים הקדוש

ובאור החיים שם, הקשה וזה לשונו: 'ויאמרו כל העדה לרגום אתם באבנים'. צריך לדעת למה לא נרגשו במאמר ראשון שאמר כלב 'ויאמר עלה נעלה ונרשנו אתה כי יכול נוכל לה'. ונראה כי לדברי כלב לא חששו,

^א מליל שבת קודש פר' שלח תשע"ד. בישיבת 'שערי שמועות' (בבית-חלקיה), נכתב על ידי שומע השיעור ונערך על ידי עורך הגליון.

השניים, יהושע וכלב, הרי בדיינים יש ללכת אחר רוב דעות?

התשובה היא עפ"י משל, כמו שאם יש הרבה אנשים שאומרים על מקום (שלפניהם) שהוא מבוטח בטוח ואין בו סכנה, ובאים שני אנשים עם משקפת ואומרים שהם רואים מרחוק דובים גדולים, על מי נסמך? ודאי שנסמך על המעטים שרואים למרחוק, ולא על הרוב שלא רואים את מה שמרחוק.

כמו כן כאן, הרי כלב ויהושע אמרו כמו משה רבנו ע"ה, והרי משה רבנו ע"ה הוא רואה למרחוק, ורואה את האמת, א"כ כך היא האמת, [ההסתכלות האמיתית על ארץ ישראל], א"כ ודאי שיש לעשות כדבריהם.

סמיכות פרשת ציצית לפ' שבת

מובא במדרש טעם למדוע נסמכה פרשת ציצית לפרשת שבת (לעניין מקושש עצים) שאמר משה רבנו ע"ה לקב"ה, נתת לישראל מצות תפילין שבכל יום יש לו לאדם להזכר בכך שהוא יהודי ולא לשכוח את הקב"ה ואת העובדה שהוא עבד לקב"ה, אך בשבת אין מה שיזכיר לאדם עניין זה, שהרי בשבת קודש אין מצוות תפילין נוהגת ואם כן יהודי מחלל שבת ח"ו שצריך מה שיזכיר לו שהוא יהודי.

² מליל שבת קודש פר' שלח תשע"ד. בישיבת 'שערי שמועות' (בבית-חלקיה), נכתב על ידי שומע השיעור ונערך שנית על ידי עורך הגליון.

אמר לו הקב"ה למשה רבנו ע"ה שהציצית נוהגת גם בשבת, ואם כן בזה הוא יזכור שעול מלכות שמיים עליו. ובוזה יזכור גם את כל מצוות השם יתברך ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, לפרוש מעריות ועבודה זרה וכו', וכן כתוב 'למען תזכרו' ומבואר בגמרא שתכלת דומה לים, והים דומה לרקיע ורקיע לכסא הכבוד.

בימינו גם בלי תכלת יוצאים ידי חובה

בימינו אין את התזכורת הזו של התכלת, ונשכח מאיתנו, מעם ישראל, כיצד עושים את התכלת, והחילון שעושים ממנו תכלת נעלם ואפילו בימי הגמרא קשה היה להשיג את התכלת שרק פעם בשבעים שנה יצא החילון לחוף עכו. אמנם היה את האדמור מראדזין שיצא לאיטליה ומצא לבדו את החילון, אך יחיד ורבים הלכה כרבים. ובמשך הזמן מצאו עוד שני סוגי תכלת מלבד זה שמצאו האדמו"ר. ולכן אמר מרן החזו"א זצ"ל שאפילו בלי תכלת אפשר לצאת ידי חובה.

על כל פנים מבואר, שהתכלת באה להזכיר לנו את התרי"ג מצוות. והנה, בזמן הגמרא היו כאלה שזייפו את התכלת ואומרת הגמרא שצריך לבדוק את התכלת על ידי חום וניסויים אחרים כדי שלא לקנות תכלת מאותם המרמים את הבריות.

מדוע ההבטה ב'קלא אילן' איננה מועילה לזכירה

הדברים תמוהים, שהרי אם התכלת בא על מנת להזכיר לנו את תרי"ג המצוות, על ידי שתכלת דומה לים וכו' מדוע אם כן צריך דווקא תכלת מהחילון, הרי גם בצבע המזויף, 'קלא אילן' יזכרו את הים ומדוע אין זה טוב מספיק? אלא שרואים אנו שההסתכלות בתכלת איננו עניין של צבע גרידא, אלא עניין של סגולה וההסתכלות מטהרת את העיניים, ורק לאחר שמסתכלים מתחילים לחשוב על ים ועל כסא הכבוד, אך בלא זה אין שום השפעה טובה. ולכן בימינו שאין את התכלת, עצם ההסתכלות בחוטים הלבנים של הציצית משפיעה לטובה, והדבר גורם לחשוב על תרי"ג מצוות.

ההבטה בפני אדם רשע. משפיעה לרעה.

ראיתי בספרים שאם אדם נפגש עם אדם רשע, לדוגמא לצורך עסקיו, צריך שיסתכל בציצית כדי שלא יושפע ממנו. נזכרתי במעשה

שהיה בשיבה, היה בחור צדיק (הרב פרידמן) ואניני יודע אם היה מהל"ו צדיקים או מהל"ז או ל"ח... ולאחר חתונתו התגורר בתל אביב ונהיה שם למגיד שיעור. אמנם רצו למנותו לרב, אך הוא לא הסכים לכך והיה מטאטא את בית הכנסת ובכל בוקר היה משכים קום כבר בשעה שלוש לפנות בוקר. פעם בא בחור שהתקלקל לישיבה ובמשך הזמן הלך לעבוד בארגון צבאי כלשהו והפסיק לשמור שבת. הוא בא ודיבר איתו וכל הזמן הבחור הצדיק הנ"ל הסתכל בציצית ולא הביט בפני הבחור שהתקלקל. אמנם התביישתי לשאול מדוע עשה כן, אך זו הסיבה, על מנת להתרחק מן הרשע ולא להיות מושפע ממנו. וכשמביטים בעיתונים ורואים שם תמונות של נשיא ארה"ב והממשל לדוגמא, אז מתרגלים לראות רשעים וגויים ומוזה יש להתרחק מאוד, כדי לא להתקלקל.

המהר"ל אינו מביט בפני אדם רשע

היה צדיק גדול, הלא הוא המהר"ל דיסקין זצ"ל, שהבית הלוי התבטא עליו שהוא 'גדול הדור'. המהר"ל הקים בית יתומים, ופעם אחת העלילו עליו עלילה, שהוא שלח כסף למקום של אויבי הממשל והיה מוכרח לברוח לרוסיה, ואח"כ הוא עלה לירושלים, וכשלקחו לו עורך דין שאינו שומר שבת, ראה העו"ד שבכל זמן המשפט הסתיר המהר"ל דיסקין את עיניו ממנו.

עוה"ד משתמש בהנהגתו של המהר"ל כדי לטעון לזכותו

אותו עו"ד שהיה פיקח ונבון, הבין שזה בגלל שאינו שומר שבת, ולכן המהר"ל איננו מביט בפניו. פנה העו"ד אל השופטים ואמר להם- ראו עם מי אתם עושים משפט, עם אדם שאף על פי שאני עושה לו דין, איננו רוצה להסתכל בפני משום שאסור להביט בפני אדם רשע, ואתם חושבים שהוא עשה דברים חמורים כפי שאתם חושדים בו? ואכן המהר"ל דקדק בכל דבר ודבר.

ההסתכלות בדברים קדושים משפיעים לטובה

ובאמת, אדם המסתכל באותיות של ספר התורה, בשעת הגבהת הס"ת, זה מקדש אותו ואת עיניו. גם הגמרא זה דבר קדוש, שהרי כל העוסקים בה וכל המסתכל בה, הרי זה מקדש את עיניו.

פנינים משולחן רבנו הגאון רבי אברהם גנחובסקי

זצלה"ה

לע"נ הרבנית
הצדקנית מרת
אסתר הרטה ע"ה
בת הר"ר רפאל
יונה זצ"ל

פרשת שלח תשע"ט

ציצית בתכריכין

וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וְגו' (ט"ו ל"ט)

הנה כתב בתוספות בעבודה זרה (ס"ה ב' ד"ה אבל) דהא דאמרינן בגמרא מנחות (מ"א א') דמניחים ציצית למת משום לועג לרש, היינו דשמאל דאזיל לטעמיה דאית ליה אין מצות בטילות לעתיד לבא נמצא כשיעמדו הצדיקים בלבושיהם יהיו בלא ציצית ויש כאן עבירה, והא דתלי טעמא בלועג לרש לפי שבא ליתן טעם שהעומדים יש להן ואם כן הן לועגין שאינן חשובין.

מעשה העירו היאך מהני להניח ציצית לתכריכין, הא בזמן שמתו פטורים מהמצוה, ואם כן אחר כך בתחיית המתים הוה ליה תעשה ולא מן העשוי.

א. מחוסר זמן

הנה יש לומר דהוה מחוסר זמן, וכמו במניח חוטין בלילה שכתב מהרש"ג (ח"ב סי' ע"ד) דשפיר דמי.

ב. בגד של כלאים

אך אם כן בהניח ציצית בבגד של כלאים ודעתו להסיר הכלאים נמי יועיל, דמאי שנא תחיית המתים מהסרת הכלאים, ואמאי כתב בגנת ורדים (הבאנו לקמן) דהוה תעשה ולא מן העשוי.

ויש לומר דאין הכי נמי אלא דדברי גנת ורדים איירי באופן שלא היה בדעתו להוריד הכלאים דלא ידע מקיומה, ולא נימא דעתידים להודיעו. וכל זה חידושא רבתי.

ג. כסות לילה

אך לפי זה יתחדש שאם עומד להיות כסות יום, יועיל, אף שיניח השתא כשהוא כסות לילה, והיינו דזה נילף מתכריכין, אך בפשוטו לא מהני.

נמצא דאם חסר בצורת הדבר, הוה תעשה ולא מן העשוי אף שדעתו לתקן, כגון בטלית שיש רק ג' כנפות, אך אם חסר בשימוש, ודעתו להשתמש יועיל, כגון בתכריכין, וזה דוקא כשדעתו כן. וצריך תלמוד.

נתברר שהיה כלאים

הנה כתב במשנה ברורה (סי' י"א ס"ק מ"ג) טלית של צמר שהיתה מצויצת כהלכתה, ונמצא בגדיל של משי שעושין בשפת הטלית חוטין של פשתן, והוצרכו לשלף הגדיל מן הטלית, ראוי להחמיר להתיר הציצית ולחזור ולקשרם. ומקורו בבאר היטב (שם ס"ק י"ג) בשם גנת ורדים (יו"ד כלל ו' סי' י"ד).

והנה כתב בגנת ורדים דלכאורה יהא תליא בפלוגתא דרבינו ברוך ורבינו יצחק הלבן (מובא בהגהות אשר"י סוכה פ"ק אות כ"ד) בעשה סוכה בתוך הבית תחת התקרה ואחר כך הסיר התקרה, דרבינו ברוך סובר דפסולה, דהתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי, אמנם רבינו יצחק הלבן הכשיר, דלא שייך לומר תעשה ולא מן העשוי אלא היכא דגוף הסוכה היה בפסול, כגון גפן ודלעת וקיסוס מחוברים, אבל הכא דגוף הסכך הוא כשר אלא שהתקרה גורמת לו פסול, הכי נמי דכשירה אחר שהסיר התקרה.

אך כתב בגנת ורדים דאע"ג דמקילין בסוכה זה משום דנקטין

כהמקילין, אבל לענין ציצית דחמירא מסוכה פסול.

א. מבטל בקום ועשה

הנה ביאר בגנת ורדים דהטעם דציצית חמירא, מכיון דמבטל מסוכה רק בשב ואת תעשה, אבל הכא בציצית חמירא מכיון שמבטל בקום ועשה.

אמנם לעני"ד אינו מובן מה לי הולך בציצית בלא חוטים ומה לי אוכל שלא בסוכה, ואם יש לאדם ב' אפשרויות, או לילך בציצית בלא חוטים או לאכול חוץ לסוכה, לעני"ד יעשה מה שירצה.

ואע"ג דבאין לו חוטים מותר מן התורה לילך בבגד, כמו שכתב במרדכי (מנחות הלכות קטנות תתקמ"ד) בשם הר"י, ובאין לו סוכה יש לעיין, אך מסתברא שגם בסוכה מותר מן התורה באין לו סוכה. וצריך תלמוד.

ב. ציצית עובר בכל רגע

אך באמת באין לו ציצית עובר בכל רגע מדרבנן, ובסוכה רק באוכל חוץ לסוכה עובר מדרבנן, [ומדאורייתא אינו עובר מכיון שאין לו ציצית או סוכה, וכשיטת המרדכי הנ"ל], ואם כן ציצית חמירא.

[והעירוי דגם באכילה דכביצה ועוד מחוץ לסוכה, יתחייב על כל חלק מהביצה ועוד, וזה תליא במי שאכל חצי כביצה בסוכה וחצי חוץ לסוכה אם עובר, דכל חלק חשיבא אכילת קבע, ונמצא דשאוכל חוץ לסוכה מבטל כמה עשין. אמנם אכתי בין בליעה לבליעה אינו עובר, משא"כ בציצית שעובר בכל רגע ורגע, ואם כן ציצית חמירא].

ג. ציצית תדיר

תו יש לומר דציצית חמירא מסוכה מפאת דציצית הוה תדיר, [אע"פ דלהרמב"ם (פ"ג מהל' ציצית הל' ז-ח) דתליא בזמן אינה נוהגת בלילות], אך סוכה נוהג רק שבעה ימים.

[ואע"ג דאיתא בשולחן ערוך (או"ח סי' ל"ח סעי' י"ב, ויו"ד סי' רפ"ה סעי' א'), ומקורו בירושלמי סוף מגילה] דאם היה צריך לתפילין ומזוזה, ואין ידו משגת לקנות שניהם, תפילין קודמים למזוזה, וטעמא דתפילין חובת הגוף, זה מפאת דמעלת התפילין עדיפא, אבל בשקולין פשיטא דכל שיש יותר זמן חמירא טפי, כן היה נלעני"ד לקוצר שכלי ובינתי המעוטה].

אך בזה העירוני דבשאגת אריה (סי' כ"ח) איתא דציצית חשיבא מצוי ולא תדיר, דהרי לאו דבר שבחובה היא, דלא חייבה תורה לאהדורי בתר טלית בת חיובא כמו שחייב בתפילין ושאר מצות, אלא שאם יש לו טלית בת חיובא מצוה עליו להטיל בה ציצית.

גם בכלאים קיים המצוה

הנה כתב הגרע"א (גליון גנת ורדים נדפס בסופו, וכך כתב בגליון או"ח סי' י" דפוס יוהנסבורג ונדפס בעין הגליון בהוצאת טלמן) דלא כגנת ורדים הנ"ל, דאין תעשה ולא מן העשוי, דהרי אף בלבש טלית עם כלאים קיים מצוה.

א. מצוה הבאה בעבירה

הנה באמרי בינה (או"ח סי' ב' ד"ה וראיתי) דן על הגרע"א מתרי אנפי, חדא דהוה מצוה הבאה בעבירה, ואם כן הוה ליה תעשה ולא מן העשוי. ובה דן דהרי הכא הוה שוגג, והרי יש שיטות דבשוגג לא הוה מצוה הבאה בעבירה.

ובדעת הגרע"א יש לבאר דחסרון מצוה הבאה בעבירה לא משוי תעשה ולא מן העשוי, ותליא בהא דדן בקהילות יעקב (סוכה סי' כ"ד) בכתב מזוזה בדיו גזול, ואחר כך קטאה, אם יהא תעשה ולא מן העשוי,

דאורייתא, אבל אם קריאת שמע דרבנן על כרחך ד"וראיתם" בא למעוטי סומא. וכך כתב בארצות החיים.

ה. תליא האם סומא פטור מהמצוות

עוד תירץ בשער המלך דהתם בסוגיא במנחות איירי למאן דאמר דסומא פטור בכל המצוות, ואם כן ליכא למעוטי סומא מציצת דבלאו הכי פטור מכל התורה כולה, והלכך הוצרכנו למימר דקרא דוראיתם קאי אקריאת שמע, אבל לדין דסומא חייב בכל המצוות מצינו למימר שפיר דאיצטרך קרא וראיתם למעוטי סומא, ואף על גב דלילה זמן ציצת סומא גרוע טפי דלא אתי לכלל ראייה כלל.

סומא פטור מכל התורה

הנה חזינו מדברי השער המלך דלמאן דאמר דסומא פטור בכל המצוות, אם כן ליכא למעוטי סומא מציצת, דבלאו הכי סומא פטור מכל התורה כולה.

אך תמה בהגהות במעשה חושב (על השער המלך שם) הא אף אם סומא פטור מכל המצוות, אכתי נפקא מינה למעט סומא ממצוות ציצת, לענין טלית המיוחדת לסומא, שיהא פטור אף כשילבשו מי שאינו סומא, וכמו כסות המיוחדת ללילה דפטורה מציצת אף ביום. אם כן איצטרך קרא ד"וראיתם אותו" למעוטי כסות סומא אפילו כשילבשו אחר.

ויש לדון בהנ"ל בד' אנפי:

א. טלית המיוחדת לסומא

הנה יש לדון דאף אם סומא פטור מקרא, אכתי חייב אחר הלוש טליתו, דיש לעיין האם כסות סומא דמיא לכסות המיוחדת ללילה שהלבוש ביום פטור. ובאמת מסתבר דהוי ככסות לילה. אבל עכ"פ למה שכתב בשולחן ערוך (סי' י"ח סעי' א') דלהרמב"ם חייב בלבוש ביום כסות המיוחד ללילה, שוב ליכא נפקא מינה.

ב. היאך משכחת לן

אמנם "במעשה חושב" דחה דזה אינו, דאם הטלית עדיין של הסומא, בלאו הכי פטורה משום שאולה, ואם אדם אחר קטאה הימנו בטל יחודה ועכשיו היא מיוחדת לבר חיובא. אבל באמת משכחת לן שהטלית של האב ויחדה לבנו סומא, ורוצה האב להשתמש בו ארעי.

וכמו כן משכחת לן במתנה על מנת להחזיר, דהרי המקבל טלית במתנה על מנת להחזיר חייב בציצת, ואם כן יש להעמיד הילפותא באופן דקנה מן הסומא במתנה על מנת להחזיר, דאם מפאת הא דסומא פטור מכל המצוות, יהא המקבל חייב, משא"כ אם גוף הבגד דסומא פטור מציצת, יהא פטור גם אצל מקבל המתנה, ואע"פ דקיבלה במתנה, מכל מקום מכיון דהוי על מנת להחזיר, נמצא דעיקר הטלית הוי דהסומא, ובגד סומא מופקע מחיוב ציצת. [ויש בזה נפקא מינה בכסות לילה, וקנה אחד במתנה על מנת להחזיר רק לצורך יום, דפטור מן הציצת].

ג. גם בפטור בגברא חשיב כסות דפטור

הנה כתב בחזון איש (או"ח מועד סי' ב' ס"ק ל"ד) דכשם שכסות לילה פטורה ביום, הכי נמי כסות המיוחדת לקטן שלבשה גדול ארעי פטור מציצת. [והא דקתני חייבת בעומדת לוח].

חזינו דאע"פ דהא דפטור קטן מציצת הוי פטור רק בגברא, דקטן פטור מכל המצוות, מכל מקום חשיב כסות דפטור. ואם כן הכי נמי נימא לענין כסות דסומא, גם לולא קרא ד"וראיתם אותו". ולפי זה בלאו הכי ליכא למימר כמעשה חושב.

[אלא לכאורה יש לבאר דברי החזון איש דלא כפשוטו וכהנ"ל, אלא יש לבאר דבריו באופן אחר, דאין כונתו מפאת פטור הקטן במצוות, אלא מפאת דלבישת גדלות היא ארעי. ואם תהא מיוחדת לנכרי לא נימא הכי. וצריך עיון].

וכעין דברי החזון איש מבואר בארצות החיים (סי' י"ז) שכתב

כיון דהוה מצוה הבאה בעבירה. וכן דנו רבנן בתראי בסכך גזול ואחר כך קנאו. [והתם יש עוד סברא דהרי כשר לנגזל].

ב. לא חשיב בגד

תו אייתי באמרי בינה בשם פרי מגדים (סי' י"ח משב"ז סק"א) דבגד עם כלאים, מכיון שאסור ללבושה לא הוה בגד. [והאריך בסוגיא דהטל למוטלת ועיין בגליון הגתע"א סי' י' באורך בהאי סוגיא].

ולפי זה נמצא דגם לולא הטעם דמצוה הבאה בעבירה, מכל מקום פסול, דהרי זה כמו כסות לילה דפטורה מציצת ובכל זאת הטיל בה ציצת, ואחר כך נמלך לעשותה לכסות יום, פסול משום תעשה ולא מן העשוי.

אמנם זה חידושא לומר שבגד שאסור ללבושו פטור מציצת, ואטו בית שאסור לגור בו מחמת שאין בו מעקה פטור ממזוזה. ואולי שאני הכא דכתיב כסותך אשר תכסה בה.

וכעין זה כתב בספר יחוסי תנאים ואמוראים (עמ' ר"ז) שנסתפק בהולך בבגד כלאים אם הוה משא לענין שבת דהרי לא חשיב בגד. אמנם חזינו (שולחן ערוך סי' י"ג סעי' א'), ועיין משנה ברורה שם) דבנפסלה ציצת הוה משא לענין שבת רק מפאת הציצות אבל לא מפאת הבגד, ותיקשי על יחוסי תנאים ואמוראים. [ובמנחת חינוך דן במגעלים ביום הכיפורים דהוה משא. ונמי תיקשי מהך דציצת שנפסלה].

סומא בציצת

הנה יש לברר מהו לענין סומא במצוות ציצת:

א. סומא חייב בציצת

הנה מבואר בסוגיא בשבת ובמנחות דלכולי עלמא סומא חייב בציצת, דהנה אמרינן בגמרא שבת (כ"ז ב') דילפינן מקרא "אשר תכסה בה" לרבות סומא שחייב בציצת. וקרא ד"וראיתם" ממעט כסות לילה.

וכמו כן מבואר בגמרא מנחות (מ"ג א') דלמאן דאמר דגם בלילה חייב בציצת ולא הוה מצות עשה שהזמן גרמא, אם כן לא בעינן קרא כלל לרבות סומא, כיון דגם בלילה דאין רואין חייב בציצת. [אלא אמרינן התם דרביא ד"אשר תכסה בה" קאי לרבות בעלת חמש כנפות, וקרא ד"וראיתם" קאי לומר ראה מצוה זו וזכור מצוה אחרת התלויה בו, ואיזו זו זו קרית שמע דתנן מאימתי קורין את שמע בשחרית משיכיר בין תכלת ללבן, אבל לא קאמר דלרבנן איצטרך קרא ד"וראיתם" למעוטי כסות סומא. עיין בפירוש רש"י שם].

ב. סומא פטור מציצת

אמנם תיקשי דבתוספות בשבת (קל"א ט' ד"ה שוין) כתבו בהדיא דלר' אליעזר סומא פטור מציצת.

[ודברי התוספות הם כך, דהנה אמרינן בגמרא שבת (שם) דאע"ג דר' אליעזר סבירא ליה דמכשירין דפסח ומילה ולולב וסוכה דוחין שבת, אבל מכשירי ציצת לא דוחין שבת מפאת דבידו להפקיר הבגד ואז לא יתחייב בהמצוה.

והקשו תוספות (שם ד"ה ושוין) הא ליכא קרא דמכשירי ציצת דוחין שבת ואם כן מנא לן דהיו דוחין, ותירצו תוספות דהוה ילפינן ממכשירי סוכה דדוחין שבת, ואע"ג דסוכה נוהגת בלילה, סבירא ליה לר' אליעזר דגם ציצת נוהגת בלילה, והוסיפו תוספות דקרא דראיתם לא אתי למעוטי לילה אלא אתי למעוטי סומא].

וכן ברש"י בסוכה (י"א א' ד"ה לפרזומא) מבואר כהתוספות, שכתב רש"י דלהשיטה דקסבר לילה זמן ציצת הוא ואם כן כסות לילה חייב, אם כן ילפינן מקרא ד"וראיתם אותו" פרט לכסות סומא.

והקשה בשער המלך (פ"ג מהל' ציצת ה"ז) הא מסוגיא דמנחות הנ"ל שמעינן דלכולי עלמא סומא חייב. וכן הקשה בארצות החיים (סי' י"ז).

ג. תליא האם קריאת שמע דאורייתא

הנה תירץ בשער המלך דדברי הגמרא במנחות דקרא ד"וראיתם" קאי לומר ראה מצוה זו וזכור מצוה אחרת התלויה בו ואיזו זו זו קרית שמע שהוא משיכיר בין תכלת ללבן, היינו רק אם קריאת שמע

בפשיטות דכסות דאשה, אף אם האיש לבשה פטורה, [ואולי מפאת שאולה], וזה כדברי החזון איש. [והא דכתבו התוספות במנחות (מ"א א' ד"ה תכלת) דטלית של אשה חייבת בציצית מפני שבעלה מתכסה בו, יש לומר דאירי במשתמש בקביעות].

ד. טענת הבית יצחק

הנה בתשובות בית יצחק (או"ח סי' ה' אות י"ג) נקט דבאמת סומא חייב בציצית, דהנה הקשה נמי לר' יהודה, למה לי קרא לרבווי סומא, הא לדידה סומא פטור מכל המצות, וליכא למימר דנפקא מינה אם אחר שאל ממנו דהא שאולה פטורה. [ולמה שכתבו לעיל בס"ק ב' יתיישב]. וכתב בבית יצחק ליישב דסומא היה חייב בציצית אף לר' יהודה, לפי מה שכתב בנודע ביהודה (סי' ק"יב) דסומא פטור רק ממצות עשה אבל מזהר בלאוין, אם כן דרשינן סמוכין כל שישנו בכלאים ישנו בגדילים, וכעין מה שכתבו תוספות ביבמות (ד' א' ד"ה דכתים) לדון דאף אם ציצית הוה מצות עשה שהזמן גרמא מכל מקום נשים חייבות מטעם הני"ל דכל שישנו בלא תלבש שעטנז ישנו בגדילים. [עיי' שם].

אך לפי זה נמי סומא חייב בקידוש היום מן התורה, דנדרוש סמוכין דכל שישנו בשמירה ישנו בזכירה. אך בתוספות כתבו בפירוש דסומא לר' יהודה פטור מקידוש היום. (נ"י, דהרי כתבו תוספות בעירובין (צ"ו א' סד"ה דילמא) שחייבו סומא מדרבנן, כדי שלא יראה כנכרי אם היה פטור מכל המצות, חזינן דאין לסוצא שום מצוה).

ואולי תוספות סברי דפטור אף מלאוין, משא"כ להסוברים דחייב בלאוין, אם כן הכי נמי דחייבי בציצית מחמת היקישא. [ועוד עיי' מה שכתבו בכל זה בפרשת שלח תשע"ג].

שאר מינים - דאורייתא או דרבנן

הנה איתא בגמרא שבת (כ"ז ב') דלתנא דבי ר' ישמעאל ציצית הוה דאורייתא רק בבגד של צמר או פשתים, אבל לרבא כל המינים חייבין מדאורייתא.

ואיתא בשולחן ערוך (סי' ט' סע' א') כתנא דבי ר' ישמעאל דאינו חייב בציצית מן התורה אלא רק בגד מפשתים או מצמר רחלים, אבל בגדי שאר מינים אין חייבים בציצית אלא מדרבנן. אמנם ברמ"א פליג דנקטינן להלכה כרבא דכל המינים חייבין בציצית מדאורייתא.

[וכתב במשנה ברורה (שם סק"ה) דירא שמים יחמיר על עצמו לחוש לדעה הראשונה ויעשה טלית של צמר כדי שיתחייב בציצית מן התורה לכולי עלמא].

וכתב במשנה ברורה (שם סק"ג) דאף צריך לברך על מצוה שהיא מדרבנן כמו על מצוה דאורייתא, מכל מקום נפקא מינה לענין כמה דברים וכדלהלן:

א. לכתחילה

חדא, אם לעשות לכתחילה צמר, דיותר ראוי לעשות בגד שהוא יוצא בו מן התורה.

ב. ספיקות

תו נפקא מינה בספיקות, כגון אם נתערב לו ציצית שטוויין לשמן בציצית שטוויין שלא לשמן ואין לו ציצית אחרים, או כגון ביש לו ספק על הבגד אם הוא חייב בציצית, דאם הוא חייב רק מדרבנן יוכל לקחתם מכיון דספיקא דרבנן לקולא. אבל אם הוא חייב מדאורייתא לא יוכל לקחתם.

הנה שמעינן מזה דאע"ג דאיקבע איסורא שרי בדיני דרבנן. אך הא אם נתערב אתרוג ולימון האם נימא דיכול לקחת אחד מהם ביום טוב שני. והוא חידושא רבתא, וצריך עיון גדול לדינא. וכתבנו מזה לענין תשובת הגרע"א (תשובות שבס"ס דרו"ח, כתבים פ"ח ב' מדפי הספר, עיי' מה שכתבנו בפרשת עקב תשע"ה) בדיני ספר תורה.

ועוד, דלכאורה מוכח מהכא דבמצוות דרבנן לא קפדינן אתרתי דסתר. דהרי תיקשי הא יש כאן מבי' הסוגים, ואם כן אם נתיר לקחת חלק יקח גם מהחוטאים הנשארים לטלית אחרת של שאר מינים, ונמצא דביטל בודאי מצוה, אלא חזינן דבמצוות לא קפדינן. [ואין

לומר דאירי שנאבדו שאר החוטאים, דלהש"ך (יו"ד סי' ק"י כללי סי' ס"ק כ"א) גם כשנאבדה החתיכה הא' אסרינן].

[שוב ראיתי בפרי מגדים בפנים שלא כתב לה להאי נפקא מינה רק לענין בגד שספק אם חייב].

ג. כבוד הבריות

כתב במשנה ברורה דנפקא מינה לענין כבוד הבריות, שאם הוא יושב בתוך ציבור ונפסק אחד מציציותיו בחול, אם הוא רק מדרבנן, יש לומר דכבוד הבריות דוחה דרבנן ואינו מחוייב תיכף לפשוט טליתו. [עיי' בשולחן ערוך או"ח סי' י"ג סע' ג' ובפוסקים שם].

ד. חיוב בדיקה

הנה בפרי מגדים (שם מ"ז סק"ב) כתב עוד כמה נפקותות, חדא, לענין חיוב בדיקה, דאם יש לו הרבה בגדים אין צריך לבדוק זה, דבחוב דרבנן אפשר לא אמרינן כל היכא דאיכא לברורי בקל מבררינן. אך דחה זה. [וציי' מה שכתב בס"ח' במגן אברהם אות י"א, וט"ז אות ט'].]

ה. לכיון בהדיא להוציא

הנה אם משי חייב רק מדרבנן, אם יהא לו שני טליתות משי וצמר, ובירך על המשי, צריך שיתכוין בפירוש לפטור הצמר, אבל בסתמא לא מהני, אף על פי שדעתו ללבוש שתייהם. [עיי' שם שהביא כעין זה מאליה רבה סי' ר"ו סק"ב בדעת הבית יוסף שם].

ו. פסול לעדות מן התורה

הנה אם לבש כלאים בזמן הזה, בציצית שחייב בו מן התורה, הרי יש אומרים דמן התורה כלאים בציצית שרי ורק מדרבנן אסור, ואם כן לא מיפסל לעדות מן התורה. אבל בבגדים שחייבים בהם רק מדרבנן ויש בהם כלאים, אם כן מדאורייתא אסור ללבושם דלא הותר בזה איסור דאורייתא דכלאים, ואם כן הלוש בגד זה מיפסל לעדות מן התורה. [וכך כתב הפרי מגדים בפתיחה להלכות ציצית ד"ה שאלה].

ולכאורה קשה היאך משכחת לן כלאים, הא הנידון בבגד של שאר מינים, ויש לומר דאירי בבגד של משי וכנפיה של צמר ועשה חוטי פשתן, דבזה אם משי חייבת מן התורה, שפיר אמרינן עשה דוחה לא תעשה, ויניח פשתן על כנפי הצמר משא"כ אם חייב רק מדרבנן.

ז. מכת מרדות

אם לבוש טלית בלא ציצית, לפני שלובשו מכין אותו עד שתצא נפשו, ואחר כך לוקין אותו מכות מרדות, וכל זה אם חייב בציצית מדאורייתא, אבל אם חייב רק מדרבנן, יש לדון אם בביטל דרבנן בשב ואל תעשה לוקין.

[וגם אי במצוה דרבנן לוקין בשב ואל תעשה, אכתי יש נפקא מינה לפסולי עדות דרבנן. עיי' פתיחה דהפרי מגדים שם].

ח. טומטום

נפקא מינה בטומטום אם חייב בציצית בשאר מינים, דאם החיוב רק מדרבנן פטור מדין ספיקא דרבנן לקולא.

ט. קטן להוציא

הנה בארצות החיים (סי' ט') כתב עוד נפקא מינה אם קטן יכול להוציא בברכה זו, והיינו דהקטן לבש צמר והוה ליה גביה תרי דרבנן, [חדא, מצד שהוא קטן, ושנית, עיקר החיוב ברכה מדרבנן], והגדול לבש משי דנמי הוה תרי דרבנן. [חדא, מצד המשי, ושנית, מצד עיקר החיוב ברכה]. אבל אם משי הוה מדאורייתא, אם כן אצל הגדול הוה רק חד דרבנן ואין הקטן יכול להוציא.

אך צריך עיון דבפשוטו יכול גדול הלוש משי להוציא גדול הלוש צמר. ויש לומר דהתם מפאת ערבות ואף בלא לבש.

אך אכתי חזינן דהמברך על משי ואחר כך לובש צמר שפיר דמי אף שהפסיק בדיבור. חזינן דהברכה על המשי חייל גם על הצמר. ואם כן לעולם קטן לא יוכל להוציא. [נ"י, דלעולם נימא דברכה על שאר מינים הוה אותו סוג חיוב כמו ברכה על צמר, דהברכה הוה אותו חיוב דרבנן, משא"כ קטן לא יוכל להוציא גדול, אפילו אם הקטן לובש צמר והגדול לובש משי, דהרי אצל הקטן כל החיוב ציצית רק מדרבנן].

י. התכוין רק להמצוה דרבנן

הנה דן בחלקת יואב (או"ח סי' ל"ג) לענין מצוות צריכות כוונה, אם

התכוין שהוא רק מצוה מדרבנן, האם מהני לצאת הדאורייתא.

א. אופנים שמכוין לדרבנן

כגון בסבור שהוא עדיין קטן ועשה מצוה לשם חינוך ובאמת הוא גדול.

וכמו כן בכגון בסבר שכבר יצא חובת מצוה ואכל לשם אפיקומן ובאמת עדיין לא יצא ידי מצוה. ואולי שם גרע טפי דמכוין למצוה אחרת.

ב. סתירה בתוספות

הנה בחלקת יואב (או"ח סי' ל"ג) כתב דיצא ידי חובתו, ואייתי ראיה מהא דהקשו תוספות בראש השנה (כ"ח ב' ד"ה ומנא) היאך חוזרין ותוקעין תקיעות דמעומד, הא הוה בל תוסיף, ואע"פ שמכוין למצוה דרבנן, מכל מקום עובר בבל תוסיף. שמעינן דכוונה לתקיעות דרבנן חשיבא כוונה לענין הדאורייתא וחשיב שמוסיף על המצוה הדאורייתא. אמנם לאידך גיסא כתב הגרע"א (ראש השנה שם) דדבר זה הוא פלוגתא בעלי התוספות, דמתוספות אחר (שם ט"ז ב' ד"ה תוקעין) מבואר דלא חשיב כוונה, דהרי הקשו שם הקושיא הנ"ל מבל תוסיף, ותיירצו דליכא כוונה לקיום המצוה הדאורייתא, והרי הוה שלא בזמנו ושלא בזמנו בעי כוונה, נורק הקשו מפאת דאילו איתרמי ליה ציבורא אחרינא חשיב זמנו, חזינן דאע"ג דמכוין לדרבנן סברי דלא הוה כוונה לענין הדאורייתא, ואם כן גוונא דהחלקת יואב היא תלוי בפלוגתא. וצריך תלמוד.

ג. נפקא מינה להנ"ל

לכאורה נפקא מינה לענין נידון הנ"ל אם שאר מינים חייבים רק מדרבנן, דהנה בטלית של שאר מינים והטיל החוטים מי שסובר כהמחבר דשאר מינים חייב רק מדרבנן, אם כן מכוין רק לשם מצוה דרבנן, ואם כן האם מי שסובר כרמ"א דחייב מדאורייתא יכול ליקח ממנו הטלית במתנה על מנת להחזיר.

ואולי הכא עדיפא טפי, דאדם מכוין סתמא לשם מצות ציצית ואינו מחלק במחשבתו בין דרבנן לדאורייתא.

י"א. מתירין מבגד לבגד

הנה יש לדון אם איכא נפקא מינה בהנ"ל שיהא מותר להתיר חוטי הציצית מבגד צמר לבגד משאר מינים.

א. נפקא מינה להתיר להניחו בשאר מינים

הנה איתא בגמרא שבת (כ"ב א') דלדעת שמואל מתירין חוטי הציצית מבגד לבגד לאחר. וכתבו תוספות (שם ד"ה רב) דאע"ג דקיימא לן כשמואל דמתירין, מכל מקום היינו דוקא כדי לקושרו בבגד אחר, אבל להתיר בלא שיהא דעתו לקושרו בבגד אחר אסרינן.

מעתה יש לדון דנפקא מינה בזה אם שאר מינים חייבים בציצית מדאורייתא או מדרבנן, דאם חייבים רק מדרבנן, אם כן אין להתיר מבגד צמר שחייב מדאורייתא כדי להניחו בבגד משאר מינים שחייב רק מדרבנן.

ב. ארצות החיים דמותר

אך כתב בארצות החיים (סי' ט"ו סעי' א'), ובמאיר לארץ שם ס"ק ה') דבאמת מותר להסיר מציצית דאורייתא לציצית דרבנן, דהיינו מצמר לשאר מינים.

והביא ראיה מדמדליקין מנר לנר אע"פ שהראשון עיקר והשני מהדרין. וצריך עיון הא קיימא לן (סי' תרע"ד סעי' א') דדוקא מעיקר לעיקר מותר.

אבל אסיק בארצות החיים דבלאו הכי קיימא לן כרמ"א דשאר מינים חייבים בציצית מדאורייתא.

עניני שבת

ואכתי יהא הנידון הנ"ל לענין להסיר ציצית מטלית שלו להניחו בטלית שאולה לאחר ל' יום שחייב רק מדרבנן. אך הכא ודאי מהני, דהרי מהני להמשאיל שהוא בעל הציצית, ואם כן חשיב שהניחו בבגד שיש בו חיוב דאורייתא.

ג. להניחו בבגד של קטן

הנה כתב בארצות החיים (שם) דע"פ אסור להתיר ציצית מטלית של גדול להניחם בטלית של קטן. והביאו במשנה ברורה (סי' ט"ו סק"א). וצריך לומר דסבירא ליה דבגד של קטן גרע מבגד משאר מינים.

ויהא זה חומרא דלדעת הארצות החיים, דמטלית דשאר מינים דגדול המחוייבת מדרבנן, היא אסור להסיר לטלית מצמר של קטן המחוייבת מדאורייתא, [אף להסוברים דשאר מינים דרבנן].

ובאמת לא הבנתי החילוק בין מין דרבנן דנטה בארצות החיים לקולא [אם כי לא החליט], ובין קטן דהחליט לחומרא, ואף אם נימא דאין הקטן מחוייב בעצמותו אלא אחרים מחויבים עליו, מכל מקום הא יש כאן דרבנן. ואולי מפאת דעצם חיוב דהקטן קליש.

אבל הדבר צריך עיון דהא חזינן דקטן שאכל כדי שביעה יכול להוציא גדול החייב מדרבנן, הרי חזינן דקטן חשיבא בר חיובא. ויש לחלק בין דין בר חיובא של שומע כעונה לבין מעלין בקודש. ודוחק.

ד. לענין מזוזה

הנה יש לעיין אם מותר להסיר מזוזה מחדר לחדר, דבמזוזה הא מחמירין מבית לבית, כדכתבו תוספות (שם) דאין להורידו אף דעתו להניחה בבית אחר דשאני מזוזה שעשויה להציל מן המזיקין, אם כן מהו מחדר לחדר.

תו יש לעיין אם כבר הוריד המזוזות, אם מותר להעביר מחדר החייב מן התורה לחדר החייב מדרבנן.

עובדא בטלית שנסתבך בו חוט

עובדא באחד שקנה טלית חדשה ובהיותו ביום טוב ראה שנסתבך בציצית חוט שחור. ולא רצה לטלטלו ביום טוב מחמת החוט השחור. והשאר הטלית בבית המדרש לקחת בצאת היום טוב, והניחו בגב של כסא. ובמוצאי יום טוב מצאה על כסא אחר. אך יש לו סימנים דהנקב עם חוטים היה בצבע שלא שכיחא, וגם החוט שנסתבך עם החוטים היה שם.

והנה כל זה סימנים מובהקים, אבל הא נשתנה המקום. אך מכל מקום אזלינן בתר הסימנים ואמרין שלקחו הטלית מכסא אחד לשני.

הנה הא דלא רצה לטלטל הטלית, היינו כדמטו בשם החזון איש במתלה קרוע, דהנה איתא בספר דינים והנהגות (מהחזון איש, פ"ח ה"ז) דהוה עובדא באדם שלבש ביום טוב חליפה עם מתלה (היינגער) שנקרע בצד אחד, והיה דעתו לתופרו במוצאי יום טוב, והחמיר החזון איש שיפשוט המעיל, דאיכא בלבישת המעיל משום מלאכת הוצאה ביום טוב, דהרי הוצאת המתלה הוה שלא לצורך יום טוב כלל, דאינו צריך להמתלה אלא דמתלוה ממילא. והכא נמי האי חוט שחור לא היה לצורך יום טוב ואינו אלא מתלוה ממילא.

ויש לדון דשאני הכא דהחוט השחור בטל לבגד, כמו דחזינן לענין חוטי הציצית, דאע"פ דחוטי ציצית שדעתו לתקנם אינם בטלים להבגד מכיון דחשיבי, מכל מקום ציצית פסולין שאין דעתו לתקנם בטלים להבגד, (כמבואר במשנה ברורה סי' י"ג ס"ק ג'). אך לא אדע, כיון דאינו מחובר כלל לטלית אלא נסתבך בחוטים.

וצריך עיון דהרי איסור מלאכה לא מפאת חיוב הבדלה אלא דהשבת נשארת, כדחזינן דנמשך יום הכיפורים לענין ענויים. [ענין בלבושי שרד סי' תרכ"ד ד"ה ונ"ל, דכן משמעות הלבוש שהבא במגן אברהם. א"ה. אמנם במגן אברהם ומשנה ברורה שם פסקו לא כך אלא ענויים מותרין].

הנה כתב בדעת תורה (למהרש"ם, הל' אבילות סי' שמ"א סעי' ב') דאונן יכול לעשות מלאכה קודם שאמר המבדיל, דביסודו לא הוה איסור מלאכה, אלא לבתר דחייבוהו להבדיל אסרו חכמים במלאכה עד שיבדיל, וכאן דפטור מהבדלה שוב מותר במלאכה.

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאוצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

להקיש הליכתו לביאתו

וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר פָּאָרָן עַל פִּי ה' כָּלֵם אֲנָשִׁים רָאשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל
הָפָה (יג, ג)

כיצד החל הקלקול

פרשת המרגלים היא סוגיה לא פשוטה, נושא עמוק שקשה לנו לעמוד על סודו ללא עמל ועל רגל אחת. ננסה להתבונן בה מעט.
נשאלת השאלה: מה מתרחש כאן? כשפותחים את החומש רואים כי "כולם אנשים" - לשון חשיבות, אנשים חשובים. על כל אחד מעיד הקב"ה שהוא הגון. מי לנו גדול מהרמב"ן האומר, כי הסדר שנמנו המרגלים בפסוקים, באמת אינו לפי מסעם ולא לפי סדר השבטים, אלא לפי חשיבותם. נו רבותי, היכן יהושע בן נון, מדוע לא הוא הראשון? ומדוע כלב בן יפונה איננו הראשון או השני? משמע שהאחרים הללו שמוזכרים לפנינו הם חשובים יותר מיהושע ומכלב.
אם כן, כולם, בלי יוצא מן הכלל, היו חשובים - כולם אנשים! אז מה קרה שם? איך התהפך הכל?

עוד צריך להבין, רבותי: הם התקלקלו. מתי התקלקלו? בפשטות, הקלקול התרחש בסוף, כי בתחילה הם היו "אנשים" ו"ראשי בני ישראל המה" אבל יש לנו את דברי חז"ל (הובאו ברש"י יג, טז): "וילכו ויבואו - מהו וילכו, להקיש הליכתו לביאתו, מה ביאתו בעצה רעה אף הליכתו בעצה רעה", כמו שחזרו ברשעות, כך הליכתם היתה ברשעות. הלכו כדי לדבר לשון הרע על ארץ ישראל... נו, אם היו כשרים וצדיקים, מתי התרחש המהפך?
בכאלו פסוקים, ובכלל בכל התורה, אין אפשרות לומר דיבורים בעלמא, מצד הסברה ומצד המחשבה, אבל ב"ה שרבותינו הקדושים - ב"ברכת פרץ", ב"לב אליהו" וכן רבינו השל"ה הקדוש - האירו לנו את העניינים וסללו דרך להבין מה התנהל ומה היה.

הסתייגות זצ"ל בספרו, ובדרכו הולך גם **רבי אליהו לאפיאן** זצ"ל, מבארים כך: איך שקיבלו המרגלים את תפקיד ומינו אותם - קיבלו גאווה. אמרו לעצמם - מדוע ממנים אותנו? אה... אם ממנים אותי משמעות הדבר שאני - או אה: קיבלתי תפקיד! קיבלו גאווה.

האמת, שהשליחות לא היתה במטרה להביע דעה, אלא שירא, יבואו ויאמרו מה ראו, ותו לא, אבל להביע את דעתם, האם כדאי לעלות או לא - דבר זה לא היה כלול בשליחותם.

אבל כיון שקיבלו גאווה - חשבו שבחורים בהם כדי להכריע ולהביע דעה. מלבד הצגת העובדות והמציאות, עליהם לחוות את דעתם הטובה היא אם רעה, השמנה אם רעה.

ואחרי שטעמו מהגאווה, טעמו מתאוות הכבוד. מהבעיה של הכבוד אפשר להיווכח באלו דרגות הם היו, כמו שאומר **הזהר הקדוש** שהם ראו [אולי ברוח הקודש] שלא הם יהיו ה'נשיאים' בארץ ישראל, אלא רק במדבר.

נו, אז מה עושים כדי להישאר נשיאים? יוצרים מצב שלא נכנסים לארץ ישראל - מסיטים את העם ומתארים באוזניו כמה גרוע יהיה אם ניכנס לארץ ישראל. נמצינו למדים, שמגאווה הגיעו לתאוות של כבוד, ומשם לכשלון הגדול.

רבינו יונה ב"שערי תשובה" כתב, שבעל גאווה מופקר לכל העבירות. מדוע? כי "אין אני והוא יכולים לדור יחד" - הקב"ה עוזבו ומניחו במרחק. אין לו סיעתא דשמיא. וכאשר אין סיעתא דשמיא - אפשר ליכול בתאוות הכבוד ובכשלונות נוספים שיש בהם סכנת אבדון.

עד כאן נכנסנו רק לתוך הפתח להבין מעט מתי קרה מה שקרה והם נהפכו. כיצד החל הקלקול.

פעמיים דיברו על ארץ ישראל

אדונינו **הרמב"ן** מאיר את העיניים באומרו, כי המרגלים דיברו את דבריהם בשני מקומות: פעם אחת לפני משה רבינו ע"ה, וכמו שמדויק בפסוקים, שראשית הם באו אל משה, ואמרו אצלו מה שיש להם להגיד. אחר כך אמרו את דרשותיהם לעם ישראל, ללא משה ע"ה.

זהו שנאמר (יג, טז-טז): "וישובו מתור הארץ מקץ ארבעים יום וילכו ויבואו אל משה ואהרן ואל כל עדת ישראל אל מדבר פארן קדשה וישיבו אותם דבר ואת כל העדה ויראום את פרי הארץ".

הם הראו את פרי הארץ למה ולאחר, כי משה רבנו אמר להם "והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ".

"ויספרו לו ויאמרו, באנו אל הארץ אשר שלחתנו וגם זבת חלב ודבש היא וזה פריה".

זו אמירה **אמיתית**, אמת ויציב.

"וגם זבת חלב ודבש היא וזה פריה". אמת? הכל אמת!

"אפס כי עז העם היושב בארץ וערים בצורות גדולות מאוד וגם ילידי ענק ראינו שם". אמת? כן, הכל אמת!

"עמלק יושב בארץ הנגב והחתי והיבوسی יושב בהר והכנעני יושב ליד הירדן" - גם דברים אלו אמת לאמתה.

אז מה, אם כן, לא היה בסדר במילים אלו? - לכאורה בסך הכל אמרו דברים כהווייתם באוזני משה רבינו. מה העוול של המרגלים? מה דיברו שלא כהוגן?

ואם תשאלו אותי מהיכן אני יודע שכבר עתה דיברו דברי עוול? - כי מיד נאמר: "ויהס כלב את העם אל משה". היינו שהיה משמע משהו לא טוב מדבריהם.

מסביר הרמב"ן: כל הסוגיה טמונה במילה אחת, מילה אחת! הם אמרו הכל אמת, חוץ ממילה אחת. ומה היא? **"אפס"**. אפס משמעותו - שהדבר בלתי אפשרי. ההרס היה במילה האחת הזו!

אבל מה? כאשר עמדו כעת לפני משה רבינו ע"ה, דיברו ברמז, לא במפורש. הוסיפו רק מילה אחת - **"אפס"**, ועל כך "ויהס כלב את העם אל משה ויאמר",

אתם אומרים 'אפס' ואני אומר 'עלה נעלה וירשנו אותה' כי יכול נוכל לה".

כיון ש"ויהס כלב", הרי שעתה אמרו המרגלים כבר יותר מפורש את מה שרמזו קודם לכן: "והאנשים אשר עלו עמו אמרו לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו".

אמורדיקע מעישה.

רש"י על "ממנו" אומר דברים נוראים: "חזק הוא ממנו - כביכול כלפי מעלה אמרו". ובמדרש הנוסח: "אמרו: אין בעל הכלים יכול להוציא כליו משם".

וזה פלא עצום, ומאוד תמוה שאנשים כאלו בדור דעה יאמרו כך כלפי מעלה - "חזק הוא ממנו"? איך אפשר להגיד כאלה מלים?

מורי ורבותי! עוד מעט נבאר.

עד כאן התרחשו הדברים בעומדם בפני משה. הם אמרו אמת, רק שהוסיפו: **"אפס"**, ואחר כך הוסיפו מעט ואמרו שאין אפשרות לכבוש את הארץ, והאמת שהדבר אפשרי.

אבל אחרי כך, לא לפני משה, "ויוציאו את דיבת הארץ אשר תרו אותה אל בני ישראל **לאמר**". זה כבר משהו אחר. כאן הם אמרו: "הארץ אשר באנו לתור אותה ארץ אוכלת יושביה היא".

ומה המשמעות של דברים אלו? הוצאת דיבה. **"ארץ אוכלת יושביה"** הוא שקר ודיבה. **"וכל העם אשר ראינו בתוכה אנשי מדות"** - גם זה שקר! כי "אנשי מדות" מפרש רש"י: "גדולים וגבוהים, צריך לתת להם מדות כמו גולית" גם את זה הם לא פירשו נכון - מודיע הרמב"ן - "ועל זה נענשו למות". לא נענשו במוות על כל הדרשה הקודמת, אלא על הנאומים כעת. ה'אפס' היה חיסרון באמונה, ולא על כך נענשו. התורה אומרת: "וימותו האנשים מוצאי דיבת הארץ רעה", היינו הוצאת הדיבה שהיתה אחר כך.

הרמב"ן ממשיך זייער גישמעק, מאוד מתוק, אודות הנאמר בתורה בפרשת דברים (א, כב): "ותתיצבון אלי כולכם ותאמרו נשלחה אנשים ויטב בעיני הדבר".

נו מה כתוב? "ויקחו מפרי הארץ וירידו אלינו". תשמעו מה שמשה רבינו אומר בתורה: "וישיבו אותנו דבר ויאמרו טובה הארץ אשר ה' אלוהינו נתן לנו, ולא

אבינו לעלות". ישנה תביעה על בני ישראל ששמעו מכלב ויהושע שהארץ טובה ולא רצו לעלות.

רש"י הקדוש מפרש: "ויאמרו - אלו יהושע וכלב שאמרו טובתה".

הרמב"ן שואל: איזו טענה היא זו, נכון שיהושע וכלב אמרו, אבל היו שאמרו להיפך, מדוע הם צריכים לשמוע דווקא לדיווח של יהושע וכלב? כיון שהיה ויכוח כזה מנוגד, הם לא היו יכולים לשמוע לשניהם, אלא או להם או להם! לכן, אומר הרמב"ן: "ויאמרו" - הכוונה למרגלים שאמרו כך, כי באמת אלו היו דבריהם בפני משה: "באנו אל הארץ וגם זבת חלב ודבש וזה פריה", רק מה? הם הוסיפו שלדעתם "אפס" - הדבר בלתי אפשרי ועל זה הטענה עליהם: וכי אינם יודעים שהקב"ה כל יוכל ואין אצלו בעיות כאלו? וכי תאמרו, הרי המרגלים גם אמרו לנו "ארץ אוכלת יושביה" - התשובה, אומר הרמב"ן, משה רבינו מוכיח אותם: הלא נוכחתם לראות שהם לא אמרו את הדברים הללו בפני, רק לכם, ומדוע? כי ידעו שדבריהם שקר ופחדו שאכזיש אותם! כיון שלא אמרו בפני, היה עליכם להבין כי אלו דברי הסתה ושקר, ורק מה שאמרו בפני הוא אמת. כך מפרש הרמב"ן כמין חומר את כל הענין.

יצר הרע לשם שמים

ויקרא משה להושיע בן נון יהושע (יג, טז)

פירש רש"י: "התפלל עליו: י-ה יושיעך מעצת מרגלים".

מדוע משה רבנו התפלל רק על יהושע?

אחד הביאורים שמבארים הוא, כי כלפי יהושע היה לו באמת חשש גדול שידבר לשון הרע על ארץ ישראל, כי לגביו היה חשש של יצר הרע לשם שמים, ועל יצר הרע מהסוג הזה יש צורך ברחמי שמים מרובים. מדוע ליהושע יכול להיות יצר הרע לשם שמים? כי יהושע ידע שאין שנכנסים ובאים לארץ ישראל משה רבינו ע"ה לא יכנס, וכדי שרבו של ישראל יישאר לחיות ועם ישראל יזכה להיות עם הרבי הגדול - שמא כדאי לדבר לשון הרע, וכי יש לך לשם שמים גדול מזה? - שמשה רבינו יחיה ארבעים שנה נוספות? היכן אפשר למצוא כזה "לשם שמים"??

תבינו, יצר הרע של לשם שמים - כנגדו אנו זקוקים לרחמי שמים מרובים, מולו צריך תפילה מיוחדת, ולכן עמד משה רבינו ע"ה בתפילה על יהושע, אבל יצר הרע גלוי כמו שהיה למרגלים הוא פחות קשה, ולא נדרשה עבורו תפילה מיוחדת של משה רבינו.

רצוני לומר לכם חידוש נוסף.

התרגום יונתן מביא: "כד חזי משה ענותנותיה דיהושע, התפלל: י-ה יושיעך מעצת מרגלים".

שואלים: איזו ענוה הוא ראה בו?

ומבארים על פי מה שהזכרנו, הרי במדבר היה מאורע מיוחד שאלדד ומידד התנבאו במחנה, ומה היתה נבואתם? - "משה מת ויהושע מכניס לארץ". את הנבואה הזו שמע יהושע, והדברים כאבו לו מאוד, הוא רץ למשה רבינו וביקש: "אדוני משה כלאם".

כאן ראה בו משה רבינו ענוה מיוחדת: במקום שישמח מעט, שהנה הוא יזכה להיות הממשיך של משה רבינו ע"ה - שבכך הוא מקבל סגולות אדירות וכלים אדירים עצומים של סיעתא דשמיא - להיות המנהיג של עם ישראל בכניסתם לארץ ישראל [והוא באמת העמיד את השמש בכוחו הגדול], שום דבר לא נע ולא זע בפנימיותו, הוא קם בכאב רב ומקנא לכבוד משה רבינו: "אדוני משה כלאם", ואם אתם יודעים, - המילים הללו עלו לו ביוקר! ה"אדוני משה כלאם" הנה, מחירו היה שיהושע מת בלא וולד. מדוע? כיון שהורה הלכה בפני רבו. בקיצור, הוא היה כל כך כאוב לכבודו של משה רבינו ובא עם הוראה שצריכים לכולם אותם.

עם כזו ענוה, יש חשש שהוא ידבר על ארץ ישראל, כדי שמשה יחיה.

מורי ורבותי, יצר הרע של לשם שמים צריך לפחד ממנו מאוד, פחד גדול, אתם יודעים מה זה יצר הרע של לשם שמים?

לכל אחד יש את החבילה שלו ב'לשם שמים', אדם אומר לעצמו: במקרה הזה ובנושא המסוים הזה אני צריך להיות ה'מאן דאמר' ולהסביר ולהחליט ולהורות, דווקא אני, כי השני אינו ראוי ולא תהיה ממנו תועלת, ורק אם אני אספול בענין יהיה כבוד ה', לשם שמים.

ישנן דוגמאות רבות, אין ספור: לפעמים מתגלעים חילוקי דעות בין גדולי ישראל, מעט חילוקי דעות או הרבה, אותו פלוני הוא חסיד של אחד מגדולי ישראל, הוא אוסף את היצר הרע של לשם שמים ומדבר על הצד השני דברים אסורים, רחמנא ליצלן, נכשל ונופל בבאר שחת.

"אבל זה לשם שמים! זה כבוד התורה! איך אני יכול לשתוק וכי מותר לי לשתוק?!"... הוא בטוח שאסור לו לשתוק, ואדרבה חובה גמורה היא לדבר בגנות הצד השני, גם אם הוא תלמיד חכם, הנה לו יצר הרע לשם שמים.

שמעתי בשם אחד הבנים של הריז"ניער, כמדומה **דבי שמואל מרוזין**, שאמר, אנו מבקשים: "וכוף את יצרנו להשתעבד לך", "יצרנו?" יצר הרע? מי שנופל ביצר הרע הוא כמעט שוטה, לא על כך מתפללים אנו, תפילתנו היא אודות היצר טוב - עליו יש להתפלל "וכוף את יצרנו להשתעבד לך", במקרה שחלילה נשתמש עם היצר טוב לשם שמים, איי איי...

מורי ורבותי, מה העצה עם היצר הרע הזה, הקשה מאוד מאוד? לכאורה העצה להכיר: אני לא פוסק בשום נושא בהלכה ובהתנהגות, ברוחניות וגשמיות, אז גם לא אפסוק בנושא הזה, ומחובתי לשאול את מי שידע לפסוק, ואם ה'מורה הוראה' אומר שכן, כן, אם הוא יורה שלא, לא, ויכל הנוטל עצה מן הזקנים אינו נכשל, ואם ישאל את הזקנים הוא יכול להיות בטוח בעור ה', אבל לפסוק לבד בעניינים כאלו שאני עושה באמת לשם שמים. קשה מאוד.

כאשר תם הדור ההוא - חזר וקראו יהושע

ויקרא משה להושיע בן נון יהושע (יג, טז)

משה שינה את שמו של יהושע בן נון ליהושע, כי התפלל עליו: י-ה יושיעך מעצת מרגלים" (רש"י).

נשאלת השאלה, אם שמו של יהושע בן נון נהפך ליהושע, מדוע בפרשת האזינו (דברים לב, מז) נאמר: "ויבא משה וידבר את כל דברי השירה הזאת באזני העם הוא והיושע בן נון"? מדוע אין הוא נקרא כאן בשמו החדש "יהושע"?

ה"כלי יקר" מתייחס לשאלה זו. הוא עונה תשובה שלמען האמת אני לא מבין אותה, התורה עמוקה מאד, אדרבה, אולי אתם תגידו פשוט בדבריו:

"לפי שלא קראו יהושע כי אם על שם י-ה יושיעך מעצת מרגלים", וכל זמן שאחד מן אותו דור היה קיים - היה נקרא בשם יהושע, וכאשר תם כל הדור ההוא - לא היה מקום לתפילה זו וחזר וקראו יהושע".

כאמור, אני רק מוסר את דבריו בפניכם, בלי להגיד בהם פשוט.

מהות האדם - כח התפילה שלו

ויצילו בנגב יצבא עד חֲבֵרֹן (יה כב)

וברש"י: "ויבא עד חברון - כלב לבדו הלך שם ונשתחש על קברי אבות, שלא יהא ניסת לחבריו להיות בעצתם".

על יהושע בן נון התפלל משה רבינו, לאחר ששינה את שמו - כמו שעושים לחולה מסוכן - י-ה יושיעך מעצת מרגלים".

כלב בן יפונה, שלא זכה לברכה ממשה רבינו, סיכן את חייו כאשר הלך לחברון להתפלל על קברי אבות, וניצל בכח התפילה, בוודאי לא היתה זו תפילה פשוטה, אלא השתפכות הנפש לפני אבינו שבשמים, ועל כן זכה להינצל אף הוא מעצת מרגלים.

כוחו של האדם ומהותו היא התפילה שהוא מתפלל לפני בוראו, המשנה הראשונה במסכת בבא קמא מונה בין ארבע אבות נויקין את 'המבעה', ונחלקו בגמרא מה הכוונה 'מבעה', לדעת רב (שם ג ע"ב) מבעה זה אדם וראייתו מהפסוק בישעיהו (כא, יב): "אמר שומר אתא בוקר וגם לילה אם תבעיון בעי", ומפרש

רש"י (שם בב"ק): "שובו בתשובה ותבקשו מחילה בעי, אלמא באדם כתיב בעי", כלומר, הגדרת אדם כ'מבעה' פירושה שהאדם מתפלל ומבקש מחילה, וכיון שמופיע לשון 'בעי' - בקשה - לגבי אדם, לכן הוא נקרא 'מבעה'.

למדנו מכאן כי מהות האדם היא כח התפילה שלו, ולכן הוא מוגדר כ'מבעה', על שם התפילה שהוא מתפלל.

שמעתי רעיון שהוא יהלום של ממש:

המלה 'אדם' עם המילוי שלה נכתבת כך:

א - א.ל.פ.

ד - ד.ל.ת.

מ - מ.מ.

אם ננקח את האותיות הנסתרות, היינו - ל.פ.ל.ת.מ, נקבל את המלה - 'מתפלל'!

מעשיו ראובן

מה נהדר היה מראה עבודתו של רבי ראובן זצ"ל, כשכל כולו כניעה ותחנונים היה משיח אל קוננו, כשהוא מונה תיבה אחר תיבה ביביוטי שפתיים, במתינות, בנחת ובריכוז המחשבה.

היה קורא קריאת שמע בכוונה עצומה, כשפיו בוערות וכולו אימה ויראה, רתת וזיע, ומדקדק לבטא כראוי כל הברה ואות ולהשמיע לאוזניו שכבדו משמוע, כשהוא נמנע מלהשתמש לצורך כך במכשיר השמיעה.

בהזכרת שם שמים היה טהר ונשמר לאומרה בכוונה עצומה, ומרגלא בפומיה דברי רבינו יונה בשערי תשובה שער ג' שכתב כי מאמר הפסוק "ולא תחללו את שם קדשי" נסוב על המזכירים שם שמים לבטלה ומבלי מורא. בעניינת 'אמן' יהא שמיה רבה' היה מקיים באחת את שני פירושי הראשונים, ולפיכך היה קורא בכל כוונתו ובכל כוחו, עד שקולו היה נשמע בכל ההיכל מקצה אל קצה.

דדדדדדד

מראות מרן רשכבה"ג רבנו אהרן יהודה ליב שטינמן זצוק"ל | גליון מס. 5

הלכה ומנהג – עניני ציצית

ימים מקדש

לרגל יום השלושים של המחנך
הגאון רבי יהושע שקלאר זל"ה
נלב"ע י"ט אייר תשע"ט.

רבות בשנים היה קשור הגר"י שקלאר עם רבנו ז"ע, ובעיקר בשנים שכהן כבוחן בחינוך העצמאי היה מגיע מידי פעם עם כיתות להיבחן אצל רבנו, ונביא כאן כמה קטעים מתוך הספר הנפלא 'בזאת תבחנה'.

מתוך מבחן על מסכת מכות: במהלך המבחן, הגאון רבי יהושע שקלאר סיפר לנבחנים אודות הגאון רבי חיים קרוזוירט זצ"ל, שפעם נכנס לכולל חזון איש ושאל את הלומדים חידה, איך יתכן שאחד יעשה פעולה שיתחייב עליה כמה מליוני לאוין בבת אחת, ואמר להם שאם עושה שריטה בבשר ומתכוין על כל אלו שנפטרו בשווא הי"ד, הרי עבר בפעולה אחת שש מליון

לו סיבה אחרת שסבר שלא צריך ציצית מצמר] אבל חוט השערה מפריד בין חום צמר ולשאר בדים, בחו"ל כל בחורי ישיבות היו חוסכים מפרוטה לפרוטה לקנות ציצית צמר. [וראה כאיל תערוג עניני או"ח מה שהובא באריכות בענין זה]

ומספר אחד התלמידים: במוש"ק לפרשת פנחס אור לכ"ב תמוז תשמ"ז לאחר שיתחו של רבנו הלכנו וציציותיו נגדרו על הרצפה לפי שבש"ק הלך עם ט"ק שיעור מוהר"ח מואלאזין, ואמרו לו דבר זה, וכשסידר הציצית ראיתי שלבוש בט"ק של צמר והי לי פתחון פה לומר לפניו מה ששמעתי בתקופה האחרונה לצדד שט"ק של 'צמר' בקיץ אי"ז מלבוש שהרי אין נהגים מזה, ולזה אין רצוי ללכת עם כזה בקיץ, והרהר קצת ואח"ז אמר לי, 'שנראה שמי שילך בקיץ בגד צמר שעטנו יעבור האיסור, ולא נאמר דלא נחשב בגד!'

האם אדם מודגיש שהיה עובד ד'

שה רבנו (מוצש"ק בא, תשס"ב) אדם קם בבוקר, מה הוא עושה? מניח תפילין, ציצית, מתפלל... הכל בסדר. אבל האם הוא זוכר שהוא צריך להיות "עבד ד'"? מי זוכר דבר זה? גומר את התפילה, מוריד את התפילין והוא אדם אחר...

עוד היה רגיל לומר: יש מצוות התלויות בלב, ויש בלשון, אבל מצוות מעשיות אין לנו הרבה, יש מצות ד' מינים פעם אחת בשנה וכן שופר וכו'. אבל יש ב' מצוות שהם מעשיות, ומקיימים אותם יום יום, והם ציצית ותפילין, וכיוון שהם יחידות - מן הראוי היה להתייחס אליהן כבן יחיד שהוריו מפנקים אותו ומהדרים בו, כך היה צ"ל לגבי מצוות אלו, אבל רואים שבני אדם מתרגלים, ואינם מכבדים מספיק מצוות אלו...

היום חבילה של ציצית טובים (ניפוץ לשמה וצמר) עולה בערך שלשים וחמש דולר, נו, האם זה לא כדאי, הרי על בן יחיד אדם בוודאי שהיה מוציא כ"כ הרבה כסף? הרי זה בן יחיד! אי אפשר להוציא שלושים וחמש דולר?! [אמנם סבר רבנו שא"ז חיוב אלא הידור וכאן דיבר ברעיון של הדברים]

תכלת בציצית (ער"ה תשס"ה): מישוהו סיפר לרבנו על שמצאו ציצית ישנה ובה תכלת, ובבדיקות DNA הוכיחו שזה בדיוק אותה תכלת כמו שמצאו היום, וענה רבנו שקר וכזב. מנין הם יודעים ממתי הציצית ההיא? מאותם בדיקות שיודעים שהעולם הוא בן מליוני שנה...

אמר רבינו יש ענין ללכת ציצית צמר כמ"ש המשנ"ב, אלא דהחז"א סבר מפני החום אין ללכת בזה, [והגר"א כנראה היה

רבנו מתעטף בטליתו

עבירות, כנגד כל נפטרי השואה. אבל העירו עליו הרי הוא לא מכיר אותם בכלל ולמה יעבור איסור?

מִרְן רבנו השיב : אינו צריך להכיר אותם.

ובאמצע איזה מבחן אחר התבטא, 'כבר למעלה מארבעים שנה אני בוחן ילדים ונערים מכל הגוונים' מתפעל הגאון רבי יהושע שקלאר זל"ה, ואני כל פעם מופתע מחדש מהשאלות החכמות ששואל רבנו, הוא תמיד ניגש לבחון מזוית שמעולם לא חשבתי עליה...

בראיון שנערך עם הג"ר שקלאר לרגל הוצאת הספר הנ"ל נשאל:

הגאון רבי יהושע שקלאר המפקח והבוחן הוותיק בתלמודי תורה שעל ידי רשת החינוך העצמאי זכה להיות במאות מבחנים במחיצת מִרְן זללה"ה כשהיה מגיע עם קבוצה מתלמוד תורה ההיכרות שלו עם מִרְן זי"ע החלה עוד בפתח תקווה כשלמד בכולל תורת ארץ ישראל.

ש. רוב הילדים מתלמודי התורה ובתי הספר היו מבטים שלא הכי חרדיים מה הם ראו במבחן?

רבי יהושע מתרגש: אגיד לכם מה אני ראיתי, אהבת תורה התורה הייתה מתוקה לו, התקיים בו הערב נא של התורה, הוא היה שואל בכזה רוגע, כזה זיסקייט 'מתיקות'.

אני תמיד חושב לעצמי הוא הרי הגיע מעיר בריסק בה רוב אנשי העיר לא היו חרדיים, בתלמוד תורה שם לא כל הילדים מבטים חרדיים כ"כ, אח"כ היו לו שנות גלות קשות מי החדיר בו כזה מתיקות התורה מאיפה הוא קיבל את זה? מי היה רבו שהחדיר בו כזו נעימות התורה עצמה החדירה בו את זה.

ש. והילדים היו מבינים את הרמה שלו.

רבי יהושע מחייך המחנכים היו לא פעם אומרים לי קודם אולי לא כדאי כי הוא ישאל אותם שאלות שלא יידעו, אולי לא יבינו אותו, הייתי אומר להם תבואו ותראו, ובלי גוזמא. כל כיתה שהגיעה פעם אחת ביקשה כעבור שנה לבוא שוב, הוא היה חכימא דיהודאי, היה שואל בהתחלה שאלות פשוטות, ומיד הוא מזהה את הידע של הילדים, ולפי זה ממשיך במבחן. הילדים היו מרגישים מאוד בנוח, הם הרגישו שהוא רוצה שידעו אז הם ידעו, מידי פעם הייתי מנסה להיכנס אתו למשא ומתן בסוגיא, אבל הוא לא רצה להתעכב בפני הילדים זה לא הזמן. בסוגיא של עבד כנעני בקידושין

יש לנו דבר שאני תמיד הייתי מתווכח' עם מִרְן זצוק"ל אבל רק אחרי המבחן, במבחן הקדיש כולו לילדים.

ש. למה מִרְן זצ"ל הקדיש מזמנו כל כך הרבה שעות לבחון ילדים והרי יכל להרביץ תורה באופנים אחרים, כתיבת ספרים מסירת שיעורים, שיחות חיוזק.

לא שאלתי אותו אף פעם למה, אבל מי שרואה את התוצאות הברוכות שהיו מהמבחנים אין לו שום קושיא, הביקורים בבית הדל, המבחנים, הברכות עשו את שלהם והשפיעו לטובה באופן שלא ניתן לתיאור, אין לי ספק שהוא מתענג על זה בעולם העליון והלוואי ובקרוב נזכה לתחיית המתים ונמשיך לבוא עם ילדים למבחן.

כשהג"ר יהושע שקלאר, הוציא את ילקוט הפירושים על פרקי הש"ס שלומדים בישיבות ורצה להכניס שם ווארט מאוד יפה של ח"א, ולא ידע מה לעשות כי בדיוק באותה תקופה קודם דיבר הרב שך נגדו וכו' ולא ידע מה לעשות כי הווארט היה מוצלח מאוד, וחשב אולי להביא שלא בשמו וכו'.

רבנו במבחן לצידו של המחנך הגאון רבי יהושע שקלאר זל"ה

והלך למִרְן רה"י ז"ל ומִרְן אמר לו שכתוב שמי שאומרים ד"ת בשמו שפתותיו דובבות, וממילא אם מביאים ווארט ולא מזכירים אותו יש טענה לנפטר בשמים, ולא כדאי להתחיל עם זה לכן או לכתוב את שמו או לא להביא אותו.

מספר נכדו הר"ג ר' אברהם שקלאר שליט"א נזכיר את הקשר שהיה ביניהם

למעלה משישים שנה, עוד בתקופה ששימש הרה"י ביישיבת כפר סבא, כשהגיע בתו של הרה"י מרת ברלין ז"ל לגיל ביה"ס ובכ"ס לא היה ביה"ס ב"י ולכן שלחו אותה ללמוד בבית יעקב שבפ"ת, אך טלטול הדרכים בתקופה ההיא מכ"ס לפ"ת הלך וחזור מידי יום ובפרט לילדה צעירה היה קשה מנשוא ולכן הציע הגר"ש קרליץ את דירתו למעון עבורה, וזקנתו ז"ל שמשנה כמורה בבית יעקב שם, וכשבאה ללמוד אצלה ראתה עליה חולשה וחיורון פנים והתענינה אצלה אם שותה כוס חלב חם בכל בוקר (וצל"ד) בתקופה ההיא להשיג חלב טרי כשר כל בוקר לא היה בנקל) וכשנודע לה שאינה שותה, לקחה אותה כל יום בהפסקה, שפתה סיר על האש, וחיממה עבורה כוס חלב רותח, כך במשך תקופה ארוכה, ונתקיים בה שלח לחמך ע"פ המים, כי אחר כמה עשורים שאחד מנכדיה חשקה נפשו ללמוד אצל הרה"י ביישי"ק פוניבז' וכשהתמנהמה התשובה החיובית, לא התעצלה וכתבה מכתב לרבנית עבור הרה"י וכך כתבה: כשם שאני זכיתי להשקות את בת הרה"י בכוס חלב, כן אני רוצה שנכדי היקר יזכה לדלות ולשתות חלב של תורה מפיו של הרה"י, והגיע המכתב לידי הרה"י והתבטא עליה שחכמנית היא (כלשון הגמ' על בנות צלפחד שחכמניות היו) שידעת איך לבקש וביקש מיד לקבלו, והרה"י זכר חסד געורים זה כל השנים, וכשנלקחה לב"ע בא לנחם את ס"ז וניחם את האבלים בעובדא זו שתעמוד לה לזכות ולמליץ יושר, וכשבאתי לפניו בדבר הכולל, אמרתי לפניו שהקמתי את הכולל לעילוי נשמתה, הזכיר לי את המעשה עם החלב.

ושמעתי מב"ב שהרה"י התבטא בא' הפעמים בהתפעלות שס"ז יודע איך לשאול ומה לשאול. ואגב שהזכרנו את ניחום האבלים ראוי לספר עוד עובדא, כשישב זקני שבעה על אחיו הרב חיים אהרון ז"ל ספרתי זאת לרה"י ושאל אותי על הנפטר מה עשה והיכן למד? ושוב שאל אותי היכן זקני יושב, ולאחר מכן סיפר לי הרה"י שליט"א שהרה"י הגיע לנחמו אבל כשהגיעו היה כתוב על הדלת זמני הניחור"א רק לאחמ"כ, ולא הסכים שידפקו על הדלת אף שאמרו לו שבדאי ניה"ל ובודאי יצטער כשידע שהרה"י הגיע לנחם ולא נכנס, והגיב הרה"י שלא יספרו זאת, וכך לא ידע, וחזר לביתו.